

Antisemitism i Sverige

En jämförelse av attityder och
föreställningar 2005 och 2020

Antisemitism i Sverige

**En jämförelse av attityder och
föreställningar 2005 och 2020**

Henrik Bachner och Pieter Bevelander

Titel: Antisemitism i Sverige – en jämförelse av attityder och föreställningar 2005 och 2020.

Rapportförfattare: Henrik Bachner och Pieter Bevelander

Projektledare: Meriam Chatty

Redaktör Johan Perwe

Grafisk design: Magnus Wigg

Utgiven: juni 2021

Forum för levande historia

Stora Nygatan 10–12, Box 2123, 103 13 Stockholm

Tel: 08-723 87 50

info@levandehistoria.se

www.levandehistoria.se

ISBN 978-91-86261-80-1

© Forum för levande historia

Innehåll

Förord	5	7. En elastisk syn på antisemitism	67
1. Sammanfattning	9	Antisemitism och social distans.....68	
Jämförelse av resultat från 2005 och 2020.....10		Antisemitiska föreställningar (multidimensionellt index) . 69	
Elastisk syn på antisemitism: intensitet och spridning 12		Samband mellan social distans och antisemitism 70	
Relation mellan attityder och bakgrundsfaktorer.....14		Antisemitism relaterad till Israel..... 72	
Ökar eller minskar antisemitismen i Sverige? 16		Antisemitism 2005 och 2020 – ett elastiskt synssätt 74	
Avslutande reflektioner 17		Sammanfattning..... 75	
2. Syfte och frågeställningar	19	8. Relation mellan attityder och bakgrundsförhållanden	77
Rapportens disposition..... 21		Analys av resultaten för 2020 79	
3. Definition, former och teorier	23	Jämförelse mellan 2005 och 2020 84	
Samtida antisemitism – olika former 25		Sammanfattning.....89	
Teoretiska perspektiv..... 28		9. Avslutande diskussion	91
4. Samtida antisemitism – en lägesbild 33		Ökar eller minskar antisemitismen?.....91	
Utvecklingen i Sverige sedan 2000.....33		Antisemitism och konspirationsteorin om Soros 93	
Tidigare studier av antisemitiska attityder 35		Intensitet och maximal spridning 95	
Hatbrott.....38		Betydelsen av bakgrundsfaktorer 96	
Judars erfarenheter och upplevelser av antisemitism..... 41		Avslutande reflektioner.....98	
Uppfattningar om antisemitism i befolkningen..... 41		English summary	101
Antisemitism i extrema politiska miljöer 42		Comparison of results from 2005 and 2020..... 102	
Utvecklingen i Europa 44		An elastic view of antisemitism 104	
5. Metod och material	51	Attitudes and background factors 106	
6. Antisemitiska attityder och föreställningar 2005 och 2020	57	Is antisemitism on the rise or declining in Sweden?..... 108	
Social distans.....57		Concluding reflections 109	
Antisemitiska föreställningar.....58		Referenser	110
Konspirationsteori om Soros 63		Författarpresentation	121
Antisemitism relaterad till Israel.....64		Bilagor	123
Sammanfattning.....65			

Förord

Under de senaste åren har förekomsten av antisemitism i det svenska samhället varit föremål för en stundtals intensiv samhällsdebatt och stor politisk uppmärksamhet. Det finns mycket goda grunder för detta, inte minst på grund av den väl dokumenterade förekomsten av antisemitiska incidenter och hatbrott. Flera undersökningar visar också att judar upplever en ökad utsatthet för antisemitism.

Förekomsten av antisemitiska attityder i den svenska befolkningen har dock endast undersökts vid ett fåtal tillfällen de senaste decennierna. Den mest omfattande representativa undersökningen av attityder i hela den vuxna befolkningen är studien Antisemitiska attityder och föreställningar i Sverige som Henrik Bachner och Jonas Ring genomförde år 2005 på uppdrag av Forum för levande historia och Brottsförebyggande rådet (Brå).

Kvantitativa och jämförbara studier som undersöker attityders utbredning över tid i befolkningen är viktiga. De hjälper oss att förstå förändringar som skett och ger oss en bättre uppfattning om hur antisemitism är kopplad till olika bakgrunds-

variabler. För att vi bättre ska förstå hur stor del av befolkningen som potentiellt skulle kunna bemöta judar och andra med denna typ av föreställningar är det viktigt att vi lär oss mer om styrkan i olika antisemitiska attityder och föreställningar samt deras spridning.

Syftet med denna undersökning har varit att genomföra en attitydundersökning om antisemitism som är jämförbar med 2005 års studie och därmed kunna visa på olika attityders utveckling över tid. Forum för levande historia vill med rapporten öka kunskapsläget om antisemitismen och bidra till en samlad bild av det aktuella läget i Sverige. Vår ambition är också att stödja praktisk verksamhet, såväl vår egen som andra aktörers, för att motverka antisemitism i samhället.

Med rapporten i hamn är det glädjande att se att utvecklingen går åt rätt håll. Attityderna till judar är positivare överlag och fler avfärdar antisemitiska påståenden och stereotyper i jämförelse med tidigare undersökning. Även spridningen av antisemitiska föreställningar i befolkningen har minskat. Samtidigt kan man konstatera att anti-

semitiska attityder och föreställningar återfinns hos en betydande minoritet av befolkningen.

Vi är medvetna om att föreliggande undersökning inte säger något om förekomsten av antisemitiska handlingar eller antalet hatbrott och andra kränkningar som förekommer till exempel på nätet. Det finns flera områden där resurser måste tillföras för att motverka antisemitism. Det krävs att myndigheter, ideella krafter, trossamfund och akademi krockar arm, för att tillsammans kunna bemöta och motverka antisemitism på ett effektivare sätt.

Forum för levande historia arbetar sedan tidigare förebyggande i en rad olika projekt.

För att öka kunskaperna om antisemitism genomför vi återkommande utbildningsinsatser tillsammans med Svenska kommittén mot antisemitism (SKMA). Vi erbjuder även utbildningar för strategiskt viktiga yrkesgrupper inom offentlig sektor.

För att nå elever och deltagare inom skola och folkbildning med särskilda behov av material som är lättillgängligt eller finns på respektive modersmål har vi utvecklat alternativa pedagogiska resurser.

För att ytterligare stödja skolutveckling för behovsanpassade insatser mot rasism och antisemitism samverkar vi just nu med Skolverket kring framtagande av ny verksamhet.

Vi arbetar också med resor till Förintelsens minnesplatser genom att stödja pedagoger med kunskap om hur man på autentiska platser kan undervisa om antisemitismens yttersta konsekvens, Förintelsen. Detta gör vi i samverkan med Göteborgs Universitet och Yad Vashem i Jerusalem.

Forum för levande historias ambition är att inleda fler samarbeten och med utgångspunkt från resultaten i rapporten analysera vilka ytterligare insatser som bör göras under de kommande åren.

Ett stort tack riktas till alla de över 3 500 personer som besvarat enkäten. Förutom rapportförfattarna Henrik Bachner, fil dr i idéhistoria, och Pieter Bevelander professor vid Institutionen för globala politiska studier på Malmö universitet, tackar vi också, Lars M Andersson (Historiska institutionen, Uppsala universitet), Stéphane Bruchfeld (Institutionen för idé- och lärdomshistoria, Uppsala universitet) och Vibeke Moe (Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, Oslo) för medverkan och värdefulla synpunkter vid ett slutseminarium om rapporten som anordnades i mars 2021. Tack även till Mikael Hjerm (Sociologiska institutionen, Umeå universitet) och Jonas Helgertz (Minnesota Population Center, University of Minnesota) för viktiga synpunkter på texten.

Caroline Källner

Tföverintendent vid Forum för levande historia

1. Sammanfattning

Den här undersökningen har genomförts på uppdrag av Forum för levande historia. Undersökningen syftar dels till att beskriva förekomst och utbredning av antisemitiska attityder och föreställningar i den svenska befolkningen, dels till att belysa hur dessa attityder och föreställningar utvecklats över tid. Det senare möjliggörs genom en jämförelse med resultaten för den undersökning av antisemitiska attityder som Forum för levande historia och Brottsförebyggande rådet (Brå) genomförde 2005. Ett ytterligare syfte är att undersöka hur antisemitiska inställningar hänger samman med demografiska och andra bakgrundsfaktorer.

Undersökningen är baserad på två enkäter som genomfördes 2005 och 2020 med i huvudsak samma frågebatteri. Den senaste enkäten genomfördes av Novus under sensommaren 2020 och riktades till den svenska allmänheten. Den baseras på ett stratifierat obundet slumpmässigt urval med en svarsfrekvens på 61 procent. Till grund ligger Novus Sverigepanel och det slutliga materialet består av 3 507 respondenter i åldern 18–79 år. (Se kapitel 5 för mer om enkätens genomförande och tillförlitlighet). 2005 års enkät genomfördes av

Statistiska centralbyrån (SCB) på uppdrag av Brå och Forum för levande historia och används som jämförelse.¹

I likhet med 2005 innehöll enkäten 2020 i huvudsak frågor om attityder till och föreställningar om judar. Frågorna var ställda i form av frågepåståenden och respondenterna fick svara i vilken grad de instämde i eller tog avstånd från dessa. Enkäten innehöll även vissa bakgrundsfrågor.

Antisemitiskt tänkande förekommer i olika former och inbegriper både kognitiva och emotionella aspekter. I studien används frågepåståenden som ger uttryck för traditionella antisemitiska föreställningar liksom antijudiska motiv som förekommer i sammanhang som rör Förintelsen och staten Israel (se kapitel 3 för en diskussion om den samtida antisemitismens former och kontexter.) I studien ingår även frågepåståenden som berör dimensionen social distans. Många av de frågepåståenden som använts förekommer i identisk eller snarlik form i andra undersökningar av antisemitiska attityder och föreställningar (se kapitel 4), vilket möjliggör försiktiga jämförelser av resultat.

Nedan följer en sammanfattning av de centrala resultaten från undersökningen.

¹ Se Bachner & Ring 2005 för mer information om urval, svarsfrekvens och antal svaranden.

Konspiratoriska föreställningar som tillskriver judar som kategori stor makt och inflytande över nationella och globala skeenden är centrala motiv i antisemitiskt tänkande.

Jämförelse av resultat från 2005 och 2020

Minskat stöd för antisemitiska föreställningar

Resultatet visar att stödet för traditionella och Förintelserrelaterade antisemitiska föreställningar försvagats mellan 2005 och 2020 samtidigt som andelen som tar avstånd från denna typ av föreställningar ökat.² Men det visar också att antisemitiska föreställningar och uppfattningar av detta slag fortsatt återfinns hos en inte obetydlig minoritet av befolkningen.

Konspiratoriska föreställningar som tillskriver judar som kategori stor makt och inflytande över nationella och globala skeenden är centrala motiv i antisemitiskt tänkande. Denna dimension har undersökts med fyra frågepåståenden. 2005 instämde 15 procent helt eller delvis i påståendet ”Judarna har för stort inflytande i världen idag”, 2020 var motsvarande andel 11 procent. 2005 instämde 17 procent i olika grad i påståendet ”Judarna styr USA:s utrikespolitik”, 2020 hade

andelen minskat till 12 procent. 2005 instämde 26 procent helt eller delvis i påståendet ”Judarna har stort inflytande över världsekonomin”, 2020 var motsvarande andel 21 procent. 2005 instämde 19 procent helt eller delvis i påståendet att ”Judarna har stort inflytande över medierna”, 2020 hade andelen minskat till 13 procent. Mellan 2005 och 2020 har även den andel som i olika grad tar avstånd från dessa påståenden ökat.

Inställningen till uppfattningen att judar själva bär skulden till antisemitismen har undersökts med två påståenden. 2005 instämde 6 procent helt eller delvis i påståendet ”Förföljelsen och hatet mot judarna är delvis judarnas eget fel”, 2020 hade denna andel minskat till 3 procent. 2005 instämde 4 procent i olika grad i påståendet att ”Judarna korsfäste Kristus och deras lidande är ett straff för detta brott”, 2020 var motsvarande andel 3 procent.

Även dimensionen antisemitism relaterad till Förintelsen har undersökts med två frågor. 2005 instämde 14 procent helt eller delvis i påståendet ”Judarna utnyttjar nazisternas judeutrotning (Förintelsen) i ekonomiska och politiska syften”.

² Beroende på avrundning skiljer sig i några fall de resultat från 2005 som anges här med någon procentandel från vad som angavs i rapporten från 2005.

2020 hade denna andel minskat till 10 procent. 2005 instämde 17 procent i påståendet ”Judarna tror att de är de enda som har lidit (i historien)”, 2020 var motsvarande andel 13 procent. Andelen som tar avstånd från dessa påståenden har ökat mellan 2005 och 2020.

Konspirationsteori om Soros

I 2020 års undersökning undersöktes även stödet för en internationellt spridd konspirationsteori som utmålar den amerikansk-judiske finansmannen och filantropen George Soros som allsmäktig aktör och drivkraft bakom komplexa globala skeenden. Konspirationsteorin torgförs framför allt i högerextrema och högnationalistiska miljöer, men förekommer även i andra politiska sammanhang. Ibland har den en tydlig antisemitisk prägel, ibland inte, men även i fall där ett öppet antisemitiskt budskap saknas påminner mytbildningens ramberättelse starkt om traditionella antisemitiska konspirationsteorier.

Frågepåståendet som användes löd: ”Finansmannen George Soros styr i hemlighet mycket av det som händer i världen”. 10 procent svarade ”Jag tror att det ligger någonting i det”, 39 procent avvisade påståendet som falskt och 51 procent valde svarsalternativet ”vet inte”.

För att utröna huruvida de som sätter tilltro till denna konspirationsteori även instämmer i explicita antisemitiska föreställningar undersöktes i vilken utsträckning dessa respondenter instämde i påståenden som reflekterar traditionell och Förintelserrelaterad antisemitism som ingick i ett mångdimensionellt index. Resultatet visade att inte alla som sätter tilltro till konspirationsteorin om Soros hyser antisemitiska föreställningar, men det visade också att det bland dem som instämmer i denna konspirationsteori finns en stark överrepresentation av individer som i olika grad bär på traditionella antisemitiska föreställningar (se kapitel 6). (Frågepåståendet ingick inte i 2005

års undersökning. Således finns det inga tidigare resultat att jämföra med för denna fråga.)

Svag minskning av antisemitism relaterad till Israel

Kritik av Israels politik är i sig inte antisemitism, men antisemitiska föreställningar och uppfattningar förekommer i kontexter som rör staten Israel och den israelisk-palestinska konflikten (se kapitel 3). Resultatet visar att stödet för antisemitiska föreställningar och attityder som uttrycks i sammanhang som rör Israel minskat något mellan 2005 och 2020.

2005 instämde 7 procent helt eller delvis i påståendet ”På grund av Israels politik tycker jag allt mer illa om judar”, 2020 var motsvarande andel 6 procent. 2005 instämde 9 procent i olika grad i påståendet ”Så länge Israel finns kan vi inte få fred i världen”, 2020 var motsvarande andel 7 procent. 2005 instämde 26 procent helt eller delvis i påståendet ”Israels politik präglas av en i Gamla Testamentet rotad hämndlystnad (”öga för öga, tand för tand”)", 2020 hade denna andel minskat till 23 procent.

De frågepåståenden som använts återger antisemitiska föreställningar och uppfattningar, men det kan inte uteslutas att det finns respondenter som genom att instämma i något av de två senare velat ge uttryck för kritik av Israels politik utan att närmare reflektera över utsagornas innebörd. Detta bör beaktas när resultaten tolkas. (I enkäten 2020 inkluderades även ett frågepåstående som inte anknyter till antisemitiska attityder och föreställningar utan endast uttrycker kritik av Israels politik, se kapitel 6).

Ökning av andelen positiva till en svensk statsminister som är jude

Graden av sympati respektive antipati gentemot judar (social distans) undersöktes genom frågor huruvida respondenten skulle acceptera en jude

Resultatet visar att stödet för traditionella och Förintelserelaterade antisemitiska föreställningar försvagats.

som familjemedlem, granne eller chef samt med frågepåståendet ”Det skulle vara helt acceptabelt med en jude som statsminister i Sverige”. Svaren på den senare frågan torde i viss mån även indikera i vilken grad svenska judar ses och ”accepteras” som svenskar.

Resultaten visar att andelen som ställer sig positiva till tanken på en svensk statsminister som är jude ökat markant jämfört med 2005 samtidigt som andelen avståndstagande minskat betydligt. 2005 svarade 48 procent helt eller delvis instämmande på påståendet, 2020 var motsvarande andel 66 procent. Andelen som i olika grad ställde sig negativa till påståendet minskade från 25 procent 2005 till 15 procent 2020.

Frågorna om acceptans för en jude som familjemedlem, granne och chef ställdes inte 2005 varför en jämförelse inte är möjlig. Enligt resultaten från 2020 var 89 procent helt eller delvis positiva till en judisk familjemedlem medan 6 procent i olika grad var negativa. 96 procent ställde sig på motsvarande sätt positiva och 2 procent negativa till ”en jude som granne”. 94 procent hade en i olika grad positiv inställning till ”en jude som chef” medan 2 procent var negativa.

Elastisk syn på antisemitism: intensitet och spridning

I 2020 års undersökning beskrivs resultaten även utifrån en så kallad elastisk syn på antisemitism, en metod som har utvecklats av sociologen Daniel Staetsky och tillämpats på undersökningar av antisemitiska attityder i Storbritannien och Norge. Med den här metoden kan mer eller mindre sammanhängande antisemitiska attityder och föreställningar i en befolkning beskrivas utifrån såväl *spridning* som *olika nivåer av intensitet* (se kapitel 5 och 7). I resultatredovisningen följs i huvudsak den kategorisering av skiftande grader av intensitet som föreslagits av Staetsky: respondenter som svarat instämmande på fler än hälften av påståendena i ett index har bedömts hysa antisemitiska attityder med starkare intensitet, och de som svarat instämmande på mer än ett påstående men inte fler än hälften har bedömts hysa antisemitiska attityder med svagare intensitet. Respondenter som endast instämt i ett påstående har inte kategoriserats som antisemitiskt inställda, men ett instämmande kan indikera en latent antisemitisk attityd.

I det följande redovisas resultat för sammanlagda index baserade på de frågepåståenden som använts för att undersöka 1. social distans, 2. traditionella och Förintelserelaterade antisemitiska föreställningar (nedan kallat multidimensionellt antisemitismindex) och 3. antisemitism relaterad till Israel. (Av bland annat metodologiska skäl har frågepåståenden som rör traditionell och Förintelserelaterad antisemitism sammanförts i ett gemensamt index, se kapitel 5.) Avslutningsvis redovisas en jämförelse av resultaten för 2005 och 2020 års undersökningar.

Social distans

Resultaten för dimensionen social distans visar att 83 procent av befolkningen intar en i olika grad positiv eller, vilket gäller en mindre andel, ”neutral” hållning till att ha en jude som statsminister, granne, chef eller familjemedlem. 2 procent hyser negativa attityder med starkare intensitet (instämmer i 3–4 av 4 påståenden) och ytterligare två procent med svagare intensitet (2 instämmanden). 13 procent har endast ett negativt instämmande.

Starkare intensitet hos 5 procent

När det gäller traditionella och Förintelserelaterade antisemitiska föreställningar, det vill säga det multidimensionella antisemitismindexet, visar resultaten att 66 procent av befolkningen inte instämt i något av de åtta frågepåståenden som använts. 5 procent har instämt i fem eller fler av de påståenden som ingår i indexet och uppvisar en antisemitisk inställning med starkare intensitet. En andel om 14 procent har instämt i 2–4 påståenden och kan därför sägas bära på en antisemitisk inställning med svagare intensitet. Ytterligare 14 procent har instämt i ett påstående. Som framhållits kan denna andel inte kategoriseras som antisemitiskt inställd, men har relevans för frågan om föreställningars spridning.

Maximal spridning

Sammantaget är det 34 procent som har instämt i ett eller fler antisemitiska påståenden. Utifrån ett elastiskt synsätt markerar 34 procent den *maximala spridningen* av antisemitiska föreställningar i befolkningen. Det betyder *inte* – vilket är viktigt att understryka – att 34 procent kan beskrivas som antisemitiskt inställda. Siffran ska förstås som en uppskattning av den andel av befolkningen inom vilken judar och andra skulle kunna möta den typ av föreställningar som har undersökts här. Det ska betonas att inte alla som bär på antisemitiska föreställningar och uppfattningar nödvändigtvis ger uttryck för dessa. Men det finns också anledning att påpeka att i de fall individer som bär på enstaka antisemitiska stereotyper även ger uttryck för dessa kan de vara kränkande och väcka obehag även om de är oreflekterade och saknar en fientlig intention. En uppskattning av den maximala spridningen av antisemitiska föreställningar kan till exempel vara relevant vid tolkningen av de resultat gällande svenska judars erfarenheter och upplevelser av antisemitism som redovisats i undersökningar 2012 och 2018 (se kapitel 4).

Samband mellan social distans och antisemitism

Vad gäller kopplingen mellan social distans-indexet och det multidimensionella antisemitismindexet antyder analysen att dessa två index mäter delvis olika dimensioner av antisemitism och att relativt många som bär på antisemitiska föreställningar med starkare intensitet inte hyser antipati mot judar som personer. Samtidigt är det tydligt att med fler instämmanden på social distansskalan ökar andelen med ett eller fler instämmanden i påståenden som ingår i det multidimensionella antisemitismindexet.

Antisemitism relaterad till Israel

Resultaten avseende antisemitism relaterad till Israel visar att av alla respondenter har 77 procent inte instämt i något av de tre påståenden som ingår i indexet. 6 procent har instämt i två eller tre av påståendena och kan i relation till den här undersökta dimensionen anses ha en antisemitisk inställning. 17 procent har instämt i ett påstående, och denna andel har inte kategoriserats som antisemitiskt inställd. (Då detta index endast består av tre påståenden har resultaten inte beskrivits utifrån olika nivåer av intensitet, se kapitel 5.)

Vi har även analyserat i vilken grad det finns ett samband mellan antisemitiska inställningar relaterade till Israel och de traditionella och Förintelserrelaterade antisemitiska föreställningar som ingår i det multidimensionella antisemitismindexet. Resultaten visar att det finns en andel som instämt i ett eller flera Israelrelaterade antisemitiska påståenden, men som inte instämt i några påståenden i det multidimensionella antisemitismindexet. De som instämt i fler påståenden som ingår i indexet för antisemitism relaterad till Israel har dock fler instämmanden i det multidimensionella indexet.

Jämförelse mellan 2005 och 2020 utifrån ett elastiskt synsätt

När vi jämför resultaten från 2005 och 2020 års undersökningar för det multidimensionella antisemitismindexet och indexet gällande antisemitism relaterad till Israel utifrån ett elastiskt synsätt påvisas ett minskat stöd för antisemitiska föreställningar. Även andelen som inte instämmer i något antisemitiskt påstående som ingår i de två olika indexen har ökat. Samtidigt har andelen med starkare eller tydliga antisemitiska attityder och föreställningar endast förändrats i mindre utsträckning mellan dessa år.

Relation mellan attityder och bakgrundsfaktorer

Resultaten av den fördjupade analysen med multipel regressionsanalys av resultaten för 2020 års undersökning visar att demografiska bakgrundsförhållanden såsom kön, ålder, utbildningsnivå och födelseregion är associerade med antisemitism. Liksom även tidigare studier har visat är högre ålder relaterat till mer negativa attityder, medan högre utbildningsnivå korrelerar med en lägre grad av antisemitiska attityder och föreställningar. Ser vi till kön kan vi konstatera att traditionella och Förintelserrelaterade antisemitiska föreställningar tenderar att ligga något högre bland män, medan motsvarande förhållande gäller för Israelrelaterade antisemitiska föreställningar bland kvinnor. Var man bor i Sverige har liten betydelse för benägenheten att hysa antisemitiska attityder. Att ha en judisk vän korrelerar däremot med en lägre grad av antisemitiska inställningar.

Några bakgrundsfaktorer ger ett tydligare utslag i den multivariata analysen vilket föranleder en diskussion om möjliga förklaringar till detta (se även kapitel 9). Bland individuella karakteristika är högre ålder förknippad med en högre grad av antisemitism. Äldre ålderskategorier tenderar att uppvisa en högre grad av negativa attityder till minoriteter än yngre vilket ibland har förklarats med ett så kallat generationsgap, det vill säga att tiderna förändras och att yngre personer överlag har en mer positiv inställning till andra grupper i samhället än äldre generationer.

När det gäller den högre grad av antisemitiska inställningar som återfinns bland respondenter födda utanför Norden (det multidimensionella indexet) och i än större utsträckning den högre grad av antisemitiska inställningar (samtliga index) som återfinns bland dem födda utanför Europa – av vilka en stor andel idag kommer från Mellanöstern – torde detta sannolikt delvis handla om att de har

---

Antisemitiska attityder och tankefigurer förekommer i olika befolkningsgrupper – inklusive i majoritetsbefolkningen – i grupper med olika religionstillhörighet eller ingen sådan samt i olika politiska opinioner, om än i skiftande omfattning och med olika utbredning beroende på form.

övertagit antisemitiska attityder och föreställningar som förekommer i deras forna hemländer. Här kan noteras att antisemitismen är jämförelsevis mer utbredd och politiskt legitim i länder i Mellanöstern liksom i vissa öst- och centraleuropeiska länder (se kapitel 4). Denna förklaring torde till viss del även vara giltig för den högre grad av antisemitiska inställningar som återfinns bland respondenter med muslimsk religionstillhörighet eftersom en betydande del av denna kategori har migrationsbakgrund i Mellanöstern. Även faktorer som utsatthet för negativa attityder, diskriminering och social och ekonomisk segregation i det svenska samhället skulle kunna öka benägenheten att överta antisemitiska föreställningar som utpekar judar som orsak till verkliga eller upplevda orättvisor. Vidare kan antisemitiskt tänkande – här liksom i andra sammanhang – ges näring av Israel–Palestinakonflikten.

Resultaten för personer födda i Sverige med en eller två föräldrar födda utomlands skiljer sig däremot inte från dem för personer födda i Sverige med två inrikes födda föräldrar. En trolig förklaring till detta är att dessa personer i dagsläget tillhör den yngre ålderskategorin i befolkningen och att socialiseringsprocessen av allt att döma inte skiljer sig mellan dessa olika kategorier.

Även respondenters tillit till andra, tillit till samhällsinstitutioner som riksdagen, regeringen och polisen samt attityder till invandring och sexism visar sig ha betydelse för benägenheten att hysa antisemitiska attityder och föreställningar. Högre tillit är relaterat till en lägre grad av antisemitiska inställningar medan negativa attityder till invandring och sexistiska attityder korrelerar med en högre grad av antisemitism. Dessa faktorer är dessutom korrelerade med partisympatier. Resultaten visar att de som sympatiserar med Sverigedemokraterna även har lägre tillit till andra och till institutioner, är mer negativa till invandring och hamnar högre på sexismindexet. Liknande resultat har framkommit av tidigare studier av Sverigede-

mokraternas väljare, som även visat att dessa i jämförelse med vissa andra väljargrupper bland annat har en högre grad av xenofoba attityder (se kapitel 9). Analysen visar också på en högre grad av antisemitiska inställningar bland respondenter som sympatiserar med Sverigedemokraterna. Resultaten ligger här i linje med vad studier i andra europeiska länder visat när det gäller antisemitiska attityder i väljargrupper som sympatiserar med högerpopulistiska och högernationalistiska partier. Studier i andra europeiska länder har även visat på ett samband mellan antisemitiska inställningar och xenofoba och sexistiska attityder. Mot bakgrund av vad tidigare forskning visat är det inte orimligt att tro att det föreligger ett samband mellan dessa attityder och resultaten gällande antisemitiska inställningar i grupper som sympatiserar med Sverigedemokraterna.

En fördjupad analys visar att det minskade stödet mellan 2005 och 2020 för de föreställningar som ingår i det multidimensionella såväl som det Israelrelaterade antisemitismindexet är statistiskt signifikant. I relation till traditionella och Förintelserelaterade antisemitiska föreställningar (det vill säga det multidimensionella antisemitismindexet) är minskningen närmare 27 procent och i förhållande till Israelrelaterade antisemitiska föreställningar är den 13 procent.

Ökar eller minskar antisemitismen i Sverige?

Enligt resultatet för den här undersökningen har förekomsten av antisemitiska attityder och föreställningar i den svenska befolkningen minskat mellan 2005 och 2020. Orsakerna till denna förändring är svåra att fastställa. En möjlig bidragande orsak kan vara att problem som rör antisemitism och andra former av rasism i högre utsträckning uppmärksammats i samhällsdebatten

under det senaste decenniet vilket skulle kunna ha lett till en ökad medvetenhet och kunskap i frågan. Även kunskaphöjande satsningar i dessa frågor liksom om Förintelsen och andra folkmord som genomförts av myndigheter och andra aktörer kan ha haft en viss inverkan.

Att stödet för antisemitiska attityder och föreställningar försvagats är positivt. Men det är samtidigt viktigt att notera att resultaten visar att antisemitiska inställningar fortsatt återfinns hos en icke obetydlig minoritet av befolkningen.

Det har under flera år framförts farhågor i den offentliga debatten om att antisemitismen ökar i det svenska samhället. Enligt undersökningar är det även en uppfattning som är utbredd inom såväl den svensk-judiska minoriteten som i befolkningen som helhet. Denna undersökning kan dock inte besvara om så är fallet eller inte. Antisemitism är en mångfasetterad företeelse som framträder i olika former och manifesteras på olika sätt. Undersökningar av attityder är inte tillräckligt för att kunna besvara frågan huruvida antisemitismen ökar eller minskar i ett samhälle. Det krävs också jämförbara kvantitativa och kvalitativa studier som över tid belyser utvecklingen gällande hatbrott och incidenter, närvaro av antisemitiska motiv och attityder i politisk debatt och medier, spridning av antisemitisk propaganda på internet, antisemitismens roll och funktion i specifika politiska och politisk-religiösa rörelser samt judars och andras erfarenheter av antisemitism. Det ska också betonas att olika former och manifestationer av antisemitism parallellt kan röra sig i olika riktningar.

Avslutande reflektioner

Resultaten från undersökningen visar att antisemitiska attityder och föreställningar är jämförelsevis mer utbredda i vissa delar av befolkningen och vissa politiska opinioner än i andra. Som påpekats gäller detta bland annat äldre åldersgrupper och befolkningsandelar födda i eller utanför Europa eller med muslimsk religionstillhörighet samt grupper som sympatiserar med Sverigedemokraterna. Därav följer emellertid inte att förekomsten av antisemitiska attityder och föreställningar i den svenska befolkningen kan reduceras till dessa kategorier. Tvärtom visar resultaten att antisemitiska attityder och tankefigurer förekommer i olika befolkningsgrupper – inklusive i majoritetsbefolkningen – i grupper med olika religionstillhörighet eller ingen sådan samt i olika politiska opinioner, om än i skiftande omfattning och med olika utbredning beroende på form.

Vad gäller partipreferenser kan till exempel konstateras att traditionella och Förintelserelaterade antisemitiska föreställningar är jämförelsevis mindre utbredda i grupper som sympatiserar med partier till vänster eller i mitten på den politiska skalan än bland dem som sympatiserar med partier till höger. När det gäller antisemitism relaterad till Israel ser mönstret delvis annorlunda ut. Denna typ av föreställningar är till exempel jämförelsevis mindre utbredda i grupper som sympatiserar med Vänsterpartiet/Feministiskt initiativ och Miljöpartiet, men även med Kristdemokraterna. Resultat gällande attityder bland partisympatisörer bör av uppenbara skäl inte förväxlas med frågor som rör möjliga problem relaterade till antisemitism i politiska partier eller i specifika politiska miljöer, men de understryker att antisemitismen i form av idéer och attityder varken kan eller bör beskrivas som ett problem som i huvudsak förekommer i politiskt extrema sammanhang eller i det ena eller andra politiska lägret.

2. Syfte och frågeställningar

Fördomar och fientlighet mot judar utgör ett reellt och allvarligt problem i Sverige. Antisemitism förekommer bland annat som kränkande kommentarer och incidenter i vardagliga sammanhang, som negativa attityder, stereotyper och konspirationsteorier i sociala medier och politiska debatter, som propaganda som sprids av extrema och i vissa fall våldsbejakande politiska och politisk-religiösa rörelser och som hatbrott i form av till exempel hets, hot, skadegörelse och våld. Undersökningar pekar på att majoriteten svenska judar och en stor del av befolkningen upplever antisemitism som ett betydande och växande problem. De visar också att företeelsen har djupgående negativa konsekvenser för den svensk-judiska minoriteten.³

Den antisemitism som manifesteras i Sverige framträder inte i ett vakuum. Dess avtryck och den oro den skapar bör även ses mot bakgrund av strömningar och tendenser i omvärlden. Under senare decennier har vi bland annat sett

en tilltagande global spridning av antisemitiska budskap via sociala medier, en ökning av antalet rapporterade antijudiska incidenter och hatbrott i flera europeiska länder samt i delar av världen en förstärkt radikal islamism och högerextremism liksom en rad terroråd mot judiska mål som kan kopplas till dessa ideologier och miljöer. Till den övergripande problembilden hör även den antisemitiska propaganda som sprids av vissa auktoritära regimer i Mellanöstern och den allt tydligare instrumentaliseringen av antisemitiskt färgade konspirationsteorier bland inflytelserika högernationalistiska politiker, partier och medier i Ungern, Polen och vissa andra EU-länder liksom i USA. Denna utveckling illustrerar antisemitismens potentiella funktion som världsförklaring och politisk mobiliseringstillgång. Till den större bilden hör slutligen även de kontroverser rörande både uttryck för och förhållningssätt till antisemitism som skakat brittiska Labour.⁴

---

³ Se kapitel 4.

⁴ Se kapitel 4.

En fördjupad förståelse av hur problemet ser ut och vilka faktorer som påverkar utvecklingen är en förutsättning för att kunna förebygga och motverka antisemitism.

Mot denna bakgrund är det viktigt att öka kunskapen om den samtida antisemitismen i Sverige. En fördjupad förståelse av hur problemet ser ut och vilka faktorer som påverkar utvecklingen är en förutsättning för att kunna förebygga och motverka antisemitism. Kunskaperna behöver stärkas om olika aspekter av denna problematik. En viktig sådan handlar om antisemitiska attityders utbredning och utveckling i befolkningen.

Forum för levande historia och Brå genomförde 2005 en omfattande studie av antisemitiska attityder och föreställningar i den svenska befolkningen. Därefter har ett fåtal mångnationella undersökningar av antisemitiska attityder genomförts i vilka Sverige inkluderats, men dessa har med enstaka undantag inte upprepats varför kunskapen är bristfällig om hur antisemitiska inställningar i befolkningen utvecklats över tid. Med den här studien, som upprepar stora delar av det frågebatteri som användes 2005, förbättras kunskapsläget på denna punkt.

Syftet med studien är dels att beskriva förekomst och utbredning av antisemitiska attityder och föreställningar i den svenska befolkningen, dels att jämföra resultaten från den attitydundersökning

Forum för levande historia och Brå genomförde 2005 för att belysa hur dessa attityder och föreställningar utvecklats över tid. Ett ytterligare syfte är att undersöka hur antisemitiska inställningar hänger samman med demografiska och andra bakgrundsfaktorer.

De frågeställningar undersökningen söker besvara är:

- Hur utbredda är antisemitiska föreställningar och attityder i den svenska befolkningen?
- Har utbredningen av sådana föreställningar och attityder förändrats mellan 2005 och 2020?
- Hur ser stödet för olika dimensioner av antisemitism ut med hänsyn till spridning och intensitet?
- Vilka samband finns mellan antisemitiska inställningar och demografiska och andra bakgrundsfaktorer?

Rapportens disposition

I kapitel 1 sammanfattas undersökningens resultat. Kapitel 2 beskriver studiens syfte och frågeställningar. Kapitel 3 redogör för hur antisemitism definierats i undersökningen, företeelsens samtida framträdandeformer samt teoribildningar inom antisemitism- och attitydforskning. I kapitel 4 ges en lägesbild av antisemitismen i Sverige och andra europeiska länder utifrån forskningsrapporter om attityder, incidenter och hatbrott samt politiska rörelser. I kapitel 5 redovisas enkätaterialet och de metoder som använts för att analysera enkätaterialet. I kapitel 6 redovisas en jämförelse av resultaten för de attitydpåståenden som ingår i 2005 och 2020 års undersökningar. I kapitel 7

redovisas resultaten för 2020 års studie samt för en jämförelse mellan 2005 och 2020 års studier utifrån ett så kallat elastiskt synsätt som beskriver förekomst av antisemitiska attityder och föreställningar i befolkningen med hänsyn till både spridning och olika nivåer av intensitet. I kapitel 8 redovisas resultat av en multivariat analys för 2020 års undersökning samt av en jämförelse mellan 2005 och 2020 års studier. I kapitel 9 förs en avslutande diskussion om undersökningens resultat. Bilagorna omfattar medelvärden för olika index, regressionsanalyser och enkätfrågorna som använts i rapporten.

3. Definition, former och teorier

Antisemitism är en komplex och mångfasetterad företeelse. Den förekommer på olika nivåer och kan manifesteras på olika sätt och med skiftande intensitet. Den rymmer en kognitiv såväl som en emotionell dimension. Den kan på ett individuellt plan förekomma som enskilda attityder och föreställningar men även som en sammanhållen världsbild, och den kan utgöra en central beståndsdel i politiska eller politisk-religiösa ideologier. Antisemitism kan uttryckas verbalt eller visuellt men också i form av diskriminering, våld, fördrivning och folkmord. Idémässigt utmärks den av såväl kontinuitet som föränderlighet och anpassbarhet till nya omständigheter.

I likhet med den attitydundersökning som Forum för levande historia och Brå genomförde 2005 utgår den här studien från en i forskningen

ofta använd begreppsbestämning som föreslagits av sociologen Helen Fein. Fein definierar antisemitism som ”en bestående latent struktur av föreställningar fientliga mot judar som kollektiv, vilka på det individuella planet manifesteras som attityder, och i kulturen som myter, ideologi, folkliga traditioner och bildspråk, och i handlingar – social eller legal diskriminering, politisk mobilisering mot judarna, och kollektivt eller statligt våld – vilka resulterar i och/eller syftar till att fjärma, driva bort eller tillintetgöra judar just för att de är judar.”⁵

Definitionen ringar in antisemitismens kärna, en bestående struktur av föreställningar som riktar sig mot judar som kategori, samtidigt som den skiljer mellan olika nivåer och uttrycksformer. Dock bör poängteras att antisemitism även kan riktas mot in-

⁵ Fein 1987, s. 67. Det finns olika definitioner av antisemitism. Den mellanstatliga organisationen International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) antog 2016 en icke rättsligt bindande arbetsdefinition av antisemitism som lyder: “Antisemitism is a certain perception of Jews, which may be expressed as hatred toward Jews. Rhetorical and physical manifestations of antisemitism are directed toward Jewish or non-Jewish individuals and/or their property, toward Jewish community institutions and religious facilities.” Definitionen kompletteras med ett antal exempel som syftar till att ”med beaktande av den övergripande kontexten” illustrera hur antisemitism kan komma till uttryck. Definitionen ska ”vägleda IHRA i dess arbete” och är tänkt att fungera som ett hjälpmedel i arbetet med att samla in data om och motverka antisemitism. Ett stort antal länder, däribland Sverige, har ställt sig bakom IHRA:s arbetsdefinition; se IHRA Working Definition of Antisemitism. IHRA:s arbetsdefinition, inklusive exempelsamlingen, samt tillämpningen av den är föremål för en kritisk diskussion, se t.ex. Ullrich 2019 och Wetzel 2019.

Definitionen ringar in antisemitismens kärna, en bestående struktur av föreställningar som riktar sig mot judar som kategori, samtidigt som den skiljer mellan olika nivåer och uttrycksformer.

divider, aktörer eller företeelser som uppfattas som judiska eller som representanter eller uttryck för något som påstås vara judiskt, oavsett om så är fallet eller inte. Antijudiska attityder och föreställningar har genom historien återkommande projicerats mot idéer och ideologier eller ekonomiska, sociala och politiska kriser och förändringsprocesser. Dessa har framställts som skapelser av judar eller har påståtts tjäna ”judiska” intressen eller utgöra ett förkroppsligande av ”judiska” värden. Denna idétradition avspeglas inte minst i det antijudiska tänkandets utveckling i modern tid och åskådliggörs av antisemitismens sammansmältning med olika former av modernitetskritik. Under 1800- och 1900-talet kunde till exempel såväl kapitalism som socialism, sekularisering och kulturell modernism framställas som ”judiska” idéströmningar eller företeelser och bli måltavlor för antijudisk fiendlighet och konspirationsteorier.⁶ Identifikationen av judar med allt som uppfattades som destruktivt och ondskefullt i den moderna världen var också ett bärande tema i nazistisk ideologi.⁷

Tankefigurer av detta slag är även tydligt närvarande i samtida antijudiska diskurser och propaganda. Denna dimension hänger samman med vissa särdrag som kännetecknar antisemitismen.⁸ Det antijudiska tänkandet liknar i flera avseenden andra former av fördomar, gruppfiendlighet och rasism, men det skiljer sig i den bemärkelsen att det tillskriver judar som kategori en oerhörd och mystisk makt, föreställningar som formar kärnan i de konspirationsteorier som utmärker antisemitismen. Dessa bilder möjliggör för antisemitismen att fungera som en slags världs-förklaring och bidrar till att den idag, liksom tidigare, även kan framställas och förstås som en påstådd ”makt-” eller ”systemkritik”.

Slutligen ska framhållas att antisemitiska föreställningar – i likhet med negativa stereotyper om andra kategorier – kan reproduceras omedvetet och utan en fiendlig intention.

⁶ Se t.ex. Rensmann & Schoeps 2011, s. 21–24; Bergmann 2004; Bergmann 2006a; Bauman 1989, s. 66–80; Ullrich 2013, s. 55–56. Betr. antisemitism och modernitetskritik i svensk debatt under tidigt 1900-tal, se t.ex. Andersson 2000 samt Bachner 2009.

⁷ Confino 2014, s. 31 ff.; Herf 2006.

⁸ Se även David Nirenbergs analys av hur begrepp som judendom och judar i den antijudiska idétraditionen avsett inte endast en religion eller en folkgrupp utan även ”a category, a set of ideas and attributes with which non-Jews can make sense of and criticize their world”, Nirenberg 2013, s. 3.

Samtida antisemitism – olika former

Den samtida antisemitismen vilar innehållsmässigt till stor del på historiskt och kulturellt rotade och vidareförmedlade föreställningar. Det handlar om motiv som kan härledas till såväl förmoderna som moderna former av antijudiskt tänkande. Men dagens antisemitism inrymmer även mytbildningar och beskyllningar som utvecklats under efterkrigstiden. Även dessa anknyter i flera fall till historiska motiv, men kan avgränsas så till vida att de tematiskt relaterar till Förintelsen liksom till staten Israels existens och den israelisk-palestinska konflikten.⁹

Traditionella motiv

Till de traditionella historiskt rotade motiv som återfinns i det samtida antijudiska tänkandet och propagandan hör stereotyper och beskyllningar som utvecklats inom ramen för den kristna antijudiska idétraditionen. Till dessa motiv hör till exempel anklagelsen om Kristusmord. Dit hör även så kallade blods- eller ritualmordsanklagelser, det vill säga återgivanden av eller anspelningar på mytbildningen som har spridits sedan högmedeltiden om att judar dödar icke-judar, framför allt kristna barn, i syfte att använda deras blod i religiösa ritualer.¹⁰ Det handlar också om bilder som knyter an till konstruktionen av judendomen som kristendomens motsats, till exempel beskrivningar av judar och judendom som på ett specifikt sätt präglade av hämndlystnad och oförsonlighet. De senare kommuniceras ofta retoriskt via uttryck som till exempel ”gammaltestamentlig mentalitet” och ”öga för öga, tand för tand”.¹¹

Bland de traditionella motiv som reproduceras återfinns även föreställningar som associerar judar med pengar, rikedom, girighet, ohederlighet och slughet liksom beskyllningar om undergrävande av moral. Till kategorin hör vidare uppfattningar som främmandegör judar (till exempel genom definitioner av svenskar eller så kallad svenskhet som exkluderar judar) liksom anklagelser eller antydningar om att judar är illojala mot sina hemländer, endast är lojala mot ”den egna gruppen” och/eller med Israel, och drivs av separata och homogena ”judiska intressen”.

En central tematik, som även införlivar flera av ovan nämnda stereotyper, rör föreställningar om judisk makt och konspirationer. De speglas i uppfattningar om att judar som kategori har ett stort inflytande, nationellt såväl som internationellt, över politik, medier och ekonomi eller finansvärlden. De kan också uttryckas som explicita konspirationsteorier om att judar i det fördolda styr och manipulerar globala skeenden i syfte att gynna den ”egna” gruppen på bekostnad av andra.

Myten om en judisk världskonspiration utgör ett ideologiskt fundament i vit makt-miljöer där den används för att förklara alltifrån globalisering till internationell migration, framväxten av mångkulturella samhällen, antirasism, feminism och hbtq-rättigheter. En vanlig konspirationsteori i dessa miljöer är att judar i syfte att underminera den ”vita världen” och etablera kontroll söker åstadkomma ett ”befolkningsutbyte” genom att befrämja invandring av muslimer och ”icke-vita”. Mindre explicita varianter av denna mytbildning återfinns i bredare högernationalistiska rörelser där den kommuniceras genom antisemitiskt konnoterade kodord (se nedan), och i vissa fall via konspirationsteorier som framställer den amerikansk-judiske finansmannen och filantropen

⁹ Se t.ex. Unabhängiger Expertenkreis Antisemitismus 2017, s. 25–27; Wodak 2018; Schwarz–Friesel & Reinharz 2017, s. 125–127; Heyder, Iser & Schmidt 2005, s. 147–149.

¹⁰ Se t.ex. Adams & Heß 2020a, s. 265–284, Heß & Adams 2018, s. 51–67; Kiefer 2017, s. 29. För ett aktuellt exempel från svensk debatt, se SKMA 2019.

¹¹ Benz 2004, s. 23, 204–205; Bachner 2004, s. 389 ff., 579–580; Schwarz–Friesel & Reinharz 2017, s. 97–99.

Den samtida antisemitismen vilar innehållsmässigt till stor del på historiskt och kulturellt rotade och vidareförmedlade föreställningar.

George Soros som allsmäktig fiende och drivkraft bakom komplexa globala skeenden.

Myten om en judisk världskonspiration är också en viktig beståndsdel i radikal islamistisk ideologi och propaganda. Även här används föreställningar om judisk makt och sammansvärjningar som förklaringar till historiska och samtida skeenden, och judar konstrueras som en kraft som genom historien verkat för att underminera islam.¹²

Mytbildningar av detta slag förekommer även i den bredare politiska debatten liksom i olika typer av konspiratoriska miljöer. Antisemitiskt färgade konspirationsteorier har under senare decennier använts som förklaringar till bland annat terrorattackerna mot USA den 11 september 2001, Irakkriget 2003, finanskrisen 2008 och coronapandemin 2020.¹³

Till de traditionella motiven hör även påståendet som gör gällande att judar själva bär skulden till antisemitismen och de förföljelser som drabbat dem genom historien.¹⁴

Antisemitism relaterad till Förintelsen

Med antisemitism relaterad till Förintelsen avses förekomsten av antisemitiska motiv, attityder och argumentationsmönster i kontexter som rör Nazitysklands folkmord på Europas judar under andra världskriget. De förekommer ofta i sammanhang som rör historiebearbetning och minneskultur kring Förintelsen, men kan även kommuniceras i relation till Israel. Det kan handla om förnekanden eller relativisering av Förintelsen¹⁵ liksom om skuldavvisande strategier som nyttjar falska analogier och inverterar offer och gärningsmän, vilket inte sällan sker genom att nazismen och Förintelsen projiceras på judar eller Israel.¹⁶ Det kan också handla om anklagelser om att ”judarna” exploaterar Förintelsen i ekonomiska och politiska syften eller försöker ”monopolisera lidandet”. Denna form av antisemitism är sannolikt starkast i länder där regeringar och/eller delar av befolkningen var direkt eller indirekt delaktiga i förföljelsen, utplundringen och folkmordet på judar, men motiven återfinns i antisemitiska diskurser och propaganda i stora delar av Europa och andra delar av världen.

¹² Pfahl-Traughber 2011; Kiefer 2017, s. 28–29.

¹³ Se t.ex. Jaecker 2005; ADL 2003; Haaretz 2009; ADL 2008; CST 2020a; ADL 2020a; ADL 2020b.

¹⁴ Schwarz-Friesel & Reinharz 2017, s. 115–118.

¹⁵ Se även Lipstadt om ”hard-core” och ”soft-core Holocaust denial”; Lipstadt 2019, kap. 5.

¹⁶ Holz 2005, s. 90; Benz 2010, s. 24; Rensmann, 2013, s. 229.

Antisemitism relaterad till Israel

Kritik av Israels politik är inte i sig antisemitisk, men antisemitiska motiv och hållningar förekommer i sammanhang som rör staten Israel och den israelisk–palestinska konflikten. Den huvudsakliga förklaringen till detta är att Israel som judisk stat kan utgöra en måltavla för och aktivera tolkningar och reaktioner färgade av antisemitism. Men till saken hör också att i en politisk kultur där explicit antisemitism i breda grupper anses oacceptabel kan negativa uppfattningar om judar kommuniceras på ett mer legitimt sätt via Israel.¹⁷

Antisemitism i sammanhang som rör Israel kan manifesteras på olika sätt. Det kan handla om att antijudiska föreställningar vävs in i kritik av Israels politik, vilket till exempel sker när israelisk politik tolkas utifrån antisemitiska konspirationsteorier, associeras med stereotyper om ”gammaltestamentlig” hämndlystnad eller med anspelningar på blodsanklagelser. Det kan också handla om uttryck som rationaliserar och rättfärdigar antisemitism med hänvisning till Israels politik eller som beskriver Israels existens som ett hinder för global fred. Till denna form av antisemitism hör även yttringar som skuldbelägger judar som kategori för Israels politik.¹⁸

I vissa fall kan antijudiska föreställningar och uppfattningar i Israelrelaterade sammanhang tydligt identifieras, men det finns också en gråzon som rymmer uttryck och hållningar som kan förstås som antisemitiska men som med hänsyn till kontexter även kan tolkas på andra sätt.¹⁹ Ett sådant exempel är liknelser mellan Israels politik gentemot palestinerna och Nazitysklands för-

följelse och folkmord på Europas judar (se även ”Antisemitism relaterad till Förintelsen” ovan).²⁰ Bruket av denna typ av analogier behöver – i likhet med andra stereotyper och uttryck som vi diskuterar här – inte motiveras av en antijudisk intention. De kan i vissa fall exempelvis återspegla ett i den samtida kulturen utbrett och ofta relativiserande användande av nazismen och Förintelsen som symboler för företeelser avsändaren ogillar. Samtidigt bör noteras att försöken att associera Israel med Nazityskland och förföljelsen och förintandet av den europeiska judenheten har utgjort ett framträdande motiv i olika typer av antisemitiska diskurser och propaganda sedan tidig efterkrigstid.²¹ Vidare bör beaktas att denna typ av analogier i relation till stater, konflikter och övergrepp runt om i världen i offentlig debatt förefaller ha applicerats på Israel på ett särskilt sätt i termer av intensitet och systematik,²² liksom att denna form av retorik ofta förenas med fientliga, kollektiverande påståenden om judar som kategori.²³ I antisemitiska diskurser har liknelserna mellan Israel och Nazityskland och mellan israelisk politik och Förintelsen flera funktioner. De kan transportera antijudiska sentiment, de kan nyttjas för att relativisera Förintelsen och försvaga tabubeläggningen av antisemitism och de kan användas i syfte att undergräva staten Israels legitimitet.²⁴

Tabubeläggning och språk

Som en följd av en växande insikt om Förintelsens innebörd och konsekvenser liksom av bredare förändringar av politiska och sociala normer

17 Se t.ex. Heyder, Iser & Schmidt 2005, s. 155, 158–161; Bergmann & Heitmeyer 2005, s. 224–228.

18 För exempel på denna typ av motiv i svensk debatt om Israel, se t.ex. SKMA 2014a samt SKMA 2014b. Se även Bachner, 2004.

19 För en diskussion om gränsdragningar, se t.ex. Unabhängiger Expertenkreis Antisemitismus 2017, s. 27, 63; Pfahl–Traugher 2020; Ullrich 2013, s. 57–58, 75–78.

20 För detta motiv, se även Küpper & Zick 2020; Bergmann 2006c, s. 43–46.

21 Lipstadt 2019, s. 147 ff.; Wistrich 1985, s. 216–228; Friedgut 1990, s. 30 ff.; Julius 2010, s. 506 ff.; Schwarz–Friesel & Reinharz 2017, s. 143; Bachner 2004, s. 100–104, 190–194, 223–231, 306–313, 378–383, 424–440, 590–593; Vogt 1988, s. 27–47.

22 Bachner 2004, s. 416–420

23 För exempel på denna typ av retorik, se SKMA 2014a samt SKMA 2014b.

24 Se t.ex. Holz 2005, s. 88–91; Bachner 2011, s. 334–335.

försvagades under efterkrigstiden acceptansen för antisemitiska uttryck i offentligheten i europeiska demokratier. Tabuiseringen av explicita antijudiska uttryck är fortfarande i olika grad verksam. Detta har bidragit till att antisemitiska uppfattningar i offentliga sammanhang ofta förmedlas indirekt via antydningar, eufemismer och kodord liksom till att Israel används som kommunikativ omväg och legitimerande kontext för antisemitiska uttryck. Istället för att direkt tala om judar i antisemitiska diskurser och propaganda används ofta kodord som till exempel "sionister", "mäktiga grupper" och "de utvalda". I radikalnationalistisk argumentation och propaganda är även termer som "globalister" och "kulturmarxister" ofta antisemitiskt kodade.²⁵ Mytbildningar om judiska konspirationer kommuniceras även genom namn eller signalord som Rothschild och, i vissa fall, George Soros. Även lagstiftning gällande rasistisk hets torde i vissa fall påverka bruk av terminologi och argumentationsstrategier.²⁶

Teoretiska perspektiv

Forskningen om antisemitism utgår från olika teoretiska perspektiv och erbjuder olika förklaringsmodeller.²⁷ En viktig fråga inom historisk och idéhistorisk forskning handlar om att söka förstå och förklara antisemitismens och i synnerhet det antijudiska tänkandets ursprung, utveckling, manifestationer och funktioner i relation till förändrade religiösa, sociala, ekonomiska och politiska kontexter. En central fråga i detta sammanhang rör relationen mellan förmoderna

och moderna former av judefientlighet. Olika teorier betonar i olika grad kontinuitet respektive diskontinuitet mellan å ena sidan kristen (religiöst grundad) antijudaism och andra antijudiska föreställningar som etablerades under högmedeltiden och å den andra den moderna, politiskt, nationalistiskt och rasistiskt präglade antisemitism som växte fram under 1800-talet och dess förbindelser till emancipationsdebatten och moderniseringsprocessen.²⁸ Robert Chazans beskrivning av den antijudiska idétraditionens evolution har vunnit inflytande: "varje ny fas i det antijudiska tänkandets utveckling kännetecknas av ett dialektiskt samspel mellan en nedärvd uppsättning negativa stereotyper och de nya samhällsförhållanden som existerar. Ur detta samspel växer det fram nya antijudiska föreställningar, som i sin tur blir en del av det antijudiska sentimentets historiska tradition. På detta sätt upprätthåller det antijudiska tänkandet ett visst mått av stabilitet och kontinuitet, fastän det i själva verket utvecklas och förändras avsevärt under historiens lopp."²⁹ Denna tolkningsram kan tillämpas även på samtida former av antisemitiskt tänkande. Det vilar till stor del på historiskt och kulturellt förankrade och traderade föreställningar och sentiment, men det inbegriper även moderniserade varianter av dessa föreställningar liksom nya motiv som utvecklats i relation och anpassats till nya sociala, politiska och ekonomiska kontexter och behov.³⁰ Som Ben Gidley, Brendan MacGeever och David Feldman föreslagit kan den samtida antisemitiska föreställningsvärlden förstås som en i kulturen inbäddad "djup reservoar av stereotyper och narrativ, som fyllts på över tid, och som människor enkelt kan

25 Rensmann & Schoeps 2011, s. 30–31; Berkowitz 2003; SPLC; Quent 2019, s. 188 ff.

26 Schwarz–Friesel & Reinharz 2017, s. 59.

27 För en diskussion om olika teoretiska perspektiv, se t ex. Nonn 2008.

28 Se t.ex. Adams & Heß 2020; Nonn 2008, 10 ff.; Bergmann 2006a.

29 Chazan 1997, s. 135.

30 Se även Schwarz–Friesel & Reinharz 2017, s. 126.

göra bruk av” och använda som ”en resurs i specifika historiska och sociala sammanhang”.³¹

I förklaringsansatser som rör samtida former av antisemitism är det viktigt att skilja mellan grundläggande orsaker – en historiskt och kulturellt förankrad och vidareförmedlad tankestruktur – och faktorer – till exempel samhällsliga förändringsprocesser och politiska, sociala och ekonomiska kriser och konflikter – som kan ge näring till och aktivera antijudiska attityder och föreställningar, och som erbjuder möjligheter att instrumentalisera antisemitism i politiska syften. Denna distinktion är inte minst viktig i relation till Israel–Palestinakonflikten. Denna konflikt kan stimulera och aktivera antisemitiska föreställningar, men den har inte givit upphov till och kan inte förklara existensen av dessa.³² Detta av samma skäl som att rasistiska föreställningar om svarta i till exempel Sverige och Europa inte orsakas av eller kan förklaras med exempelvis Etiopiens eller Nigerias politik, utan bör förstås mot bakgrund av en historiskt och kulturellt förankrad rasistisk tanketradition.

Inom sociologi och socialpsykologi dominerar tre teoretiska modeller för att förklara varför vissa personer har en ökad benägenhet att ha negativa attityder gentemot vissa personer eller grupper av personer: personlighetsteorier, teorier om socialt lärande och grupphotsteori. Även om det råder enighet när det gäller vilka faktorer som hänger samman med antisemitism råder det inte konsensus angående hur dessa samband kan förklaras. Utgångspunkten i *personlighetsteorin* är att negativa attityder förklaras av genetiska, eller åtminstone stabila, personlighetsegenskaper. Tilltro till aukto-

riteter är en faktor som samvarierar med negativa attityder till minoriteter och andra kategorier.³³ Även personlighetsegenskaper såsom Big five (öppenhet, samvetsgrannhet, extraversion, tillmötesgående, neuroticism) kan vara viktiga när det gäller att förklara antisemitiska eller andra negativa attityder till bland annat minoriteter.³⁴ *Socialt lärande-teorier* förklarar negativa attityder genom att ta sin utgångspunkt i inlärningsprocessen gällande attityder och beteenden när en person är ung och tar över attityder och beteenden från föräldrar, vänner och det omgivande samhället. Inom socialt lärande-perspektivet finns också så kallade symboliska teorier.³⁵ Denna teoribildning antar till exempel att negativa attityder kan härledas utifrån uppfattningar om vad en minoritetsgrupp förtjänar eller hur de förväntas vara och handla. I detta sammanhang kan även individers politiska uppfattningar formas vilket i sin tur påverkar vilka attityder individer har om andra grupper i samhället. Tiden och kontexten en person växer upp i och socialiseras med påverkar personens uppfattningar om den andra. *Grupphotsteori* förklarar främlingsfientlighet genom kampen om knappa resurser där majoritetsbefolkningen uppfattar minoritetsbefolkningen, till exempel invandrare eller judar, som ett hot mot deras ekonomiska eller kulturella position i samhället. Detta kan öka benägenheten att utveckla och överta främlingsfientliga och antisemitiska attityder.³⁶ Nära relaterad till grupphotsteorin är den så kallade kontakthypotesen som argumenterar för att ökad interaktion mellan grupper kan reducera negativa attityder mellan dessa. Även om det finns skillnader mellan dessa teorier är de i praktiken inte särskilt stora.

31 Gidley, MacGeever och Feldman diskuterar primärt utvecklingen i Storbritannien, men deras förståelse av samtida antisemitiskt tänkande är giltig även för andra europeiska länder, inklusive Sverige. Gidley, MacGeever & Feldman 2020, s. 413–421. Se i detta sammanhang även Adams & Hess 2020b, s. 4.

32 Rensmann & Schoeps 2011, s. 66–67; Bachner 2019, s. 90–94; Nonn 2008, s. 110–112. Se även Jikeli 2018, s. 303.

33 Adorno, Frenkel–Brunswik, Levinson & Sanford 1982.

34 Ekehammar & Akrami 2003, s. 449–464.

35 Meertens & Pettigrew 1997, s. 54–71; Sears & Henry 2003, s. 259–275.

36 Blalock, 1967; Blumer 1958, s. 3–7.

Dessa teoretiska infallsvinklar ska främst ses som komplement till varandra som hjälper oss att förstå mekanismerna bakom fördomar, däribland antisemitism.

Olika individuella faktorer har visat sig vara viktiga för att förklara negativa attityder i allmänhet, och vissa kan specifikt relateras till antisemitism. Individuella karaktäristika som kön, ålder och utbildning ger tydliga utslag i många studier. Där finner vi att antisemitiska inställningar är mindre utbredda bland yngre personer i jämförelse med äldre, att kvinnor har en något lägre sannolikhet att bära på antisemitiska attityder än män och att högutbildade har en lägre tendens att ha antisemitiska attityder jämfört med lågutbildade personer.³⁷ Vissa studier visar att det finns skillnader i attityder gentemot minoriteter mellan stad och landsbygd. Städernas större befolkningsmässiga mångfald och att olika grupper måste samsas med varandra kan vara en anledning till detta.³⁸ I linje med kontakthypotesen som beskrevs ovan inkluderar många attitydstudier frågor om i vilken utsträckning respondenterna har kontakt med en person från en minoritet eller religiös grupp, och visar att personlig kontakt minskar negativa attityder.

Även utländsk bakgrund och religiös tillhörighet ingår som bakgrundsvariabler i många undersökningar som studerar attityder till invandrare och minoriteter, och resultaten tyder på att det är högre sannolikhet att man har antisemitiska attityder om man har invandrat eller har föräldrar som har invandrat från vissa länder eller regioner liksom om man har muslimsk religionstillhörighet.³⁹ Förklaringar till varför dessa grupper har en ökad sannolikhet för att bära på antisemitiska

attityder och föreställningar härleds bland annat från teorier om socialt lärande och grupphotsteori. När det gäller grupper med migrationsbakgrund torde det delvis handla om ett övertagande av antisemitiskt tänkande och antipatier som förekommer i forna hemländer. Här kan noteras att antisemitismen är jämförelsevis mer utbredd och politiskt legitim i länder i Mellanöstern och Nordafrika liksom i vissa öst- och centraleuropeiska länder (se kapitel 4). Det kan till viss del även handla om att andra minoriteter uppfattas som ett symboliskt hot mot den egna positionen i samhället.⁴⁰ Andra faktorer som tidigare har studerats i relation till attityder gentemot minoriteter är politisk orientering, idéer om könsroller, personlighetsegenskaper och tillit till andra samt till grundläggande institutioner i samhället såsom polis, regering och riksdag med mera.⁴¹ När det gäller politisk orientering visar undersökningar från flera europeiska länder att antisemitiska attityder och föreställningar är jämförelsevis mer utbredda i högnationalistiska opinioner.⁴²

37 Se t.ex. Bachner & Ring 2005; Bevelander & Hjerm 2015; Zick, Küpper & Hövermann 2011.

38 Bevelander & Otterbeck 2016.

39 Bevelander & Hjerm 2015.

40 Bevelander & Hjerm 2015.

41 Forum för Levande historia 2014, Bevelander & Hjerm 2015, Bevelander & Otterbeck 2016, Zick, Küpper & Hövermann 2011.

42 Se kapitel 4.

4. Samtida antisemitism – en lägesbild

Antisemitism utgör ett allvarligt problem i det svenska samhället. Det återspeglas i hatbrott liksom i incidenter och kommentarer i vardagliga sammanhang. Det reflekteras i förekomst av fördomar och fientlighet i politisk debatt och i spridning av konspirationsteorier i sociala medier. Antisemitism utgör därtill ett viktigt inslag i ideologi och propaganda i både vit makt- och radikala islamistiska rörelser, inklusive i våldsbejakande grupper inom båda dessa miljöer.

Undersökningar av svenska judars upplevelser och erfarenheter av antisemitism pekar på att en stor majoritet uppfattar antisemitism som ett betydande och växande problem i det svenska samhället, och att företeelsen har djupgående negativa konsekvenser för den svensk-judiska minoriteten.

Antisemitismens avtryck och följdverkningar i Sverige har under senare decennier även återkommande uppmärksammats i medier och varit föremål för politisk debatt. Flera regeringsbeslut om åtgärder för att förebygga och motverka antisemitism har fattats och olika projekt har i detta syfte initierats av myndigheter, kommuner och civilsamhällesorganisationer.⁴³

I detta kapitel ges en lägesbild av antisemitismen i Sverige och andra europeiska länder utifrån framför allt forskningsrapporter om attityder, incidenter och hatbrott samt specifika politiska miljöer och rörelser.

Utvecklingen i Sverige sedan 2000

Forskningen om hur antisemitismen utvecklats i Sverige under 2000-talet är begränsad.⁴⁴ Utifrån studier, rapporter och medierapportering kan emellertid vissa observationer göras. En initial iakttagelse är att internet och sociala medier bidragit till en ökad spridning av antisemitiska och rasistiska budskap i den svenska offentligheten. Sociala medier har också kraftfullt underlättat för extrema politiska rörelser att nå ut med propaganda, inklusive antisemitisk sådan.⁴⁵

Under senare år har även flera uppmärksammade fall av hets, hot och trakasserier av judar ägt rum. Till dessa hör bland annat manifestationer och aktioner genomförda av nazistiska Nordiska

43 Se t.ex. Regeringskansliet 2020; Fjellman 2012; Malmö stad 2021, Forum för levande historia 2018.

44 För en översikt av historisk forskning om antisemitism, se Ericsson 2016, kap. 3. Se även Kvist Geverts 2020, s. 191–204 samt Kvist Geverts & Andersson 2017, s. 146–175.

45 Ranstorp & Ahlin (red.) 2020; Kaati m.fl. 2019; Center mot våldsbejakande extremism 2020; Kaati (red.) 2017; FOI 2017; Statens medieråd 2013.

En initial iakttagelse är att internet och sociala medier bidragit till en ökad spridning av antisemitiska och rasistiska budskap i den svenska offentligheten.

motståndsrörelsen (NMR).⁴⁶ Hot från nazister var till exempel en viktig anledning till att Judiska föreningen i Umeå lades ner 2018.⁴⁷ Det har även uppmärksammats i nyhetsrapportering hur hets mot judar sprids på nätet, bland annat genom listor med namngivna svenska judar.⁴⁸

Hatbrott och andra antisemitiska yttringar har också ägt rum i samband med händelser som rör Israel–Palestina-konflikten. Antijudiska budskap har i dessa sammanhang framförts vid demonstrationer och via sociala medier.⁴⁹ Även våld och skadegörelse har förekommit, bland annat i Göteborg 2017 då synagogan angreps med brandbomber.⁵⁰

Uppmärksamhet har även riktats mot situationen i Malmö, där judar återkommande utsatts för trakasserier, och förekomst av antisemitism i grupper med rötter i Mellanöstern liksom i islamistiska miljöer.⁵¹ Granskningar i medier har därtill visat att enskilda företrädare för olika riksdagspartier uttryckt eller delat antisemitiska budskap i sociala medier, avslöjanden som i flera fall lett till att dessa lämnat sina uppdrag. Majoriteten av dessa fall rör företrädare för Sverigedemokraterna.⁵²

Tidigare studier av antisemitiska attityder

Sedan 2000 har ett fåtal undersökningar av antisemitiska attityder i Sverige genomförts. Av metodologiska skäl möjliggör flertalet av dem inte jämförelser över tid beträffande hur antisemitiska inställningar utvecklats i den svenska befolkningen. Emellertid finns anledning att kort redogöra för några av de resultat som tidigare studier genererat.

Fram tills denna undersökning är de enda mer omfattande upprepade undersökningar som genomförts de internationella studier som den amerikanska organisationen Anti-Defamation League (ADL) genomförde 2014 och 2019, i vilka Sverige ingick. Resultaten från dessa visade överlag inte på några markanta skillnader avseende andelen som instämde i de frågepåståenden som användes. Enligt ADL:s undersökningar var andelen entydigt antisemitiskt inställda 4 procent vid båda mättillfällena.⁵³ Enligt resultaten från den undersökning Forum för levande historia och Brå genomförde 2005 var andelen starkt antisemitiskt inställda 5 procent.⁵⁴

Vad gäller andelen instämmande i enskilda frågepåståenden som återspeglar föreställningar som är centrala i den samtida antisemitismen ser resultaten delvis olika ut från de attitydundersökningar som genomförts efter millennieskiftet. En viktig aspekt av antisemitiskt tänkande utgörs av

46 Se t.ex. Dalsbro 2020; Brantemo 2020; Dalsbro 2018; SKMA 2017b.

47 Holmberg 2018.

48 Baas 2018a.

49 Se t.ex. SVT 2019; Shexo & Larsson 2017; SKMA 2017a; SKMA 2014a; SKMA 2014b.

50 Olausson 2018.

51 Se t.ex. Orrenius 2010; Orrenius 2013; SVT 2015; Fjellman 2020; Strindlöv 2020; Linnaeus 2016. Se även Katzin 2021.

52 Se t.ex. Baas 2018b; Baas 2018c; Färnbo & Leman 2016; Moreno 2018; Larsson & Tarenius 2017; Vergara 2014; Röstlund 2014; Fjellman 2014; Hjälte & Poohl 2009. Betr. politiker som uttryckt eller delat antisemitiska budskap och reaktionerna på detta, se även Wagrell 2018.

53 ADL:s studie publicerades 2014, intervjuerna i Sverige genomfördes 2013. Den enda markanta förändring som kunde noteras mellan mättillfällena var att andelen som instämde i påståendet ”Judar bryr sig inte om vad som händer med några andra än den egna gruppen” minskade från 10 procent 2014 till 6 procent 2019; se ADL 2014/2019. ADL:s studie omfattar 11 frågepåståenden vilka i huvudsak artikulerar traditionella antisemitiska motiv. För att kategoriseras som antisemitiskt inställd krävs att respondenten svarat instämmande på minst sex påståenden, det vill säga den som instämt i fem antisemitiska påståenden har kategoriserats som icke-antisemitiskt inställd. Denna kategorisering samt att enkäten endast erbjuder två svarsalternativ, ”probably true” och ”probably false”, har kritiserats med hänvisning till att antisemitiska uppfattningar existerar i ett kontinuum som binära svarsalternativ av detta slag inte kan fånga upp; se t.ex. Singal 2014. Studien bygger på svar från 500 respondenter per land; frågor har även rests kring urvalets representativitet, se t.ex. Zick, Jensen, Marth, Krause & Döring 2017, s. 77 ff.

54 Bachner & Ring, 2005, s. 8. I 2005 års undersökning användes en annan metod än i föreliggande studie. För jämförelser mellan 2005 och 2020 avseende intensitet, se kapitel 7. För resultat för 2005 års undersökning, se kapitel 6.

föreställningar om att judar har stor makt och inflytande över politiska och andra skeenden nationellt och globalt. Dessa idéer bildar också kärnan i antisemitiska konspirationsteorier. Stödet för denna dimension har vid flera tillfällen undersökts genom frågepåståenden som artikulerar föreställningen om ”judisk makt” i relation till olika områden. De frågepåståenden som använts är inte identiska men torde relativt väl fånga in samma dimension av antisemitiskt tänkande. I en mångnationell studie utförd av American Jewish Committee (AJC) 2005 instämde exempelvis 27 procent av de svenska respondenterna helt eller delvis i påståendet ”Nu liksom tidigare utövar judar för stort inflytande på världshändelserna”.⁵⁵ I den studie Forum för levande historia och Brå genomförde samma år instämde på motsvarande sätt 15 procent i påståendet ”Judarna har för stort inflytande i världen idag”. I ADL:s undersökning från 2014 instämde 7 procent av de svenska respondenterna i utsagan att ”Judar har för stort inflytande över världshändelserna”. När studien upprepades 2019 var motsvarande andel 5 procent. I en mångnationell studie genomförd av CNN-ComRes 2018 svarade 15 procent av de svenska respondenterna instämmande i påståendet att ”Judar har för stort inflytande över politik i världen”.⁵⁶

I flera undersökningar har även frågepåståenden som på ett likartat sätt artikulerar antisemitiska motiv relaterade till Förintelsen inkluderats. I AJC:s studie 2005 instämde 34 procent helt eller delvis i påståendet ”Judar exploaterar minnet av nazisternas judeutrotning för sina egna syften”.⁵⁷ I den studie Forum för levande historia och Brå utförde samma år instämde på motsvarande sätt 14 procent i påståendet ”Judarna utnyttjar nazister-

nas judeutrotning (Förintelsen) i ekonomiska och politiska syften.” I CNN-ComRes studie från 2018 instämde 20 procent helt eller delvis i påståendet ”Judar använder Förintelsen för att främja sina egna intressen eller uppnå vissa mål”.⁵⁸

Som framgår skiljer sig resultaten åt gällande andelen av befolkningen som i olika grad instämt i de här redovisade frågepåståendena, även i de fall då undersökningarna genomförts under samma år. Dessa skillnader kan bero på en rad olika faktorer, däribland metodologiska skillnader (urvalets storlek och representativitet, frågemetod, hur frågorna formulerats, vilka svarsalternativ som erbjudits med mera). Även tidpunkten för undersökningen kan inverka då attityder till judar kan påverkas av externa händelser och mediebevakning av dessa.⁵⁹ Bortsett från ADL:s två studier, som inte indikerar några påtagliga förändringar av stödet för de aspekter av antisemitiskt tänkande som undersöktes i dessa, är det således inte möjligt att dra slutsatser utifrån de genomförda studierna om hur stödet för de här diskuterade dimensionerna av antisemitism har utvecklats i populationen under den aktuella tidsperioden. Resultaten pekar emellertid på att vissa föreställningar som är centrala i den samtida antisemitismen under tidsperioden i fråga haft stöd av en inte obetydlig minoritet av den svenska befolkningen.

Demografiska och andra faktorer

I den studie som Forum för levande historia och Brå genomförde 2005 undersöktes även samband mellan antisemitiska attityder och olika bakgrundsfaktorer. Bland annat påvisades ett samband med kön: män instämde i högre grad i antisemitiska påståenden än kvinnor. Resultaten pekade

⁵⁵ American Jewish Committee 2005.

⁵⁶ CNN 2018, se CNN–Comres Sweden Tables. Påståendet ”Judarna har för stort inflytande i världen idag” har även använts i undersökningar av attityder bland elever i årskurs 9 och/eller gymnasiet som genomförts av FLH och Brå 2003 och FLH 2009/2010 samt 2013. Andelen som helt eller delvis instämde i detta var 15 procent 2003, 18 procent 2009 och 14 procent 2013. Forum för levande historia 2014, s. 66.

⁵⁷ American Jewish Committee 2005.

⁵⁸ CNN 2018, se CNN–Comres Sweden Tables 2018.

⁵⁹ Se t.ex. Hoffmann & Moe (red.) 2017, s. 22; Mayer 2020.

Resultaten pekar emellertid på att vissa föreställningar som är centrala i den samtida antisemitismen under tidsperioden i fråga haft stöd av en inte obetydlig minoritet av den svenska befolkningen.

även på att högutbildade och tjänstemän i högre grad tog avstånd från och i lägre utsträckning instämde i antisemitiska påståenden än lågutbildade, arbetare och egenföretagare. Sambandet med ålder var relativt svagt, men antisemitiska uppfattningar var jämförelsevis något mer utbredda i den äldsta åldersgruppen (66–75 år).

Resultaten pekade på små skillnader mellan partipolitiska sympatier och instämmande i antisemitiska påståenden. Undantaget var sympatisörer med radikalnationalistiska partier bland vilka antisemitiska attityder var starkare än i andra opinioner. Resultaten visade vidare att antisemitiska attityder var mer utbredda bland respondenter med utländsk och i synnerhet utomeuropeisk bakgrund än bland andra. De pekade även på ett samband med religionstillhörighet: antisemitiska attityder var jämförelsevis mer utbredda bland muslimer än bland kristna och gruppen ”övrigt/ingen religion”.⁶⁰

Även CNN-Comres undersökning från 2018 visade att antisemitiska attityder i Sverige var mer utbredda bland män än bland kvinnor. Enligt resultaten från denna studie var tendensen att instämma i antisemitiska påståenden starkare

i åldersgruppen 35–54 år än i yngre och äldre åldersgrupper. Vad gäller religionstillhörighet indikerades att antisemitiska attityder var mer utbredda bland muslimer än bland kristna och gruppen ”andra”.⁶¹

Forum för levande historia och Brå genomförde 2003 en studie av attityder bland gymnasieelever och Forum för levande historia upprepade den 2009/2010. En fördjupad analys av dessa studier pekade på en generell försvagning av antisemitiska attityder mellan mätstillfällena. Men resultaten visade även på skillnader mellan olika grupper. Bland annat indikerades att andelen antisemitiskt inställda bland elever med muslimsk religionstillhörighet ökat mellan 2003 och 2009.⁶²

Sverige i ett jämförande perspektiv

Mångnationella studier indikerar att utbredningen av antisemitiska attityder och föreställningar är mer begränsad i den svenska befolkningen jämfört med vad som är fallet i många andra europeiska länder. Enligt ADL:s två studier 2014 och 2019 hade Sverige den lägsta andelen tydligt antisemitiskt inställda (4 procent). Andra länder

⁶⁰ Se Bachner & Ring 2005, kap. 6.

⁶¹ CNN 2018, se CNN–Comres Sweden Tables.

⁶² Bevelander & Hjerm 2015, s. 2705–2721. Forum för levande historias och Brå:s enkätstudier genomfördes tillsammans med SCB.

där motsvarande andelar var jämförelsevis låga var Nederländerna, Storbritannien och Danmark.⁶³

CNN-ComRes studie från 2018 inkluderade sju europeiska länder: Frankrike, Polen, Storbritannien, Sverige, Tyskland, Ungern och Österrike. I studien anges ingen genomsnittlig andel som bär på en konsekvent antisemitisk inställning i respektive land, men enligt resultatet var stödet för föreställningar som är centrala i den samtida antisemitismen även här lägre i Sverige och Storbritannien än i övriga länder som ingick i studien. För påståendet ”Judar har för stort inflytande över politik i världen” fördelade sig andelen instämmande för respektive land enligt följande (i procent): Storbritannien 14, Sverige 15, Tyskland 19, Frankrike 20, Österrike 25, Ungern 31 och Polen 31.⁶⁴

Amerikanska Pew Research Center har vid flera tillfällen undersökt antisemitismens affektiva dimension i Europa, det vill säga känslor av sympati respektive antipati gentemot judar. Enligt resultat från mätningar 2016 och 2019 tillhör Sverige till-

sammans med bland annat Nederländerna och Storbritannien de länder som har lägst andel med en negativ inställning (”unfavourable”) till judar.⁶⁵ Även bland de sju europeiska länder som ingick i CNN-Comres undersökning 2018 var andelen med en i olika grad negativ inställning till judar lägst i Sverige, Storbritannien och Tyskland.⁶⁶ Enligt en studie som Pew genomförde 2015–2017 tillhörde Sverige tillsammans med bland andra Nederländerna, Norge och Danmark därtill de länder i Europa med högst andelar med en ”accepterande” inställning till judar som familjemedlemmar eller grannar.⁶⁷

Hatbrott

Enligt Brå har trenden för antalet identifierade antisemitiska hatbrott⁶⁸ varit svagt uppåtgående sedan 2008. Statistiken uppvisar betydande skillnader mellan olika år, vilket enligt Brå kan tyda på att utvecklingsnivån för motivet är känslig för enskilda

63 En Pew-studie av attityder till minoriteter i västeuropeiska länder från 2017 pekade också på att andelen antisemitiskt inställda var lägre i Sverige, Nederländerna och Storbritannien än i andra länder; se Pew 2018a.

64 CNN Antisemitism in Europe Poll 2018, CNN-Comres, 2018.

65 Pew 2019.

66 CNN Sweden Tables, CNN Antisemitism in Europe Poll 2018, CNN-Comres, 2018.

67 Pew 2018b.

68 Brå definierar antisemitiska hatbrott som ”Brott som begås på grund av rädsla för, fientlighet eller hat mot judar och judendom som aktiverar en reaktion mot judendomen, judisk egendom, dess institutioner eller den eller dem som är, eller uppfattas vara, judar eller representanter för judar.” Brå 2019a, s. 16.

händelser eller insatser.⁶⁹ Antalet anmälda hatbrott med antisemitiska motiv uppvisade högre nivåer åren 2009 (250), 2014 (267), 2015 (277) och 2018 (278).⁷⁰

De vanligaste brottskategorierna har sedan 2008 varit olaga hot och ofredande samt hets mot folkgrupp. Brottskategorierna våldsbrott, ärekränkingsbrott och skadegörelse eller klotter har med enstaka undantag var för sig svarat för mellan 5 och 15 procent av de antisemitiska hatbrotts-händelser som ingår i statistiken under perioden 2008–2016.⁷¹

Brå framhåller att skillnaden mellan faktisk och anmäld hatbrottslighet (mörkertalet) är stor.⁷² EU:s byrå för grundläggande rättigheter, FRA, genomförde 2012 och 2018 två undersökningar av judars erfarenheter av och uppfattningar om antisemitism, och där svarade en stor majoritet av de svensk-judiska respondenterna som uppgav att de utsatts för antisemitiska trakasserier under de senaste fem åren att de inte anmält det allvarligaste fallet av trakasserier till polisen eller någon annan instans. Den andelen var 75 procent 2012 och 81 procent 2018.⁷³

Brå:s rapport om antisemitiska hatbrott

På uppdrag av regeringen publicerade Brå 2019 rapporten *Antisemitiska hatbrott*. Syftet med rapporten var att förstärka kunskapen om antisemitism och antisemitiska hatbrott i Sverige och öka förståelsen för hur antisemitiska kränkningar och hot kan inverka på personer och institutioner som drabbas. Rapporten bygger dels på intervjuer med personer som utsatts för antisemitism och representanter för bland annat judiska församlingar, Åklagarmyndigheten, polisen, skolan och

andra myndigheter, dels på en genomgång av anmälningar med antisemitiskt motiv som ingår i hatbrottsstatistiken för åren 2012–2016 samt domar avseende brott med dylika motiv mellan januari 2007 och maj 2018.⁷⁴

Rapporten fastslår att antisemitism ”förekommer i olika typer av miljöer och sammanhang – på offentliga platser, i skolan, på arbetsplatsen, i hemmet, vid judiska institutioner och på internet”. Företeelsen kan manifesteras på olika sätt, och uttrycken varierar från nedvärderande skämt och kränkande beskrivningar till grova tillmälen, hot och våldsbrott. Intervjumaterialet indikerar att personer som är öppna med sin judiska identitet eller innehar offentliga positioner löper större risk att utsättas för antisemitism.

Rapporten framhåller att antisemitism förekommer ”i breda lager av befolkningen och skär genom olika religioner, sekulära grupper, politiska positioner och ideologier” liksom att den utgör en del av det ideologiska fundamentet i radikalnationalistiska och våldsbejakande jihadistiska miljöer. Den radikalnationalistiska miljön är tydligast urskiljbar i materialet och beskrivs som ett hot mot enskilda individer och judiska församlingar. Intervjupersoner som arbetar med säkerhet vid judiska församlingar pekar på den våldsbejakande jihadistiska miljön som det största hotet mot judiska institutioner.

Brå understryker att materialet inte möjliggör en redogörelse för hur stor andel av antisemitismen som ”kan härledas till en specifik grupp eller miljö”. Intervjumaterialet visar emellertid att antisemitism förekommer i politiska opinioner från höger till vänster. Antijudiska uttryck kan

69 Brå 2019b, s. 57–58. Brå producerade fram till och med 2016 hatbrottsstatistik varje år, därefter vartannat år. Åren 2008–2011 baserades hatbrottsstatistiken på en totalundersökning. Sedan 2012 är antalet polisanmälda hatbrott skattat, baserat på en urvalsundersökning; se Brå 2019b, s. 57.

70 Brå 2013, s. 52 samt Brå 2019b, s. 59.

71 Brå 2019a, s. 42.

72 Brå 2019b, s. 16.

73 FRA 2013, s. 50; FRA 2018, s. 56.

74 Brå 2019a, s. 25 ff.

till exempel förekomma i debatter om Israel–Palestinakonflikten eller som ifrågasättanden av svenska judars ”svenskhet”. Flera personer beskriver utsatthet för hot, ofredanden och våld från personer med bakgrund i Mellanöstern, erfarenheter som är mer framträdande bland intervjupersoner i storstäder. Individuella som bor på platser där radikalnationalistiska organisationer är mer aktiva har oftare erfarenhet av antisemitiska trakasserier och hot från personer med anknytning till denna typ av grupper. Andra vittnar om utsatthet för nedsättande kommentarer och trakasserier från individer som beskrivs som ”etniskt svenska” och som inte kan förknippas med någon specifik politisk miljö.

Rapporten belyser även de antisemitiska hatbrottens konsekvenser för den drabbade gruppen. Antisemitiska hatbrott – självupplevda eller som drabbat andra – kan hos många leda till ångest, otrygghet och oro i vardagen. Många judar har också utvecklat ett säkerhetstänkande för att minimera risken för att utsättas, åtgärder som på olika sätt begränsar självbestämmandet och rörelsefriheten. Intervjupersoner beskriver hur de till exempel väljer att dölja sin judiska identitet, undviker vissa platser, slutar använda sociala medier eller minskar alternativt avslutar sitt deltagande i det offentliga livet. Brå understryker att eftersom det intervju-material som använts inte är representativt kan slutsatserna inte appliceras på svenska judar generellt, men att materialet beskriver ”vad antisemitism i Sverige kan resultera i för många individer.”⁷⁵

Utsatthet i Malmö

Inom ramen för ett forskningsprojekt om hatbrott i Skåne genomförde Berit Wigerfelt och Anders Wigerfelt en intervjustudie mellan 2012–2014 med fokus på bland annat utsatthet för och

konsekvenser av antisemitiska kränkningar och hatbrott bland judar i Malmö som exponerats för antisemitism. Intervjupersonerna uttryckte framför allt rädsla för fysiskt våld liksom för hot på nätet, men hänvisade också till kränkningar i form av ”skämt” om judar. Samtliga intervjupersoner pekade därtill på vad de uppfattade som ”en tydlig koppling mellan ökade antisemitiska kränkningar och manifesterade konflikter mellan israeler och palestinier”. Liksom i Brå:s studie framhöll intervjupersonerna att utsatthet och risken för att utsättas för antisemitiska kränkningar skapade otrygghet och ledde till strategier som syftar till att minska risken för att drabbas.

I studien konkluderas att det finns ”en latent antisemitism som i vissa situationer och under vissa omständigheter tar sig manifesterade uttryck i form av kränkningar, hot eller våld. Judiska symboler döljs därför reflexmässigt av många och det finns, även för de som inte personligen drabbats, ett säkerhetstänkande och ett övervägande om i vilka situationer de kan visa sin judiska identitet. När någon drabbas av hatbrottsliknande incidenter uppfattar även andra i den judiska gruppen att de drabbas. Våra intervjupersoner talar om ett konstant latent hot.”⁷⁶

2021 publicerade Mirjam Katzin, samordnare mot antisemitism i Malmö stad, en studie som bland annat undersökte förekomst av antisemitism i skolmiljöer i Malmö. Studien bygger på intervjuer med skolpersonal och judiska barn och unga samt en skolpersonalenkät utförd i några av Malmös grund- och gymnasieskolor, och den pekar på att antisemitism är ett utbredd problem. Bland annat fastslås att det finns ”en tydlig förekomst av hatbrott mot individuella judar, av såväl verbal som fysisk natur, i Malmös skolor” och att detta har negativa effekter i form av otrygghet och oro bland judiska elever.⁷⁷

⁷⁵ Brå 2019a, s. 6–11.

⁷⁶ Wigerfelt & Wigerfelt 2015, s. 265–282.

⁷⁷ Katzin 2021, s. 7.

Judars erfarenheter och upplevelser av antisemitism

Svenska judars erfarenheter av och uppfattningar om antisemitism har belysts även i de två undersökningar som genomförts av EU:s byrå för grundläggande rättigheter, FRA, 2012 och 2018. Undersökningarna genomfördes via öppna online-enkäter i 8 respektive 12 EU-medlemsstater⁷⁸ och riktade sig till individer över 16 år som identifierade sig som judar. Antalet respondenter i Sverige uppgick 2012 till 810 och 2018 till 1 193.

2012 ansåg 60 procent av de svensk-judiska respondenterna att antisemitismen utgjorde ett mycket eller ganska stort problem i Sverige. 2018 hade motsvarande andel ökat till 82 procent. 2012 ansåg 80 procent att antisemitismen ökat under de senaste fem åren, 2018 var motsvarande andel 91 procent. Enligt resultaten från 2012 uppgav 21 procent av de svenska respondenterna att de utsatts för antisemitiska trakasserier under de senaste 12 månaderna och 33 procent under de senaste fem åren. 2018 var motsvarande andelar 30 respektive 40 procent. Även när det gäller självrapporterad utsatthet kan alltså en ökning noteras mellan 2012 och 2018.

2018 uppgav 39 procent av de svenska respondenterna att de oroade sig för att utsättas för antisemitiska trakasserier under de kommande 12 månaderna. Något högre andelar uttryckte samma oro gällande familjemedlemmar och andra närstående. 44 procent uppgav att de åtminstone vid vissa tillfällen undvek vissa platser eller stadsdelar i sin närhet på grund av att de som judar upplevde otrygghet där. 78 procent av dem som svarat att de ibland bar kippa, davidsstjärna eller andra symboler som kan göra dem identifierbara som judar uppgav 2018 att de åtminstone vid vissa tillfällen

undvek att bära dessa på offentliga platser. 54 procent av dem som uppgivit att de aldrig bär sådana attribut hänvisade till oro för den egna säkerheten som ett skäl för detta.

Svarande som 2018 uppgivit att de utsatts för antisemitiska trakasserier under de senaste fem åren ombads att utifrån fasta svars-kategorier identifiera gärningspersonerna bakom den allvarligaste incidenten. Bland svenska respondenter var någon med ”a Muslim extremist view” (40 procent) och någon med ”a left-wing political view” (27 procent) de största kategorierna. 18 procent beskrev gärningspersonen som någon med ”a right-wing political view”. I rapporten framhålls att det saknas information om på vilka grunder respondenterna har identifierat gärningspersonerna, varför endast begränsade slutsatser kan dras av dessa resultat.⁷⁹

FRA:s undersökningar bidrar med viktig kunskap om svenska judars upplevelser och erfarenheter av antisemitism. Resultaten bör emellertid tolkas med viss försiktighet. Undersökningarna byggde inte på ett slumpmässigt rekryterat urval, varför det är svårt att veta i vilken utsträckning urvalet är representativt för den svensk-judiska minoriteten. Det är också oklart vilka incidenter som har kategoriserats som antisemitiska.

Uppfattningar om antisemitism i befolkningen

Uppfattningen att antisemitismen utgör ett växande problem i Sverige är även förhållandevis utbredd i den svenska befolkningen som helhet. Enligt resultaten från en undersökning som Aftonbladet-Inizio genomförde 2019 ansåg strax över hälften av dem som svarat att antisemitismen

⁷⁸ 2012 ingick ursprungligen nio länder och 2018 13 länder. På grund av ett lågt antal respondenter i Rumänien 2012 och Lettland 2018 redovisades resultaten från dessa länder separat.

⁷⁹ FRA, 2013 samt FRA, 2018. För en jämförande analys av resultaten för FRA:s undersökning 2012/13 och ADL:s studie 2014, se Dencik & Marosi 2016.

ökat de senaste 5 åren. 21 procent menade att situationen var oförändrad och 5 procent att problemen minskat. Ungefär en tredjedel uppgav sig ha bevittnat eller upplevt antisemitism i sin vardag vid ett eller flera tillfällen. Den högsta andelen återfanns i åldersgruppen 18–29 år där 52 procent sade sig ha upplevt antisemitism en eller flera gånger.⁸⁰ Enligt resultaten från CNN-ComRes undersökning 2018 instämde 45 procent av de svenska respondenterna i påståendet att antisemitism är ett växande problem, 16 procent avvisade denna uppfattning.⁸¹

Enligt resultaten från en Eurobarometer (Europeiska kommissionen) som undersökte uppfattningar om antisemitism i 28 EU-medlemsländer 2018 var andelen som uppfattade antisemitismen som ett problem i det egna landet högst i Sverige (81 procent). Sverige hade också den högsta andelen som ansåg att antisemitismen ökat i landet under de senaste fem åren (73 procent).⁸²

Antisemitism i extrema politiska miljöer

Antisemitismen är ofta en del av ideologi och propaganda i radikalnationalistiska miljöer och rörelser i Sverige och globalt. I Brå:s rapport *Antisemitiska hatbrott* (2019) är denna miljö ”tydligast urskiljbar” i det material som granskats och beskrivs som ett hot mot enskilda individer och judiska församlingar. Radikalnationalistiska grupper liksom enskilda individer influerade av dessa sprider hat mot judar via sociala medier och olika typer av manifestationer, och begår brott i form av hets, trakasserier och hot.

I vit makt-miljöer, det vill säga i grupper som är nationalsocialistiska eller står denna ideologi nära, är antisemitismen central. ”Antisemitismen är det bärande fundamentet i vit makt-världens ideologi – det kitt som binder samman det myller av sekter och organisationer som utgör denna undergrundkultur”, understryker Heléne Lööw.⁸³ I denna typ av rörelser tolkas ofta historiska och samtida skeenden utifrån föreställningen om en judisk världskonspiration, men också utifrån synen på historien som en existentiell ödeskamp mellan en påstådd ”judisk ras” och en påstådd ”vit ras”. Judar sägs ofta direkt eller via ombud styra eller manipulera politik, ekonomi och medier med syftet att underminera ”den vita kulturen”, ”rasen” eller ”folket” och etablera judisk kontroll. Ett centralt inslag i denna mytbildning är påståendet att migration av ”icke-vita” eller muslimer till Europa eller USA orkestreras av judar med syftet att åstadkomma ett ”befolkningsutbyte” eller ett ”folkmord på vita”. Denna konspirationsteori har under senare år återopats som motiv av gärningspersoner bakom höger-radikala terroråd mot judiska mål i USA och Tyskland.⁸⁴

Enligt en rapport om radikalnationalism i Sverige publicerad av Försvarshögskolan (FHS) 2020 är Nordiska motståndsrörelsen (NMR) den dominerande nationalsocialistiska aktören i landet. Till den radikalnationalistiska sfären räknas här även den så kallade alternativhögern som beskrivs som ”en amorf nätverksbaserad konstellation bestående av ideologer, aktivister och radikala ’influencers’ på social media”. FHS:s rapport beskriver NMR och alternativhögern som ideologiskt överlappande i viktiga avseenden. Rapporten framhåller

80 Undersökningen utfördes 25 maj–10 juni 2019 och omfattar 1 709 intervjuer. Den genomfördes som en webbundersökning och bygger på ett pre-stratifierat urval vägt på ålder, kön, region och partisympatier. Trus, 2019.

81 CNN 2018, se CNN–Comres Sweden Tables.

82 European Commission 2019.

83 Lööw 2015, s. 130.

84 Konspirationsteorin återopades som motiv i samband med de terrorattacker som riktades mot synagogor i Pittsburgh 2018, Poway 2019 och tyska Halle 2019. Silber 2019, s. 35–38; Bundesamt für Verfassungsschutz 2020, s. 46–47.

vidare att radikalnationalistiska rörelser och miljöer i hög grad är transnationella, vilket bland annat avspeglas i idéutveckling, propaganda och strategier.⁸⁵

Antisemitism är också en viktig beståndsdel i radikal islamistisk ideologi och propaganda. Det gäller i synnerhet salafistiska och salafistisk-jihadistiska⁸⁶ rörelser och miljöer, men även shiitiska former av islamism. I islamistisk antisemitism förenas ofta religiöst präglade motiv med föreställningar hämtade ur den traditionella antijudiska idéreservoaren, däribland föreställningen om en judisk världskonspiration.⁸⁷ Med hänvisning till salafistisk ideologi skriver Center mot våldsbejakande extremism: ”Föreställningen om en judisk konspiration som anses hota muslimer och islam genomsyrar rörelsens och miljöns ideologi.”⁸⁸

Antisemitism används av islamistiska aktörer i olika sammanhang och med olika syften. Den återfinns bland annat i argumentation som syftar till att fränkänna staten Israel existensrätt och legitimera kraven på dess upphävande eller utplånande, men används också som världsförklaring. När det gäller bruket av antisemitiska konspirationsteorier finns likheter med radikalnationalistisk propaganda. Statens medieråd gjorde 2012–2013 en kartläggning av svenska extremistiska internetmiljöer där man analyserade utformning och innehåll i politisk och religiös propaganda. I kartläggningen noterades följande med hänvisning till de ”konspiratoriska ramberättelser” som används som förklaringar till de problem och orättvisor som påstås känneteckna samtiden: ”Såväl bland högerextrema som hos ji-

hadisterna återfinns tanken att världens utveckling i hemlighet styrs av en judisk konspiration med världsherravälde som mål.”⁸⁹

Antisemitiska budskap förmedlas av olika salafistiska aktörer i Sverige. Likaså har motiv som är vanliga i islamistisk antijudisk agitation under senare år vid flera tillfällen förekommit vid olika typer av politiska manifestationer.⁹⁰ I sammanhanget bör det noteras att även i fråga om islamism handlar det om transnationella rörelser, ideologier och påverkansströmmar. Noteras bör också att individer knutna till eller influerade av radikala islamistiska rörelser och budskap sedan millennieskiftet har begått en rad terroråd mot judiska mål i Europa och i andra delar av världen.⁹¹

Utvecklingen i Europa

Antisemitismen utgör ett allvarligt problem i Europa och andra delar av världen. Problemet manifesteras bland annat i incidenter och hatbrott, i propaganda från extrema politiska och politisk-religiösa rörelser, i en omfattande spridning av hat och konspirationsteorier i sociala medier,⁹² men också i förekomst av fördomar och mytbildningar i den bredare politiska debatten. I Europa finns emellertid betydande skillnader länder emellan både vad gäller utbredning av antisemitiska attityder och utveckling avseende hatbrott och incidenter. I vissa länder har antalet rapporterade antijudiska incidenter ökat eller legat på en jämförelsevis hög nivå efter år 2000. Dessa inkluderar en rad våldsamma angrepp, inklusive

85 Ranstorp & Ahlin (red.) 2020, s. 6–8, 181, 297.

86 Betr. begreppen salafism och salafistisk-jihadism, se diskussion i kap. 2 i Ranstorp, Ahlin, Hyllengren & Normark 2018.

87 Pfahl–Traughber 2011, s. 112–134; Meleagrou–Hitchens, Clifford & Vidino 2020, s. 11–13.

88 Center mot våldsbejakande extremism 2020, s. 4.

89 Statens medieråd 2013, s. 12. Se även Silber 2019, s.31–32.

90 Ranstorp, Ahlin, Hyllengren & Normark 2018, s. 134–135; Center mot våldsbejakande extremism 2020, s. 41. Se även t.ex. Orrenius 2018; SKMA 2017a; SKMA 2020.

91 Silber 2019, s.30–35.

92 Se t.ex. Cohen, Kaati, Pelzer & Akrami 2020; Oboler 2016; Schwarz–Friesel 2018; CST 2020a.

jihadistiska och högerextrema terrordåd mot judar och judiska institutioner. En annan viktig förändring hänger samman med en förstärkt högernationalistisk strömning under 2010-talet. I flera länder, i synnerhet Ungern och Polen, har inflytelserika högernationalistiska partier, politiker och medier instrumentaliserat antisemitism i politiska syften, ofta som en del av en bredare nationalistisk, xenofob och antimuslimsk agenda.⁹³ I Ungern har antisemitiskt färgade konspirations-teorier även torgförts av Fidesz-regeringen.⁹⁴ En liknande utveckling har enligt flera forskare ägt rum i USA under Donald Trumps presidentperiod 2016–2020.⁹⁵ I Storbritannien har förstärkta problem med antisemitism i vänsterpolitiska sammanhang noterats, i synnerhet i och kring Labour under Jeremy Corbyns ledning 2015–2020.⁹⁶

Attityder

Antisemitism förekommer globalt. Enligt den internationella attitydmätning som ADL genomförde 2014 var antisemitiska inställningar mest utbredda i länder i Mellanöstern och Nordafrika. Resultatet skiftade mellan länder, men medelvärdet för den andel i MENA-regionen som uppvisade en tydligt antisemitisk inställning var 74 procent. En internationell undersökning som Pew genomförde 2008 visade också att en negativ inställning till judar var mest utbredd i länder i Mellanöstern liksom i Pakistan och Indonesien.⁹⁷

Beträffande Europa visade ADL:s undersökning, i likhet med andra studier, att antisemitiska attityder generellt var mer utbredda i öst- och centraleuropeiska länder än i västeuropeiska. För östeuropeiska länder var medelvärdet för andelen

tydligt antisemitiskt inställda 34 procent och för västeuropeiska 24 procent. Skillnaden mellan länder var emellertid betydande.⁹⁸

Skillnaderna mellan östra och västra Europa liksom den jämförelsevis stora utbredningen av antisemitiska attityder i Polen och Ungern har även bekräftats i andra attitydmätningar. I en studie som genomfördes 2008–2009 inom ramen för forskningsprojektet Group-focused Enmity in Europe (GFE) undersöktes utbredningen av antisemitiska attityder i åtta länder: Frankrike, Italien, Nederländerna, Polen, Portugal, Tyskland, Storbritannien och Ungern. På påståendet ”Judar har för stort inflytande i [respondentens land]” svarade 69 procent av de ungerska respondenterna och 50 procent av de polska instämmande. I de övriga länderna låg andelen instämmande på tydligt lägre nivåer och allra lägst i Storbritannien och Nederländerna med 14 respektive 6 procent. En skala med fyra påståenden bekräftade mönstret; stödet för antisemitiska föreställningar var starkast i Ungern och Polen och svagast i Storbritannien och Nederländerna. Stödet för ett påstående som reflekterar Israelrelaterad antisemitism, ”Med tanke på Israels politik kan jag förstå varför folk ogillar judar”, fördelade sig jämnare, men med undantag för Portugal återfanns även för denna dimension ett något starkare stöd i Polen och Ungern än i västeuropeiska länder.⁹⁹

Ett liknande mönster framträder i CNN-ComRes studie från 2018, även om skillnaderna mellan Polen och Ungern, å ena sidan, och de västeuropeiska länder som inkluderats (Frankrike, Storbritannien, Sverige, Tyskland och Österrike), å den andra, varierar beroende på undersökt dimension. Stödet för påståenden som reflekterar föreställningar om judisk makt och inflytande över politik, finanser och medier i världen var

93 Se t.ex. Wodak 2018; Pankowski 2019; Salzborn 2018, s. 74–93.

94 Lipstadt 2019, s. 213–214; Kovács 2019, s. 301–302, 305–306.

95 Se t.ex. Lipstadt, 2019, s. 46 ff; Samuels 2018. Se även Tamkin 2020.

96 Se t.ex. Gidley, MacGeever & Feldman 2020, s. 413–421; Rich 2016; Hirsh 2018; Lipstadt 2019, s. 55 ff. Se även Equality and Human Rights Commission 2020.

97 Pew 2008.

98 ADL 2014/2019.

99 Zick, Küpper & Hövermann 2011.

tydligt högre i Polen och Ungern. När det gäller påståendet ”Judar använder Förintelsen för att främja sina egna intressen eller uppnå vissa mål” var stödet starkast i Polen (50 procent), och därefter följde Österrike (37 procent), Ungern (33 procent) och Tyskland (32 procent). För påståendet ”Antisemitism i detta land är till största delen ett svar på staten Israels handlingar” var stödet starkast i Polen (36 procent) följt av Frankrike, Storbritannien och Sverige (28 procent), den lägsta andelen återfanns i Ungern (23 procent).¹⁰⁰

En undersökning av attityder till minoriteter i europeiska länder som genomfördes av Pew 2019 visar också att inställningen till judar (den affektiva dimensionen) överlag är mer negativ i länder i östra Europa än i västra.¹⁰¹ Ett liknande mönster framträder i resultaten från Pew:s undersökning från 2015–2017 av ”acceptans” för judar som familjemedlemmar eller grannar.¹⁰²

Utveckling över tid

Kunskapen om hur antisemitiska attityder utvecklats över tid är för många länder bristfällig på grund av avsaknad av upprepade, jämförbara

representativa studier. Sådana studier föreligger dock i vissa länder, och i det följande redovisas resultat för några av dessa. I Tyskland pekar resultat från attitydundersökningar gjorda inom ramen för bland annat forskningsprojektet Group-focused Enmity, Friedrich Ebert Stiftungs Mitte-studier och Leipziger Autoritarismus-studier mellan 2002 och 2018 på att stödet över tid har försvagats för traditionell antisemitism, till exempel föreställningar om judars inflytande och makt. 2018 var det cirka 6 procent som instämde i denna typ av påståenden. Andelen tyskar som stöder påståenden som ger uttryck för så kallad sekundär eller Förintelserelaterad antisemitism är högre men minskar också över tid. När det gäller antisemitism relaterad till Israel är utvecklingen mer otydlig. Denna dimension, som bland annat undersöks med påståenden som liknar Israels behandling av palestinierna vid Nazitysklands behandling av judarna eller som rationaliserar motvilja mot judar med hänvisning till Israels politik, hade stöd av cirka en fjärdedel av respondenterna 2018–2019.¹⁰³

¹⁰⁰ CNN 2018.

¹⁰¹ Pew 2008.

¹⁰² Pew 2018b.

¹⁰³ Zick, Berghan & Mokros 2019, s. 70–71, 80. Se även Unabhängiger Expertenkreis Antisemitismus 2017.

I Frankrike visar attitydundersökningar genomförda av Commission nationale consultative des droits de l'homme (CNCDH) att stödet för flera dimensioner av antisemitiskt tänkande försvagats över tid. Detta gäller för senare decennier dock inte föreställningar som associerar judar med makt och pengar. Stödet för påståendet ”judar har för stor makt i Frankrike” har varierat under tidsperioden, men låg 2019 på ungefär samma nivå som i början av 1990-talet, runt 20 procent. Samtidigt visar resultat för frågor som mäter graden av ”acceptans” av minoriteter som i det franska samhället utsätts för rasism (svarta, nordafrikaner, muslimer, judar, romer) att toleransen gentemot judar ökat sedan 1990-talet, och att de tillsammans med svarta sedan början av 2000-talet utgjort de mest ”accepterade” av dessa minoriteter.¹⁰⁴

I Norge har Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) undersökt utbredningen av antisemitiska attityder i den norska befolkningen vid två tillfällen, 2011 och 2017. Resultaten visar att den andel som mer konsekvent instämmer i antisemitiska påståenden minskat från 12 till 8 procent mellan mätillfällena. Även de andelar som uttrycker motvilja mot judar eller motsätter sig att ha judar som grannar eller vänner minskade.¹⁰⁵

I Polen har Center for Research on Prejudice vid Warszawas universitet undersökt utbredningen av antisemitiska attityder vid tre tillfällen: 2009, 2013 och 2017. Resultaten pekar på att stödet för traditionella och Förintelserelaterade antisemitiska föreställningar är högst – 2017 instämde till exempel mellan 43 och 53 procent i påståenden som ger uttryck för myten om en judisk världskonspiration

– men visar också att nivån varit relativt likartad över tid. En lägre andel instämmer i föreställningar rotade i kristen antijudaism, men andelen har ökat sedan 2009.¹⁰⁶

I Ungern visar attitydundersökningar som genomförts vid Central European University 2002, 2006, 2013 och 2017 att andelen som instämmer i traditionella antisemitiska påståenden överlag ökat. Detta gäller i synnerhet påståenden som ger uttryck för föreställningar om judisk makt och konspirationer. 2017 instämde mellan en fjärdedel och en tredjedel av befolkningen i denna typ av påståenden.¹⁰⁷

ADL:s undersökningar 2014 och 2019 visade inte på några större förändringar vad gäller andelen entydigt antisemitiskt inställda i flertalet av de europeiska länder som ingick. Tyskland och Frankrike avvek från mönstret så till vida att denna andel sjönk märkbart mellan mätillfällena.¹⁰⁸

Bakgrundsfaktorer

Under senare år har problem med antisemitism i västeuropeiska länder i den politiska debatten ofta delvis förbundits med migration från framför allt Mellanöstern och Nordafrika liksom med muslimska minoriteter. Mot bakgrund av detta genomfördes ett forskningsprojekt 2016–2017 under ledning The Pears Institute for the Study of Antisemitism vid University of London i syfte att utvärdera det empiriska underlaget för dessa antaganden i fem länder: Belgien, Frankrike, Nederländerna, Tyskland och Storbritannien. En analys av befintliga kvantitativa studier visade att antisemitiska attityder i samtliga länder var mer utbredda i muslimska minoriteter jämfört med

104 CNCDH 2020, s. 76 ff; Mayer 2020.

105 Hoffmann och Moe (red.) 2017, s. 7.

106 Bulska & Winiewski 2018.

107 Kovács 2019, s. 282–286.

108 ADL 2014/2019.

befolkningen som helhet.¹⁰⁹ När det gäller attityder bland flyktingar som anlant till de aktuella länderna från Mellanöstern och Nordafrika under 2010-talet konstateras att forskningen i frågan är mycket begränsad men att befintliga data och en kvalitativ studie genomförd inom ramen för forskningsprojektet inte kunde belägga ett tydligt samband mellan denna migration och antisemitismens utveckling och karaktär i Västeuropa.

Inom ramen för forskningsprojektet analyserades också vad befintlig forskning säger om sambandet mellan politiska sympatier och antisemitism. För samtliga länder gäller att antisemitiska attityder är jämförelsevis mer utbredda i grupper som sympatiserar med högerpopulistiska och högerextrema partier än i andra politiska opinioner.¹¹⁰ Beträffande Tyskland bekräftades detta i en attitydstudie från Leipzigs universitet publicerad 2020: såväl traditionell som Förintelse- och Israelrelaterad antisemitism hade starkast stöd i grupper som sympatiserade med det högerextremistiska partiet Alternative für Deutschland (AfD).¹¹¹ Även i Polen och Ungern är antisemitiska attityder starkast i opinioner på högerkanten, enligt attitydmätningar från 2017.¹¹²

Incidenter och hatbrott

Befintliga data visar på stora skillnader mellan EU-länder när det gäller nivåer avseende antalet rapporterade antisemitiska incidenter. Kriterier och metoder för att föra statistik över incidenter och hatbrott med antisemitiska motiv skiljer sig emellertid mellan länder i Europa – i vissa länder saknas sådan statistik helt. Det gör det svårt att jämföra nivåer och utveckling på detta område,

men däremot kan tendenser i enskilda länder beskrivas.¹¹³

Sverige har som tidigare påpekats upplevt en svagt uppåtgående tendens för antalet identifierade hatbrott med antisemitiska motiv sedan 2008 medan till exempel Frankrike och Storbritannien har noterat en tydlig ökning av antalet rapporterade antisemitiska hatbrott och incidenter sedan 2000.

I Frankrike registrerades i slutet av 1990-talet färre än 100 antisemitiska incidenter per år, enligt statistik från Commission nationale consultative des droits de l'homme (CNCDH). Från millennieskiftet har nivån generellt legat högre, om än med stora årliga variationer. De högsta nivåerna nåddes 2000 (744), 2002 (936), 2004 (974), 2009 (815), 2014 (851) och 2015 (808). 2016–2017 sjönk antalet rapporterade incidenter för att åter stiga 2018–2019. Flera av de högsta noteringarna sammanfaller med en eskalering av Israel–Palestinakonflikten, vilket visar att denna konflikt, i Frankrike såväl som i flera andra länder, kan utgöra en triggerfaktor för antisemitism. Emellertid saknas ett sådant samband i relation till ökningarna 2015 och 2018–2019. Data om gärningspersoner är bristfällig, men enligt Elodie Druetz och Nonna Mayer utgör individer med högerextrema motiv och personer med migrationsbakgrund, ofta med rötter i Nordafrika, två urskiljbara grupper. När det gäller Frankrike bör också noteras att landet varit skådeplats för flera grova våldsbrott med antisemitiska motiv, däribland mordet på Ilan Halimi 2006, de jihadistiska terrorattackerna mot en judisk skola i Toulouse 2012 (tre döda) och en kosherbutik i Paris 2015 (fyra döda) samt mordet på Sarah Halimi 2017.¹¹⁴

109 Även HL-senterets undersökning i Norge 2017 visade att antisemitiska attityder var mer utbredda bland muslimer jämfört med befolkningen som helhet, se Hoffmann & Moe (red.) 2017, s. 8. Se även Jikeli 2015.

110 Feldman 2018, s. 23–24, 27, 29.

111 Schuler, Kiess, Decker & Brähler 2020, s. 14–16.

112 Bulska & Winiewski 2018, s. 7; Kovács 2019, s. 286 ff.

113 FRA, 2020.

114 CNCDH 2020, s. 161–164; Druetz & Mayer 2018, s. 9, 22–23, 42–43, 47–48.

Även i Storbritannien syns en tydlig uppgång av antalet rapporterade antisemitiska incidenter från år 2000 och framåt, enligt den statistik som förs av organisationen Community Security Trust (CST). Liksom i Frankrike sammanfaller höga nivåer under åren 2009 (931) och 2014 (1 182) med en stegrad konflikt mellan Israel-Palestina, men ökningen åren därefter – de högsta nivåerna nåddes 2018 (1 690), 2019 (1 805) och 2020 (1 668) – kan inte på samma sätt sättas i samband med specifika händelser. Det ökade antalet rapporterade incidenter kan enligt CST även ha påverkats av en ökad anmälningsbenägenhet.¹¹⁵ Bland de fall där incidenter under 2010-talet har kunnat knytas till ett politiskt eller ideologiskt motiv utgör högerextrema eller ”anti-israeliska” motiv de dominerande kategorierna. Andelen fall som kan knytas till islamistiska motiv utgör en mindre sådan.¹¹⁶

I Tyskland har antalet rapporterade antisemitiska hatbrott legat på en högre nivå efter millennieskiftet, men också där med stora årliga variationer. Enligt det tyska inrikesministeriets statistik anmäldes under perioden 2001 och 2015 i genomsnitt 1 522 antisemitiska hatbrott per år. En uppgång skedde 2018 och 2019 med 1 799 respektive 2 032 anmälda hatbrott. Preliminär hatbrottsstatistik för 2020 pekar på 2 275 anmälningar. Även i Tyskland har en ökning av antalet rapporterade antisemitiska hatbrott noterats under år då den israelisk-palestinska konflikten eskalerat, men också i detta fall syns en uppgång i slutet av 2010-talet som inte kan förbindas med specifika triggerhändelser.¹¹⁷ Enligt polisens statistik begås den stora majoriteten av anmälda antisemitiska

hatbrott av personer med högerextrema motiv.¹¹⁸ 2019 utsattes synagogan i Halle för ett högerextremt terrordåd (två personer i närheten av byggnaden dödades).¹¹⁹

Med hänsyn tagen till nationella skillnader vad gäller datainsamling kan noteras att antalet rapporterade antisemitiska incidenter i Polen och Ungern under 2010-talet varit betydligt lägre än i till exempel Frankrike, Storbritannien och Tyskland.¹²⁰

EU:s byrå för grundläggande rättigheter, FRA, framhåller att det inom EU finns en generell underrapportering av antisemitiska hatbrott och incidenter och att många av offren för dessa brott drar sig för att anmäla dem. Enligt FRA innebär det att den statistik som redovisas inte ger en korrekt bild av den faktiska antisemitiska hatbrottsligheten.¹²¹

115 Se CST 2009, CST 2020b samt CST 2021. Även statistik som förs av brittisk polis visar på en ökning av antalet anmälda antisemitiska hatbrott från 2009, Feldman & Gidley 2018, s. 41, 42, 45–46.

116 Feldman & Gidley 2018, s. 44.

117 Unabhängiger Expertenkreis Antisemitismus 2017, s. 38–39; Bundesamt für Verfassungsschutz 2020, s. 16–17; Bergmann 2006b; Jansen 2021.

118 FRA 2020, s. 46. Den tyska polisens registrering och kategorisering av antisemitiska hatbrott utifrån politiska motiv har mött kritik, se t.ex. Unabhängiger Expertenkreis Antisemitismus 2017, s. 30 ff.

119 Bundesamt für Verfassungsschutz 2020, s. 46–47.

120 FRA, 2020, s. 51–52, 68–69.

121 FRA 2020, s. 4.

5. Metod och material

Denna studie avser att kartlägga och analysera antisemitiska attityder och föreställningar i den svenska befolkningen och bygger på två enkäter genomförda 2005 och 2020. Den första enkäten genomfördes av SCB på uppdrag av Forum för levande historia och Brå år 2005¹²², och 2020 års enkät genomfördes av Novus på uppdrag av Forum för levande historia och är en panelundersökning. Novus Sverigepanel är en stängd, slumpmässigt rekryterad panel, med en demografisk uppsättning som motsvarar den svenska populationen bland annat avseende kön, ålder och geografi. Enligt Novus egna studier om öppna och slutna paneler är slutna paneler det säkraste sättet att få ett resultat som motsvarar befolkningens åsikter. Enkäten för 2020 är riktad till den svenska allmänheten i åldern 18–79 år och är baserad på ett stratifierat (utifrån kön, ålder och län), obundet, slumpmässigt urval ur Novus Sverigepanel. För att resultaten i undersökningen ska bli representativt för populationen i stort har urvalet efterstratifierats med avseende på kön,

ålder, utbildning, region samt partisympati. Baserat på erfarenhet från tidigare studier med lägre svarsfrekvens har det utöver detta urval gjorts en separat översampling för personer födda utanför Europa. Detta för att säkerställa att denna kategori inte blir alltför liten för att kunna studeras separat med acceptabel precision i skattningarna. Denna översampling har gjorts både i Novus Sverigepanel och i en kvalitetssäkrad partnerpanel från Norstat, som är en slumpmässigt rekryterad panel. Perioden för insamling av informationen var 26 augusti till 7 september 2020 och det totala antalet besvarade enkäter är 3 507, vilket är en svarsfrekvens på 61 procent i Novus panel och 57 respektive 41 procent i översamlingspanelerna. Datamaterialet är viktat på basis av befolkningssammansättningens geografiska härkomst. Undersökningen är godkänd av Etikprövningsmyndigheten.

När denna undersökning genomfördes första gången 2005 gjordes datainsamlingen med hjälp av postenkäter. I dagens samhälle tenderar denna metod dock att leda till stort svarsbortfall,

¹²² För mer ingående information om enkäten 2005 se Bachner & Ring 2005.

samtidigt som kostnaden för att genomföra undersökningar på detta sätt är relativt hög. En annan risk med postenkäter är enligt Novus att någon annan än den avsedda mottagaren av enkäten fyller i svaren. Webbundersökningar anses generellt vara snabbare och mer kostnadseffektiva, och fungerar idag då drygt 95 procent av befolkningen har tillgång till internet. En nackdel som lyfts fram vad gäller webbenkäter är att den äldre delen av målpopulationen tenderar att bli underrepresenterad. Detta är dock ett mindre påtagligt problem idag, eftersom tekniken är väletablerad i samhället. Ett generellt problem med undersökningar idag är att unga tenderar att svara i lägre utsträckning, något som emellertid torde drabba webbundersökningar i mindre grad. Gemensamt för post- och webbenkäter är att respondenterna (till skillnad från vid till exempel telefonintervjuer) på egen hand får fylla i sina svar, vilket brukar resultera i ärligare svar på känsliga frågor. En skillnad mellan metoderna är dock att respondenterna i en postal enkät kan hoppa mellan frågor och ändra sina svar, vilket inte alltid är fallet vid webbundersökningar. Som med alla attitydmätningar, och i synnerhet om dessa rör känsliga frågor, föreligger emellertid en risk för att vissa respondenter inte svarar uppriktigt utan i enlighet med vad som uppfattas som socialt önskvärt.¹²³

I tre kapitel (6, 7 och 8) redogörs för analysen av enkätsvaren för 2005 och 2020 med olika metoder som har som mål att komplettera varandra. Frågorna i enkäten är ställda i form av påståenden och respondenten kan markera i vilken grad hen håller

med respektive inte håller med om dessa. Svaren på frågorna görs om till Likert-skolor, en ofta använd metod inom samhällsvetenskaplig forskning för att kartlägga individers värderingar, övertygelser, känslor och åsikter om olika företeelser.

I kapitel 6 redovisas hur respondenten har svarat på enskilda påståenden som avser att mäta tre former av antisemitism, 1. social distans, 2. multidimensionell antisemitism som består av olika dimensioner¹²⁴ och 3. antisemitism relaterad till Israel. Sammanlagt används 15 påståenden kopplade till de tre indexen (se kapitel 7 och 8).¹²⁵ Dessutom redovisas resultat för en fråga som avser att mäta huruvida respondenterna tror på konspirationsteorier om George Soros och huruvida svaren på frågan är relaterade till antisemitiska föreställningar samt för en fråga som uttrycker kritik av Israels politik. Indelningen i olika index liksom vilka frågor som ingår i respektive index har vägletts dels av resultat gällande samstämmighet som erhållits genom en faktoranalys, dels av index som använts i andra studier av antisemitiska attityder.¹²⁶

I kapitel 7 redovisas tre olika additiva index som speglar de olika former av antisemitism som undersökts enligt det så kallade elastiska synsättet, som introducerats och utvecklats av Daniel Staetsky i en undersökning av antisemitiska attityder i Storbritannien.¹²⁷ Avsikten är att mäta såväl intensiteten (styrkan) som spridningen (utbredningen) av de olika formerna av antisemitism.¹²⁸ Dessa elastiska index beräknas genom att göra om svaren på ett påstående från skalan 1 till 5, det vill säga 5 möj-

123 Se t.ex. Krumpal (2013), s. 2025–2047.

124 Antisemitism relaterad till Förintelsen utgör en specifik dimension i samtida antijudiskt tänkande och propaganda (se kapitel 3). I studien undersöks denna dimension med två frågepåståenden. För att på ett meningsfullt sätt kunna beskriva resultat rörande attityders förekomst utifrån olika nivåer av intensitet (se kapitel 7) är emellertid två påståenden för få för att utgöra ett eget index, och därför har dessa frågepåståenden förts in i det mångdimensionella antisemitismindex som används i kapitel 7 och 8.

125 En stor del av de frågepåståenden som används förekommer i identisk eller snarlik form i andra studier av antisemitiska attityder och föreställningar. Flera av dessa redovisas i kapitel 4.

126 Staetsky 2017, Bergmann 2019 och Unabhängiger Expertenkreis Antisemitismus 2017.

127 Staetsky, 2017.

128 Vad gäller indexet för Israelrelaterad antisemitism finns det anledning att vara försiktig vid tolkningen av intensitet i och med att detta index är baserat på endast tre påståenden.

liga svar till ett binärt svar, instämmande eller ej instämmande. Det innebär till exempel att svaren ”stämmer ganska bra” (alternativ 4) och ”stämmer helt” (alternativ 5) kodas om till att indikera ett instämmande och alternativen ”stämmer inte alls”, ”stämmer ganska dåligt” och ”stämmer varken bra eller dåligt” (alternativ 1–3) kodas om till ett avståndstagande. Sedan adderas svaren på olika påståenden ihop och andelen beräknas utifrån olika antal instämmanden. I indexet social distans som består av fyra påståenden kan andelarna således vara 0–4 instämmanden. För indexet som mäter antisemitism relaterad till Israel och som består av tre påståenden blir det maximala antalet instämmanden 3, och för indexet som mäter sammanslagen antisemitism som består av 8 påståenden är det maximala antalet instämmanden 8. Respondenter som svarat instämmande på fler än hälften av påståendena i ett index har bedömts hysa antisemitiska attityder med en starkare intensitet, och de som svarat instämmande på mer än ett påstående men inte fler än hälften har bedömts hysa antisemitiska attityder med en svagare intensitet. Respondenter med endast ett instämmande har inte kategoriserats som antisemitiskt inställda – ett instämmande är otillräckligt som indikation på en mer utvecklad eller djupliggande antisemitisk attityd – men denna andel har bedömts som relevant när den maximala spridningen av antisemitiska föreställningar i befolkningen uppskattats. Resultat för antisemitism relaterad till Israel beskrivs inte utifrån olika nivåer av intensitet då indexet endast bestod av tre frågor.

För att kunna undersöka relationen mellan olika bakgrundsvariabler och olika former av antisemitism redovisas i kapitel 8 linjära regressi-

onsanalyser av tre linjära index¹²⁹, (den beroende variabeln) 1. social distans, 2. multidimensionell antisemitism och 3. antisemitism relaterad till Israel för 2020. För att kunna fastställa en statistiskt signifikant skillnad mellan resultaten för 2005 och 2020 redovisas även två linjära regressionsanalyser av multidimensionell antisemitism och antisemitism relaterad till Israel där svarsinformationerna för enkäterna 2005 och 2020 är sammanförd.¹³⁰

Ju högre upp på indexskalan en respondent kommer, desto fler antisemitiska attityder och föreställningar har respondenten. Medelvärdet på indexet är det genomsnittliga resultatet för befolkningen¹³¹ eller för en specifik kategori, till exempel män eller kvinnor. Se bilaga 1 för medelvärden för alla index.

Bakgrundsfaktorerna (de oberoende variablerna) i denna studie baseras huvudsakligen på individuella karaktäristika som är kända från Novus panel. En del av dessa faktorer är av demografisk, socioekonomisk och geografisk karaktär såsom individens kön, ålder, utbildningsnivå, boendeort och födelseland/område och föräldrars födelseland/område. Även religionstillhörighet och huruvida respondenten har en judisk vän är variabler som är med i analysen. Dessa variabler är uppdelade i olika kategorier såsom män eller kvinnor eller att ha grundskoleutbildning, gymnasieutbildning eller högskole- och universitetsutbildning som högsta utbildningsnivå. Boendeort är uppdelat i att respondenten antingen bor i eller utanför ett storstadsområde. Denna gruppering av kommuner tillhörande respektive storstadsområde bygger på statistik för arbetspendling och flyttning mellan centralkommun och kranskommuner samt tar hänsyn till befintlig

129 Cronbach's Alpha för social distans-indexet är 0,775, Cronbach's Alpha för det multidimensionella antisemitismindexet är 0,894 och Cronbach's Alpha för indexet gällande antisemitism relaterad till Israel är 0,831. Se bilaga 2 för fullständiga resultat av dessa analyser.

130 Frågor kring social distans fanns inte med i enkäten 2005.

131 Medelvärde för social distans-indexet är 1,514, för det multidimensionella antisemitismindexet 2,170 och för Israelrelaterad antisemitism 2,222 och alla index går från 1 till 5.

planeringsverksamhet.¹³² Variabeln födelse-land/område och föräldrars födelse-land/område är kategoriserat i: Sverigefödd med antingen två i Sverige födda föräldrar, en eller två utrikes födda föräldrar.¹³³ Utrikes födda personer är kategoriserade i vilken region de är födda, Norden (ej Sverige), Europa (ej Norden) och utanför Europa. Religionstillhörighet är uppdelat efter de som har angett att de inte har någon religion, är kristen, är muslim eller är annat.¹³⁴ Därtill används frågor som mäter tillit till andra människor i samhället samt tillit till samhällsinstitutionerna regering, riksdag och polis. Slutligen inkluderas även attitydfrågor om invandrare och kön. Frågorna om tillit, invandrare och kön är index baserat på Likert-frågor.¹³⁵ I en separat analys av 2020 års enkät studeras respondenternas partisympatier relaterat till antisemitism samtidigt som det konstanthålls för andra individuella bakgrundsfaktorer. För jämförelsen mellan 2005 och 2020 har vi sammanfört respondenternas enkätsvar i ett material och skapat en variabel som indikerar året som respondenten besvarade enkäten. För de variabler som förväntas kunna ge olika utfall mellan enkättillfällena har så kallade samspelseffekter inkluderats i regressionen.¹³⁶

Den statistiska metoden som används i analysen av antisemitiska inställningar i befolkningen är en vanlig linjär multipel regressionsanalys, och utfallet som redovisas är b-koefficienter. Med denna metod beräknas samband för olika faktorer (variabler) – till exempel att individen har en viss ålder eller är född i ett visst geografiskt område

och så vidare – i relation till inställningen till judar där det samtidigt kontrolleras för de andra faktorerna i modellen. Tabellerna i bilaga 2 redovisar enbart våra slutmodeller för 2020 och jämförelsen mellan 2005 och 2020. Modellerna inkluderar faktorer som rör demografi, utbildning, boenderegion, religionstillhörighet, vänskap med jude, partisympati, tillit till andra och till institutioner samt uppfattningar om kön och invandring. När koefficienten för en variabel är negativ (minustecken framför talet) betyder detta att denna faktor har ett negativt samband med individernas inställning till judar. Om talet är positivt är sambandet positivt. Ju högre själva koefficienten är desto starkare är sambandet. Det positiva eller negativa utfallet (b-koefficienten) som beräknas för de olika kategorierna kan i det närmaste tolkas som procentförändringar mellan denna kategori och referenskategori. Variabler som är kodade som kategoriska variabler, det vill säga i olika kategorier, har alltid en så kallad referenskategori som har värdet 0. De andra kategorierna jämförs med referenskategori för att få en uppfattning om vilken riktning och storlek sambandet mellan dem har för inställningen till judar. I bilaga 1 redovisas variabelistan med genomsnittsvärden för de olika indexen.

132 Stor-Stockholm är kommunerna Norrtälje, Sigtuna, Vallentuna, Österåker, Danderyd, Vaxholm, Lidingö, Täby, Upplands-Väsby, Upplands-Bro, Sollentuna, Sundbyberg, Järfälla, Solna, Ekerö, Värmdö, Nacka, Tyresö, Huddinge, Haninge, Botkyrka, Salem, Nykvarn, Södertälje, Stockholm och Nynäshamn. Stor-Göteborg utgörs av kommunerna Stenungssund, Lilla Edet, Ale, Alingsås, Kungälv, Lerum, Öckerö, Göteborg, Partille, Härryda, Mölndal och Kungälv. Stor-Malmö är Höör, Eslöv, Kävlinge, Lund, Staffanstorps, Lomma, Burlöv, Malmö, Svedala, Vellinge, Trelleborg och Skurup.

133 Denna uppdelning är baserad på tidigare studier som visade att i Sverigefödda med en förälder född i Sverige eller med två föräldrar födda utomlands hade olika benägenhet att rösta i kommunalval. Se t.ex. Bevelander & Hutcheson 2016.

134 Gruppen som har angett annan religion är mindre än 50 personer och utfall för denna grupp ska tolkas med försiktighet.

135 Cronbach's Alpha för tillit till institutioner är 0,790, för attityder till invandring, 0,844 och sexism, 0,603. Det interna bortfallet för dessa skalor är mindre än 1 procent.

136 Samspelseffekt: Den simultana effekten av två variabler.

6. Antisemitiska attityder och föreställningar 2005 och 2020

I den här studien undersöks utbredningen av antisemitiska attityder och föreställningar i den svenska befolkningen. Genom att frågeuppgifterna som användes i den undersökning som genomfördes av Forum för levande historia och Brå 2005 har upprepats 2020 kan resultaten jämföras och förändringar över tid observeras.

I studien undersöks attityder och föreställningar som återspeglar olika dimensioner av antisemitism: social distans, traditionell antisemitism, antisemitism relaterad till Förintelsen och antisemitism relaterad till Israel. Frågeuppgifterna återger motiv som förekommer i samtida antisemitiskt tänkande och propaganda. (För en diskussion om antisemitismens samtida former, motiv och sammanhang, se kapitel 3.)

Social distans

I studien har frågor ställts som mäter social distans, det vill säga graden av sympati respektive antipati gentemot judar.¹³⁷ Denna dimension har undersökts genom frågor huruvida respondenten kan acceptera en jude som familjemedlem, granne och chef. Social distans mäts även genom frågeuppgiften ”Det skulle vara helt acceptabelt med en jude som statsminister i Sverige”. Svaren på den senare frågan torde i viss mån även indikera i vilken grad svenska judar ses och ”accepteras” som svenskar.¹³⁸

Jämfört med 2005 har andelen som ställer sig positiva till tanken på en svensk statsminister som är jude ökat markant samtidigt som andelen avståndstagande minskat betydligt. 2005 svarade 48 procent helt eller delvis instämmande på påståendet, 2020 var motsvarande andel 66 procent. Hela ökningen återfinns i svarkategorin ”stämmer helt”. Andelen som i olika grad ställde sig negativa

¹³⁷ Parrillo & Donoghue 2005, s. 257–271.

¹³⁸ När det gäller frågan om acceptans för en statsminister som är jude kan inte uteslutas att vissa respondenter i första hand associerat beteckningen jude med religionstillhörighet och att ett avvisande svar i vissa fall kan indikera en negativ inställning till en statsminister som är religiös.

till påståendet minskade från 25 procent 2005 till 15 procent 2020.

Frågorna om acceptans för en jude som familjemedlem, granne och chef ställdes inte 2005 varför en jämförelse inte är möjlig. Enligt resultaten från 2020 var 89 procent helt eller delvis positiva till en judisk familjemedlem medan 6 procent i olika grad var negativa. 96 procent ställde sig positiva och 2 procent negativa till "en jude som granne". 94 procent hade en positiv inställning till "en jude som chef" medan 2 procent var negativa. Det kan noteras att andelen positivt inställda till en judisk familjemedlem, granne eller chef är betydligt högre och andelen negativt inställda påtagligt lägre i jämförelse med motsvarande andelar i förhållande till frågan om en judisk statsminister.

Antisemitiska föreställningar

I det följande redovisas först resultat för dimensionerna traditionell antisemitism och antisemitism relaterad till Förintelsen. Dessa former av antisemitism har undersökts med åtta frågepåståenden.

Föreställningar om makt och inflytande

Föreställningar som tillskriver judar som kategori makt och kontroll över politik, medier och ekonomi eller finansvärld är centrala i antisemitiskt tänkande. Dessa bilder inbegriper även konspiratoriska föreställningar och bildar kärnan i mytbildningar om judiska sammansvärjningar. I undersökningen används fyra frågepåståenden som på olika sätt ger uttryck för denna typ av föreställningar: "Judarna har för stort inflytande i världen idag", "Judarna styr USA:s utrikespolitik", "Judarna har stort inflytande över världsekonomin" och "Judarna har stort inflytande över medierna".

Jämfört med 2005 har stödet för dessa påståenden minskat samtidigt som andelen som tar avstånd från dem ökat.¹³⁹ 2005 instämde 15 procent helt eller delvis i påståendet att "Judarna har för stort inflytande i världen idag", 2020 var motsvarande andel 11 procent. Andelen som helt eller delvis tar avstånd från påståendet har ökat från 43 till 52 procent. Andelen som i olika grad instämmer i påståendet att "Judarna styr USA:s utrikespolitik" har minskat från 17 procent 2005 till 12 procent 2020, medan andelen som helt eller delvis tar avstånd från påståendet har ökat från 39 till 50 procent.

När det gäller påståendet att "Judarna har stort inflytande över världsekonomin" har andelen som i olika grad instämmer i detta minskat från 26 procent 2005 till 21 procent 2020 samtidigt som andelen som helt eller delvis tar avstånd från utsagan ökat från 25 till 32 procent. På ett liknande sätt har andelen som helt eller delvis instämmer i påståendet "Judarna har stort inflytande över medierna" minskat från 19 procent 2005 till 13 procent 2020 medan andelen som i olika grad tar avstånd från påståendet ökat från 29 till 42 procent.

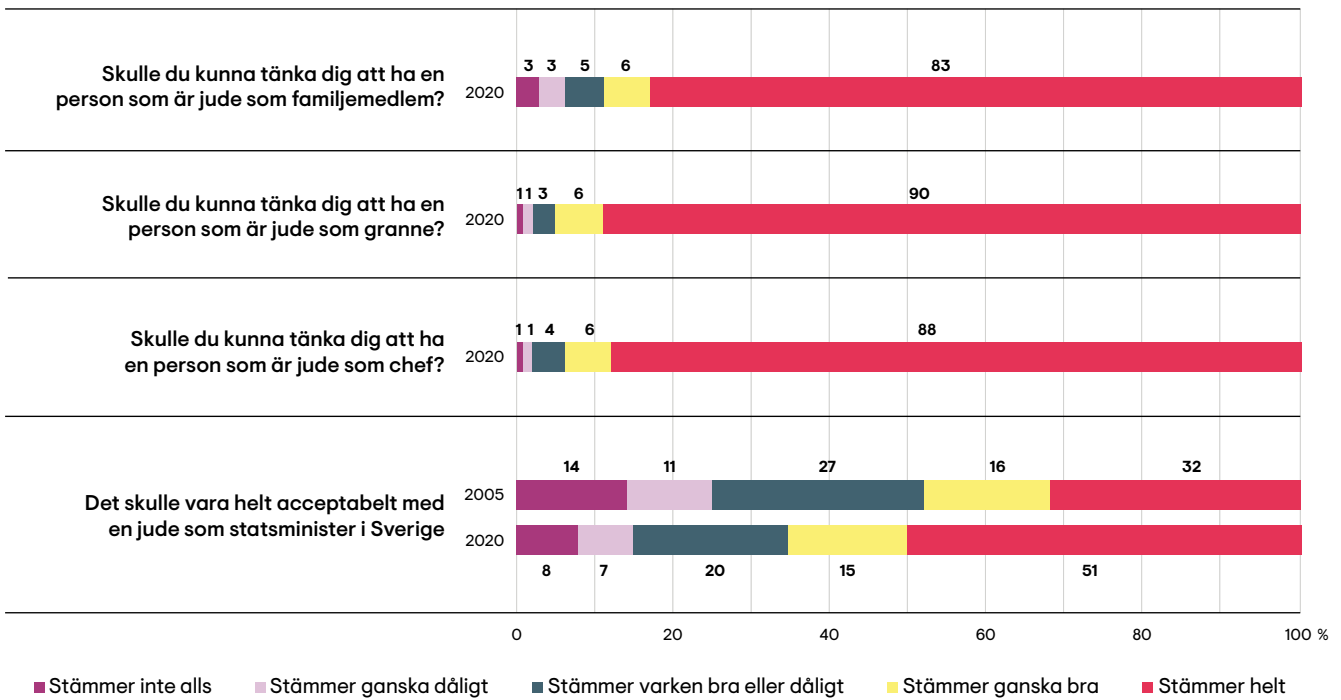
Den största förändringen mellan 2005 och 2020 gäller den ökade benägenheten att ta avstånd från påståenden som ger uttryck för föreställningar om makt och inflytande. Detta avspeglas i en ökad andel som svarat "stämmer inte alls". Men även det minskade stödet för påståendena är tydligt. Det avspeglas framför allt i en minskad andel som svarat "stämmer ganska bra", andelarna som svarat "stämmer helt" har endast förändrats marginellt eller inte alls.

"Antisemitism är judarnas eget fel"

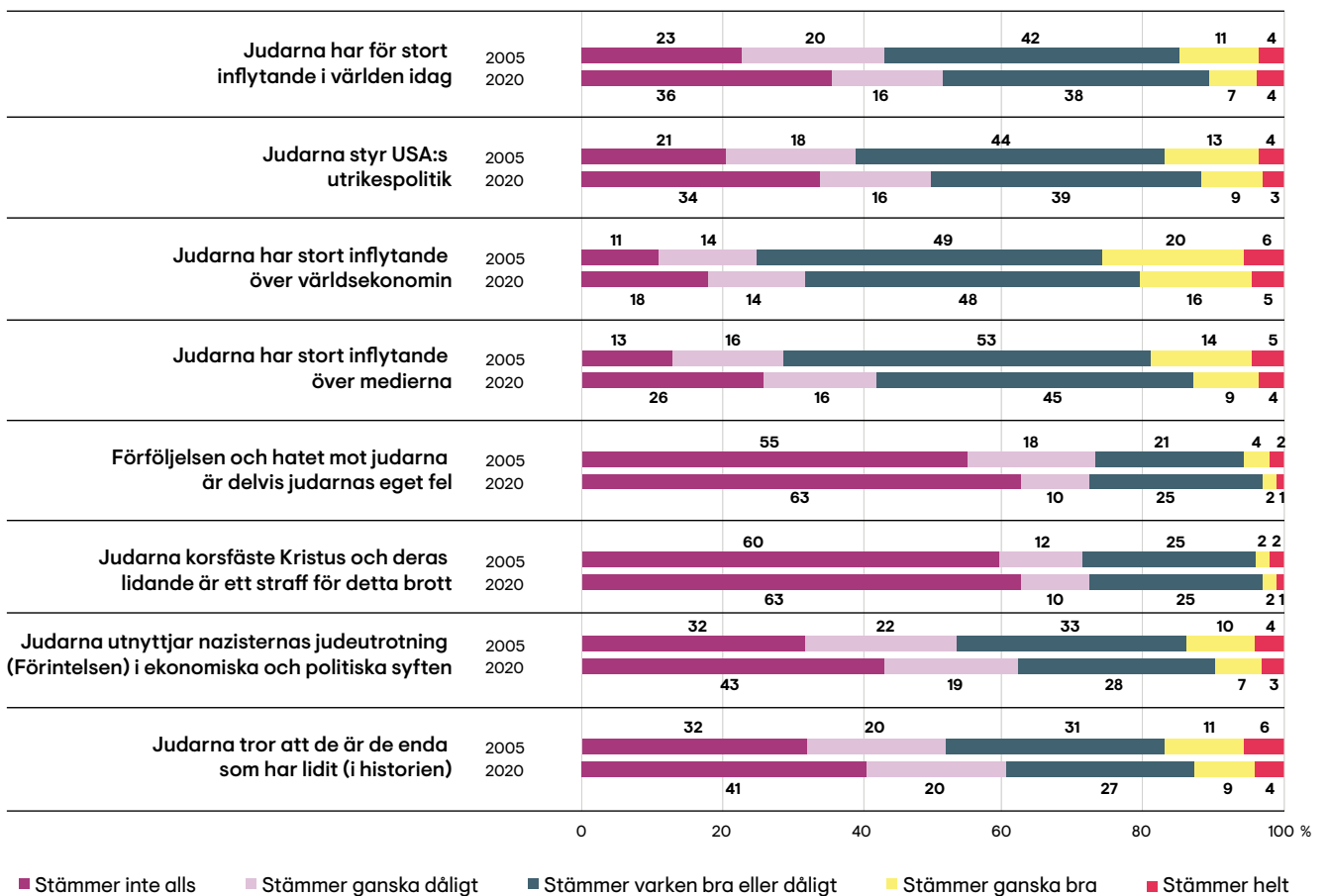
Till de traditionella antisemitiska motiven hör även påståenden som gör gällande att judar själva bär skulden till det hat och den förföljelse de drab-

¹³⁹ Beroende på avrundning skiljer sig i några fall de resultat från 2005 som anges här med någon procentandel från vad som angavs i rapporten från 2005.

6.1 Antisemitism relaterad till social distans

Figur 6.2 Traditionella och Förintelserrelaterade antisemitiska föreställningar

bats av historiskt och idag. Detta är en tematik som i vissa av sina framträdandeformer anknyter till kristen antijudaism. I undersökningen har två frågepåståenden använts: "Förföljelsen och hatet mot judarna är delvis judarnas eget fel" och "Judarna korsfäste Kristus och deras lidande är ett straff för detta brott".

Jämfört med 2005 har stödet för dessa påståenden försvagats något. Andelen som helt eller delvis instämmer i påståendet "Förföljelsen och hatet mot judarna är delvis judarnas eget fel" har minskat från 6 procent 2005 till 3 procent 2020. Andelen som i olika grad instämmer i påståendet "Judarna korsfäste Kristus och deras lidande är ett straff för detta brott" har minskat från 4 procent 2005 till 3 procent 2020. Andelen som helt eller delvis tar avstånd från dessa påståenden låg 2020 på samma nivå som 2005 (72–73 procent), däremot har andelen som svarat "stämmer inte alls" ökat.

Antisemitism relaterad till Förintelsen

En annan dimension som undersökts är antisemitiska föreställningar eller beskyllningar som uttrycks i sammanhang som rör Förintelsen och den förföljelse som judar utsatts för genom historien. Två frågepåståenden har använts: "Judarna utnyttjar nazisternas judeutrotning (Förintelsen) i ekonomiska och politiska syften" och "Judarna tror att de är de enda som har lidit (i historien)".

Jämfört med 2005 har stödet för dessa påståenden minskat samtidigt som andelen som tar avstånd från dem ökat. 2005 instämde 14 procent helt eller delvis i påståendet "Judarna utnyttjar nazisternas judeutrotning (Förintelsen) i ekonomiska och politiska syften", 2020 var motsvarande andel 10 procent. Andelen som helt eller delvis tar avstånd från påståendet har ökat från 54 till 62 procent. Andelen som i olika grad instämmer i påståendet "Judarna tror att de är de enda som har lidit (i historien)" har minskat från 17 procent 2005 till 13 procent 2020. Samtidigt har andelen som helt eller delvis tar avstånd från utsagan ökat från 52 till 61 procent.

Även för denna dimension kan konstateras att den största förändringen mellan 2005 och 2020 rör ökningen av andelen som tar avstånd från påståendena; det handlar om en ökad andel som svarat "stämmer inte alls". Även det minskade stödet för påståendena är dock noterbart.

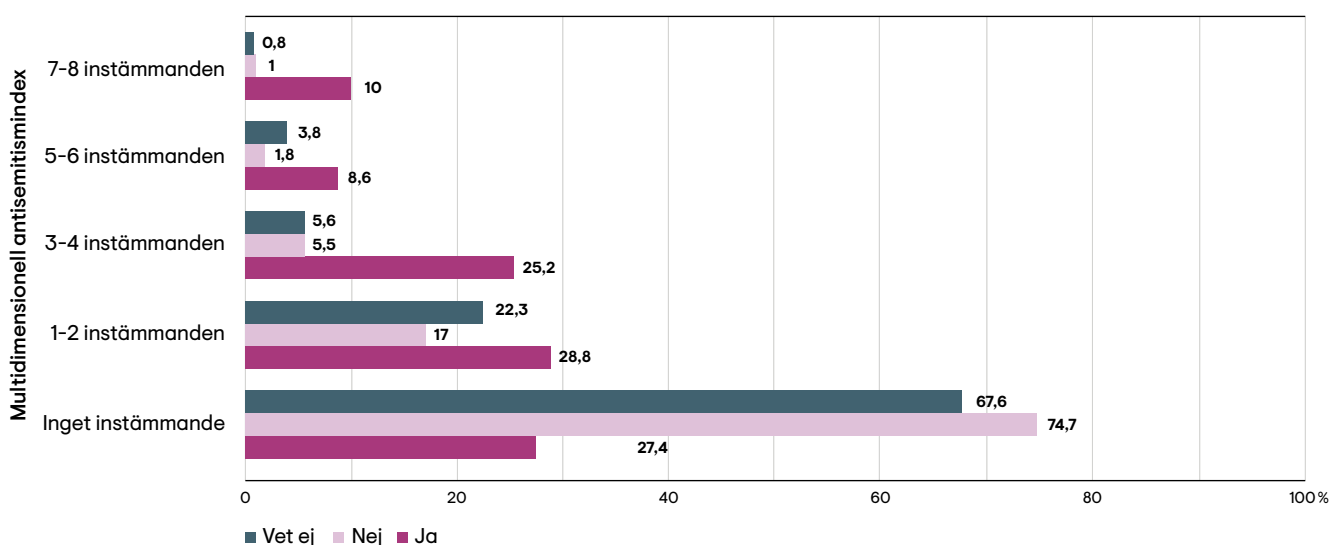
Den största förändringen mellan 2005 och 2020 gäller den ökade benägenheten att ta avstånd från påståenden som ger uttryck för föreställningar om makt och inflytande.

Resultatet visar således att inte alla som sätter tilltro till konspirationsteorin om Soros hyser antisemitiska föreställningar, men också att det finns en stark överrepresentation av individer som i olika grad bär på antisemitiska föreställningar bland dem som instämmer i denna konspirationsteori.

Figur 6.3 Andel som har instämt i olika påståenden i ett multidimensionellt antisemitismindex uppdelat på hur de svarat på påståendet att ”Finansmannen George Soros styr i hemlighet mycket av det som händer i världen”.¹⁴¹

Konspirationsteori om Soros

Som påpekades i kapitel 3 sprids sedan länge konspirationsteorier som utmålar den amerikansk-judiske finansmannen och filantropen George Soros som allsmäktig fiende och drivkraft bakom komplexa globala skeenden. Konspirationsteorin togrfors framför allt i högerextrema och högnationalistiska miljöer, men förekommer även i andra politiska sammanhang. Ibland har den en tydlig antisemitisk prägel, ibland inte, men även i fall där ett öppet antisemitiskt budskap saknas påminner mytbildningens ramberättelse starkt om traditionella antisemitiska konspirationsteorier.

I syfte att undersöka i vilken utsträckning konspirationsteorin om Soros har stöd i den svenska befolkningen och huruvida de som sätter tilltro till denna konspirationsteori även instämmer i påståenden som ger uttryck för antisemitism inkluderades

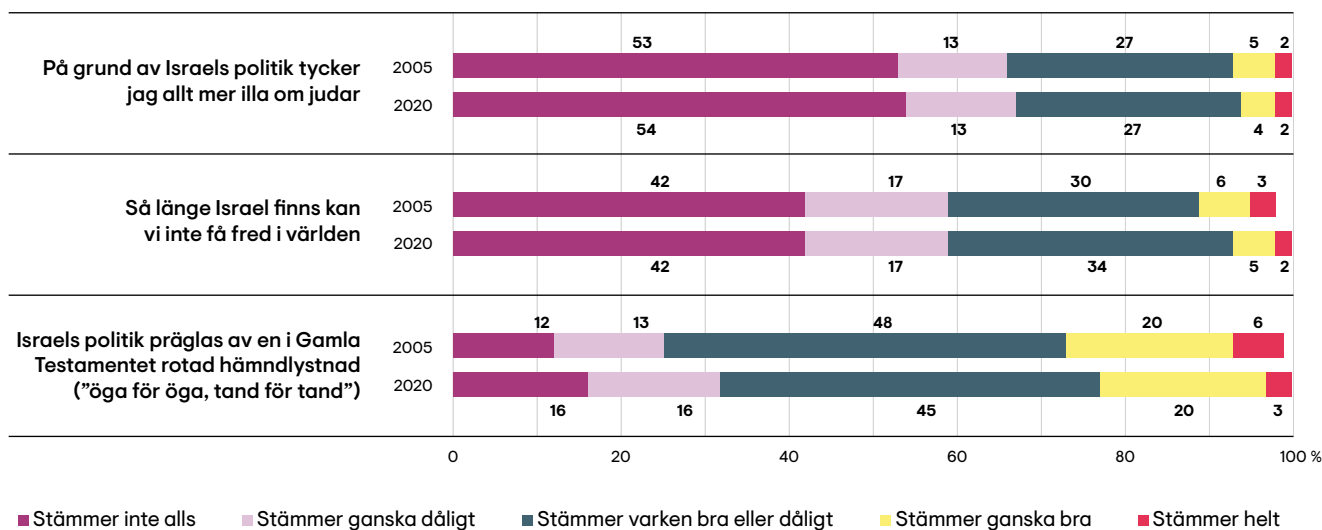
i 2020 års undersökning ett frågepåstående som löd: ”Finansmannen George Soros styr i hemlighet mycket av det som händer i världen”. Andelen som instämde i påståendet var 10 procent, andelen som avvisade påståendet som falskt var 39 procent. 51 procent svarade ”vet inte”.¹⁴⁰

Figur 6.3¹⁴¹ visar andelen respondenter som har svarat ja, nej eller vet ej på frågepåståendet om konspirationsteorin om Soros och i vilken utsträckning de instämmer i olika påståenden som ingår i ett multidimensionellt antisemitismindex som består av de åtta frågor som redovisades i figur 6.2. (Figur 6.3 är baserad på en så kallad elastisk syn på antisemitism, se kapitel 7). Figuren visar att en fjärdedel av alla som svarat ja (instämmande) på frågan inte har några instämmanden i påståenden som ingår i indexet för multidimensionell antisemitism. I den andel som svarat nej är det tre fjärdedelar som inte instämmer i något av påståendena i antisemitismindexet, det vill säga en tre gånger så hög andel som

¹⁴⁰ Svartalternativen löd ”Jag tror att det ligger någonting i det”, ”Jag tror inte alls att det ligger någonting i det”, ”Vet inte”. Som framgår var det en stor andel som svarade ”vet inte”. Motiven till att välja detta svartalternativ torde variera, men det bör inte uteslutas att en del respondenter uppfattat påståendet som svärbegripligt alternativt som en kunskapsfråga och av det skälet svarat ”vet inte”.

¹⁴¹ Det multidimensionella antisemitismindexet, som framför allt används i kapitel 7 och 8, förklaras mer utförligt i kapitel 5.

Figur 6.4 Antisemitism relaterad till Israel

bland dem som svarat ja. Av dem som svarat att de inte vet är det två tredjedelar som inte instämt i något påstående som ingår i det multidimensionella antisemitismindexet.

Av den andel om 10 procent som instämt i konspirationsteorin om Soros är det tre fjärdedelar som instämt i minst ett av påståendena i det multidimensionella antisemitismindexet. Av dessa är det strax över hälften som instämmer i 1–4 och cirka en femtedel som instämmer i 5–8 av dessa påståenden. Resultatet visar således att inte alla som sätter tilltro till konspirationsteorin om Soros hyser antisemitiska föreställningar, men också att det finns en stark överrepresentation av individer som i olika grad bär på antisemitiska föreställningar bland dem som instämmer i denna konspirationsteori.

(Detta frågepåstående ingick inte i 2005 års undersökning, och således finns det inga tidigare resultat för denna fråga att jämföra med.)

Antisemitism relaterad till Israel

Kritik av Israels politik är i sig inte antisemitism, men antisemitiska motiv och hållningar förekommer i sammanhang som rör staten Israel och den israelisk–palestinska konflikten (se kapitel 3).

I denna undersökning används tre påståenden för att undersöka antisemitiska attityder och föreställningar i en kontext som rör Israel: ”På grund av Israels politik tycker jag allt mer illa om judar”, ”Så länge Israel finns kan vi inte få fred i världen” och ”Israels politik präglas av en i Gamla Testamentet rotad hämndlystnad (”öga för öga, tand för tand”)”. Det första påståendet rationaliserar motvilja mot judar med hänvisning till Israels politik. Det andra påståendet ansluter till historiska föreställningar om ”judarna” som roten till global disharmoni och ofred, och överför denna på staten Israel vars existens sägs hindra fred på jorden.¹⁴² Det tredje påståendet beskriver Israels politik utifrån en traditionell antisemitisk föreställning om att judar och judendom på ett specifikt sätt präglas av hämndlystnad och oförsonlighet.¹⁴³

142 Se t.ex. Bachner & Ring 2005, s. 61–62; Schwarz-Friesel & Reinharz 2017, s. 108–109, Rensmann 2021.

143 Se t.ex. Benz 2004, s. 23, 204–205; Bachner 2004, s. 389 ff., 579–580; Zimmermann 2019, s. 443; Schwarz-Friesel & Reinharz 2017, s. 97–99.

Även om samtliga dessa frågepåståenden ger uttryck för antisemitiska föreställningar och uppfattningar kan det inte uteslutas att det finns respondenter som genom att instämma i det andra och tredje påståendet velat ge uttryck för kritik av Israels politik utan att närmare reflektera över utsagornas innebörd. Detta bör beaktas när resultaten tolkas.

Resultatet visar att stödet för antisemitiska föreställningar och attityder som uttrycks i sammanhang som rör Israel minskat något mellan 2005 och 2020. 2005 instämde 7 procent helt eller delvis i påståendet ”På grund av Israels politik tycker jag allt mer illa om judar”, 2020 var motsvarande andel 6 procent. 2005 instämde 9 procent i olika grad i påståendet ”Så länge Israel finns kan vi inte få fred i världen”, 2020 var motsvarande andel 7 procent. Andelen som helt eller delvis instämde i påståendet ”Israels politik präglas av en i Gamla Testamentet rotad hämndlystnad (’öga för öga, tand för tand’)” minskade från 26 procent 2005 till 23 procent 2020. Samtidigt ökade andelen som i olika grad tog avstånd från utsagan från 25 procent 2005 till 32 procent 2020.

Kritik av Israels politik

I undersökningen 2020 inkluderades även ett frågepåstående som *inte* anknyter till antisemitiska attityder och föreställningar utan endast uttrycker kritik av Israels politik. Påståendet lyder: ”Israels ockupation av palestinska områden är oacceptabel”. Andelen som helt eller delvis instämde i påståendet var 54 procent. 12 procent tog helt eller delvis avstånd. Här kan noteras att det är en betydligt högre andel som instämmer i och en avsevärt mindre andel som tar avstånd från ett påstående som ger uttryck för kritik av Israels politik jämfört med de andelar som instämmer i respektive tar avstånd från påståenden som reflekterar antisemitiska föreställningar och attityder i ett sammanhang som rör Israel.

Sammanfattning

Resultaten visar att stödet för traditionella och Förintelserelaterade antisemitiska motiv har försvagats mellan 2005 och 2020, samtidigt som andelen som tar avstånd från denna typ av föreställningar generellt ökat. Även stödet för antijudiska motiv och hållningar som uttrycks i en kontext som rör Israel har minskat, om än i mindre utsträckning. Slutligen kan konstateras att andelen som ställer sig positiva till tanken på en svensk statsminister som är jude har ökat markant mellan mättillfällena parallellt med att andelen avståndstagande minskat betydligt.

I detta kapitel har resultaten redovisats och jämförts utifrån svar på enskilda frågepåståenden som använts för att undersöka inställningen till olika dimensioner av antisemitism. I nästa kapitel beskrivs resultaten utifrån både spridning och olika nivåer av intensitet.

7. En elastisk syn på antisemitism

I en studie av antisemitism i Storbritannien 2017 introducerade sociologen Daniel Staetsky ett sätt att beskriva förekomsten av antisemitiska attityder och föreställningar i ett samhälle där det även tas hänsyn till olika nivåer av intensitet och skiftande nyanser. Denna så kallade elastiska syn har därefter tillämpats av sociologen Werner Bergmann på HL-senterets undersökning av antisemitiska attityder i Norge från 2017.¹⁴⁴ Syftet med en elastisk syn är att fånga in både *spridningen* av och *styrkan* i mer eller mindre sammanhängande antisemitiska attityder och föreställningar som existerar i samhället. Vissa människor kan hysa antisemitiska attityder med starkare intensitet, andra med svagare sådan. Det finns också individer som inte passar in i någon av dessa kategorier, som på en kognitiv nivå kan bära på enstaka antisemitiska föreställningar utan att dessa förenas med en negativ eller fientlig inställning till judar på en emotionell nivå.¹⁴⁵ Med en elastisk syn tydliggörs denna typ av skillnader i intensitet

vilket gör det möjligt att ge en mer nyansrik och adekvat bild av hur utbredningen av antisemitiska attityder och idéer ser ut i en befolkning. Metoden möjliggör även en uppskattning av den andel av befolkningen inom vilken judar och andra skulle kunna möta antisemitiska föreställningar. Det bör betonas att inte alla som bär på antisemitiska föreställningar och uppfattningar nödvändigtvis ger uttryck för dessa, men det finns också anledning att påpeka att i de fall individer som bär på enstaka antisemitiska stereotyper även ger uttryck för dessa kan de vara kränkande och väcka obehag, även om de är oreflekterade och saknar en fientlig intention. En uppskattning av den maximala spridningen av antisemitiska föreställningar kan till exempel vara relevant vid tolkningen av resultat gällande svenska judars erfarenheter och upplevelser av antisemitism som redovisats i undersökningar (se kapitel 4). Av dessa skäl har vi valt att även beskriva resultaten från föreliggande och 2005 års attitydundersökning av antisemitiska

¹⁴⁴ Staetsky 2017 samt Bergmann 2020, s. 155–186.

¹⁴⁵ Staetsky 2017, s. 3. Se även kapitel 5 om data och kategoriseringen av olika grader av intensitet.

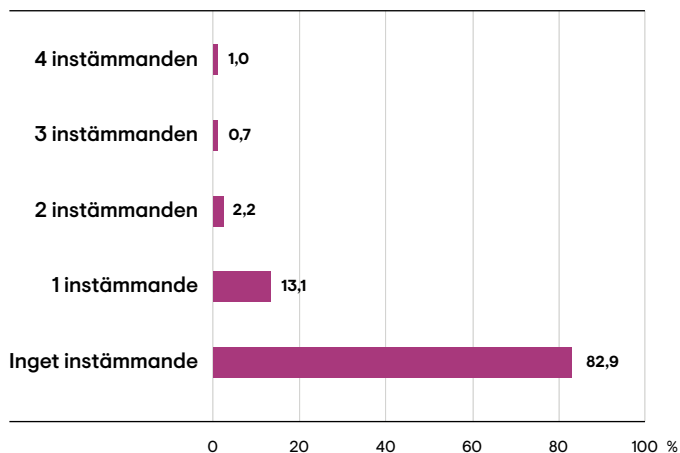
attityder och föreställningar i Sverige utifrån ett elastiskt perspektiv.

I linje med det elastiska synsättet redovisas i det följande resultat för index baserade på de frågepåståenden som använts för att undersöka stödet för de tre olika former av antisemitism som diskuterades i kapitel 6. Inledningsvis redogörs för resultat för dimensionen social distans, därefter för ett multidimensionellt antisemitismindex som inbegriper frågepåståenden om traditionell och Förintelserrelaterad antisemitism, och slutligen för dimensionen antisemitism relaterad till Israel. Avslutningsvis redovisas en jämförelse av resultaten för 2005 och 2020 års undersökningar.

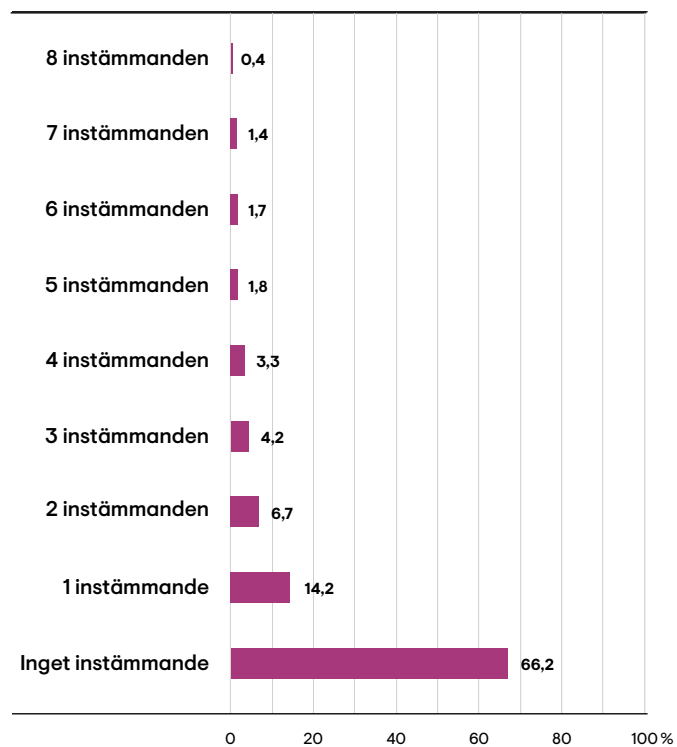
Antisemitism och social distans

Vi inleder denna framställning med att redovisa resultaten för dimensionen social distans,¹⁴⁶ det vill säga i vilken grad befolkningen känner sympati respektive antipati till samt grad av acceptans för judar, baserat på ett sammanslaget social distans-index (se kapitel 6 för resultat för svaren på de fyra frågor som ingår i denna skala).¹⁴⁷ Figur 7.1 visar att 83 procent av befolkningen i olika grad ställer sig positiva eller, vilket gäller en mindre andel, ”neutrala” till att ha en jude som statsminister, granne, chef eller familjemedlem.¹⁴⁸ Den visar också att det finns en liten minoritet om 2 procent som instämmer negativt på två av dessa frågor samt en andel om 2 procent som svarat negativt på tre eller fyra av dessa frågepåståenden. 13 procent av respondenterna har svarat negativt på endast en av de fyra frågor som ingår i social distans-indexet.

Figur 7.1 Social distansskala i relation till judar (procent)

Figur 7.2 Multidimensionellt antisemitismindex (procent)

¹⁴⁶ Parrillo 2005, s. 257–271.

¹⁴⁷ Cronbach's Alpha är 0,775.

¹⁴⁸ Frågepåståendena som användes löd ”Det skulle vara helt acceptabelt med en jude som statsminister i Sverige” och ”Skulle du kunna tänka dig att ha en person som är jude som granne?”...chef?”...familjemedlem?”.

5 procent uppvisar en antisemitisk inställning med starkare intensitet.

Om vi följer den kategorisering som används i den brittiska undersökningen¹⁴⁹ är det 2 procent, det vill säga den andel som har både tre och fyra negativa instämmanden, som hyser en antijudisk attityd med starkare intensitet. Ytterligare 2 procent, det vill säga andelen med två negativa instämmanden, uppvisar en antijudisk attityd med svagare intensitet. De 13 procent som endast har ett negativt instämmande har inte kategoriserats som antijudiskt inställda, men ett instämmande kan utifrån en elastisk syn indikera en latent negativ attityd.

Utifrån dimensionen social distans kan det konstateras att det är en relativt låg andel som bär på en tydligt negativ inställning till judar. Antisemitiska attityder består dock, som tidigare framhållits, av olika dimensioner. I nästa steg appliceras en elastisk syn på resultaten som gäller påståenden som uttrycker antisemitiska föreställningar. Som noterats kan individer bära på eller sätta tilltro till antisemitiska föreställningar utan att nödvändigtvis hysa uttalade antipatier gentemot judar.

Antisemitiska föreställningar (multidimensionellt index)

I figur 7.2 visar vi ett multidimensionellt antisemitismindex bestående av åtta frågepåståenden som reflekterar traditionella och Förintelserelaterade antisemitiska föreställningar.¹⁵⁰ (Se kapitel 6 för resultat gällande svar på de enskilda frågepåståenden som ingår).¹⁵¹ Här kan konstateras att andelen av befolkningen som inte instämt (helt eller delvis) i något av de åtta påståenden som används är 66 procent. 5 procent har instämt i fem eller fler av de påståenden som ingår i indexet och uppvisar en antisemitisk inställning med starkare intensitet. En andel om 14 procent har instämt i två till fyra påståenden och kan sägas bära på en antisemitisk inställning med svagare intensitet. Ytterligare 14 procent har svarat instämmande på ett påstående. Ett instämmande behöver inte betyda, och är otillräckligt som indikation på, en mer utvecklad eller djupliggande negativ attityd till judar, varför andelen inte bör kategoriseras som antisemitiskt

¹⁴⁹ Staetsky 2017, s. 19.

¹⁵⁰ Frågepåståendena som ingår i indexet är "Judarna har för stort inflytande i världen idag", "Judarna styr USA:s utrikespolitik", "Judarna har stort inflytande över världsekonomin", "Judarna har stort inflytande över medierna", "Förföljelsen och hatet mot judarna är delvis judarnas eget fel", "Judarna korsfäste Kristus och deras lidande är ett straff för detta brott", "Judarna utnyttjar nazisternas judeutrotning (Förintelsen) i ekonomiska och politiska syften" och "Judarna tror att de är de enda som har lidit (i historien)".

¹⁵¹ Cronbach's Alpha för detta index är 0,894.

Tabell 7.1 Samband mellan social distans-index och antisemitismindex. Procent med olika intensitet på social distans-index och multidimensionellt antisemitismindex¹⁵³

		Multidimensionellt antisemitismindex								
		Inga inst.	1 inst.	2 inst.	3 inst.	4 inst.	5 inst.	6 inst.	7 inst.	8 inst.
Social distans-index	Inga inst.	0,90	0,73	0,75	0,64	0,80	0,63	0,56	0,35	0,27
	1 inst.	0,09	0,23	0,22	0,25	0,10	0,25	0,29	0,08	0,40
	2 inst.	0,01	0,02	0,02	0,08	0,06	0,06	0,12	0,08	0,00
	3 inst.	0,00	0,00	0,00	0,02	0,02	0,00	0,02	0,16	0,13
	4 inst.	0,00	0,01	0,00	0,01	0,02	0,06	0,02	0,33	0,20
	Total %	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Total antal		2 323	498	234	147	117	64	59	49	15

inställd. Som framhållits kan ett instämmande däremot indikera en latent antisemitisk attityd. Andelen har även relevans för frågan om föreställningars spridning.

Sammantaget är det 34 procent som har instämt i ett eller flera antisemitiska påståenden. I linje med det elastiska synsättet markerar denna procentsats den maximala spridningen av antisemitiska föreställningar i befolkningen. Det betyder inte – vilket är viktigt att understryka – att 34 procent kan beskrivas som antisemitiskt inställda.¹⁵² Siffran ska förstås som en uppskattning av den andel av befolkningen inom vilken judar och andra skulle kunna möta den typ av antisemitiska föreställningar som här undersökts. (Se även inledningen till detta kapitel).

Samband mellan social distans och antisemitism

När vi jämför de olika figurerna 7.1 och 7.2 kan vi observera att andelen med inget instämmande är lägre i antisemitismindexet jämfört med social distans-indexet, men också att det framför allt är andelen med svagare antisemitiska attityder som är större i antisemitismindexet jämfört med i social distans-indexet. I likhet med de tidigare studier som använt sig av det elastiska synsättet för att beskriva resultat undersöker vi även i vilken utsträckning dessa två index har ett samband, för att utröna om de som har en starkare negativ inställning till judar (social distans) också är överrepresenterade bland dem som bär på antisemitiska föreställningar.

I tabell 7.1 visar vi på ett enkelt sätt hur respondenterna i enkäten har svarat utifrån de båda indexen. Om man läser tabellen vertikalt och jämför kolumnerna framgår det att bland respondenter med starkare intensitet vad gäller antisemitiska föreställningar (det vill säga många instämmanden i antisemitiska påståenden) finns

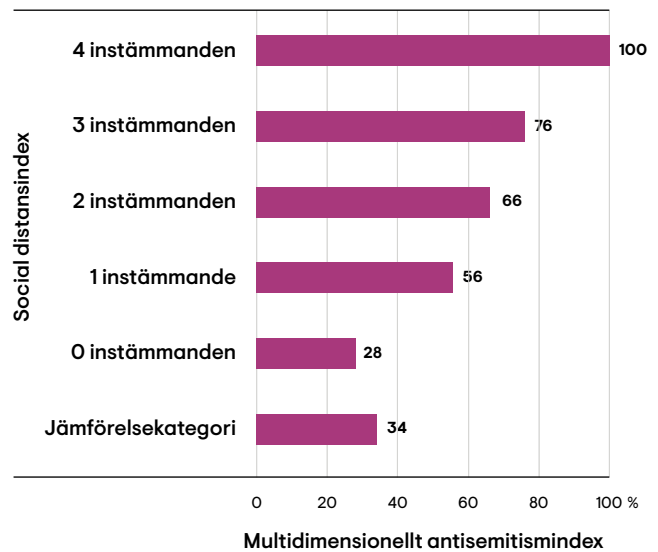
¹⁵² Se Staetsky 2017 och Bergmann 2020 för en ingående diskussion om detta.

det även en högre andel med starkare negativa attityder till judar (social distans). Av de respondenter som inte instämde i något av påståendena i det multidimensionella antisemitismindexet (vilket är 66 procent) är det 90 procent som inte har något instämmande i social distans-indexet. Samtidigt ser vi också att det finns personer som inte har något instämmande i de påståenden som ingick i social distans-indexet men som kan ha flera instämmanden på antisemitismindexet. Till exempel ser vi att mer än hälften av de personer som har 5 eller 6 instämmanden på antisemitismindexet inte har några instämmanden på social distans-indexet. Resultaten antyder att dessa två index mäter delvis olika dimensioner av antisemitism och att relativt många som bär på en starkare antisemitism i form av föreställningar inte har en negativ inställning till judar som personer.

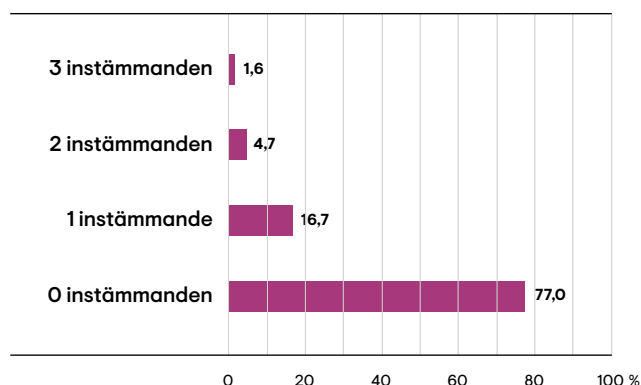
Vad gäller kopplingen mellan dimensionerna social distans och antisemitiska föreställningar visar figur 7.3 avslutningsvis de andelar bland respondenterna som inte har något instämmande respektive har 1–4 instämmanden i påståenden som ingår i social distans-indexet och minst ett instämmande på antisemitismindexet. Här framgår tydligt att med fler instämmanden på social distans-skalan ökar andelen med ett eller fler instämmanden på antisemitismindexet. Andelen är 56 procent med ett instämmande på social distans-indexet, respektive 66 och 76 procent vid två och tre instämmanden och slutligen 100 procent vid fyra instämmanden. Som jämförelsekategori visas den andel om 34 procent av samtliga respondenter som hade minst ett instämmande i det multidimensionella antisemitismindexet.

Figur 7.3 Sambandet mellan social distans-index och multidimensionellt antisemitismindex, en alternativ metod (procent)

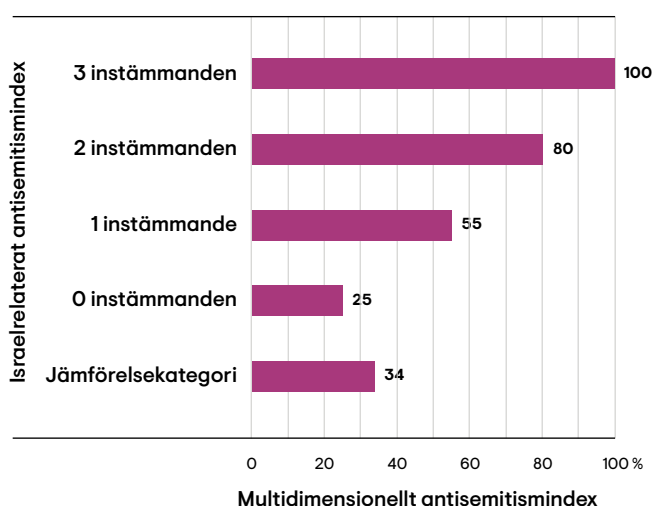

153 Korrelationen mellan dessa index är 0,370 och signifikant.

Figur 7.4 Antisemitismindex relaterat till Israel (procent)

Figur 7.5 Sambandet mellan multidimensionellt antisemitismindex och Israelrelaterat antisemitismindex, en alternativ metod (procent)

Antisemitism relaterad till Israel

I undersökningen har vi använt tre påståenden¹⁵⁴ som förekommer i antisemitiska diskurser relaterade till Israel (se kapitel 6 för svar på dessa tre enskilda påståenden). (För en diskussion om antisemitism relaterad till Israel, se kapitel 3.)

När vi skapar ett index med dessa tre frågepåståenden kan vi observera att av alla respondenter har 77 procent inte instämt i något av dessa påståenden alternativt ställt sig ”neutrala” till dem. Samtidigt ser vi att 6 procent av befolkningen har instämt i två eller tre av dessa påståenden och kan i relation till den här undersökta dimensionen anses ha en antisemitisk inställning. Närmare 17 procent instämmer i ett påstående. Denna andel har inte kategoriserats som antisemitiskt inställd.

Vi har även analyserat i vilken grad det finns ett samband mellan traditionella och Förintelserrelaterade antisemitiska föreställningar, det vill säga det multidimensionella antisemitismindexet, och antisemitiska uppfattningar relaterade till Israel. Tabell 7.2 visar hur det ser ut för de frågor som ställdes i denna undersökning. Resultaten visar att av alla som inte instämmer i något påstående som uttrycker antisemitism i sammanhang som rör Israel är det 77 procent som inte instämmer i något av de påståenden som ingår i det multidimensionella antisemitismindexet. Samtidigt kan vi observera att det finns en andel som inte instämt i några påståenden i det multidimensionella antisemitismindexet men som instämt i ett eller flera Israelrelaterade antisemitiska påståenden. Denna andel minskar emellertid ju fler de negativa instämmandena blir. Tabellen visar också tydligt att de som instämt i flera av påståendena i indexet gällande antisemitism relaterad till Israel har fler instämmanden i det multidimensionella antisemitismindexet.

¹⁵⁴ Frågepåståendena var ”På grund av Israels politik tycker jag allt mer illa om judar”, ”Så länge Israel finns kan vi inte få fred i världen” och ”Israels politik präglas av en i Gamla Testamentet rotad hämndlystnad (’öga för öga, tand för tand’)”.

¹⁵⁵ Korrelationskoefficienten mellan dessa två index är 0,503 och är signifikant.

Tabell 7.2 Samband mellan multidimensionellt antisemitismindex och index för antisemitism relaterad till Israel. Procent med olika intensitet på multidimensionellt antisemitismindex och Israelrelaterat antisemitismindex¹⁵⁵

		Index antisemitism relaterad till Israel			
		Inga inst.	1 inst.	2 inst.	3 inst.
Multidimensionellt antisemitismindex	Inga inst.	0,75	0,45	0,20	0,00
	1 inst.	0,13	0,18	0,19	0,16
	2 inst.	0,05	0,13	0,09	0,11
	3 inst.	0,03	0,09	0,11	0,13
	4 inst.	0,01	0,07	0,10	0,09
	5 inst.	0,00	0,04	0,09	0,09
	6 inst.	0,01	0,04	0,10	0,13
	7 inst.	0,00	0,01	0,11	0,24
	8 inst.	0,00	0,00	0,00	0,06
Total%		1,00	1,00	1,00	1,00
Total antal		2 701	586	166	55

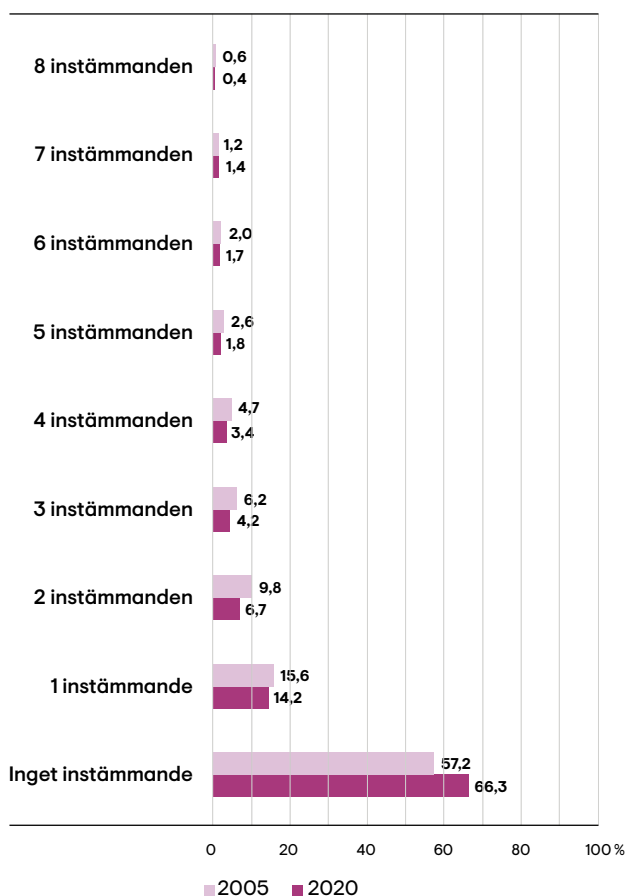
Sambandet mellan traditionella och Förin- telserelaterade antisemitiska föreställningar och Israelrelaterade antisemitiska attityder och föreställningar kan även visas genom att ange andelen av befolkningen som instämt i minst ett påstående som ingår i det multidimensionella antisemitismindexet uppdelat efter intensiteten i de Israelrelaterade antisemitiska attityderna. Som jämförelsekategori visas den andel om 34 procent av samtliga respondenter som hade minst ett instämmande i det multidimensionella antisemitismindexet. Men figur 7.5 visar att ju fler instämmanden i påståenden som uttrycker Israelrelaterad antisemitism, desto större andel har instämt i något påstående i det multidimensionella antisemitismindexet, från 55 procent med 1 instämmande på indexet för antisemitism relaterad till Israel till 80 och 100 procent med 2 respektive 3 instämmanden.

Sammantaget visar undersökningen för 2020 så här långt att två tredjedelar av den svenska befolkningen inte hyser några antisemitiska

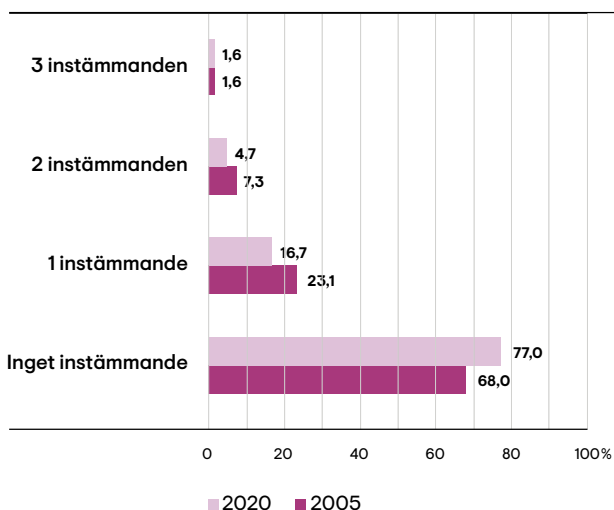
föreställningar baserat på det multidimensionella antisemitismindexet, det vill säga som inkluderar påståenden som uttrycker traditionell och Förin- telserelaterad antisemitism. Ett index baserat på fyra påståenden som mäter social distans visar att lite mer än fyra femtedelar av befolkningen inte är negativt inställd till judar. Vidare visar ett index baserat på tre frågor att drygt tre fjärdedelar av befolkningen inte instämmer i några av de påstå- enden som reflekterar antisemitism relaterad till Israel. Resultaten visar således att spridningen av antisemitiska attityder och föreställningar ser olika ut beroende på vilka dimensioner som undersökts. Dock bör noteras att dessa skillnader delvis kan bero på antalet frågor som ingick i respektive index.

Andelen av befolkningen som enligt resultaten bär på en antisemitisk inställning med starkare intensitet ligger i indexet för social distans och det multidimensionella antisemitismindexet mellan 2–5 procent, vilket är linje med tidigare studier. Andelen som hyser en antisemitisk inställning

Figur 7.6 Multidimensionellt antisemitismindex 2005 och 2020 (procent)

Figur 7.7 Index antisemitism relaterad till Israel 2005 och 2020 (procent)

med svagare intensitet ligger för dessa två index i spannet 2 till 14 procent (det relativt breda spannet beror på att andelen är tydligt lägre när det gäller indexet för social distans jämfört med indexet för antisemitiska föreställningar). Andelen av befolkningen som i linje med det elastiska synsättet kan sägas ha en latent negativ attityd (men som alltså inte kan beskrivas som antisemitiskt inställd) ligger mellan 13–14 procent. Andelen som bär på en antisemitisk inställning baserat på resultaten för indexet gällande Israelrelaterad antisemitism är 6 procent. 17 procent instämde i ett påstående. (Detta resultat beskrivs inte utifrån olika nivåer av intensitet då indexet endast bestod av tre frågor.)

Antisemitism 2005 och 2020 – ett elastiskt synsätt

I detta sista avsnitt jämförs 2005 års studie av antisemitiska attityder och föreställningar med 2020 års undersökning i två index, ett multidimensionellt sådant och ett som rör antisemitism relaterad till Israel, enligt det elastiska synsättet.¹⁵⁶ Resultaten av jämförelsen visas i figur 7.6 och demonstrerar att det 2020 är en större andel av befolkningen som inte instämmer i något av påståendena i det multidimensionella antisemitismindexet jämfört med 2005. Denna andel har ökat med 9 procentenheter från 57 procent 2005 till 66 procent 2020. Resultaten visar också att andelen som hyser en antisemitisk inställning med starkare intensitet, det vill säga andelen med 5 eller fler instämmanden, har ändrats marginellt från 6 procent 2005 till 5 procent 2020.¹⁵⁷ Andelen som uppvisar en antisemitisk inställning med svagare intensitet (2

¹⁵⁶ Jämförelsen är baserad på samma metod och ålderskategori, 18 år och äldre.

¹⁵⁷ Genom att använda det elastiska synsättet uppmäts 1 procentens skillnad i andelen som uppvisar en starkare antisemitisk inställning i jämförelse med undersökningen som Forum för levande historia och Brå genomförde 2005. Beträffande metoden för det elastiska synsättet, se kapitel 5.

till 4 instämmanden) har minskat från 20 procent till 14 procent. Slutligen har även den andel som endast instämt i ett påstående, vilket kan indikera en latent antisemitisk inställning, minskat från 16 procent 2005 till 14 procent 2020.

Avslutningsvis visar figur 7.7, utifrån det elastiska synsättet, skillnader i resultaten mellan 2005 och 2020 års undersökningar när det gäller antisemitism relaterad till Israel. Andelen som inte instämmer i något av de tre påståendena i detta index har ökat från 68 procent 2005 till 77 procent. Andelen med en antisemitisk inställning (2 eller 3 instämmanden) har minskat från 9 procent i 2005 till 6 procent 2020. Andelen med 1 instämmande har minskat från 23 procent i 2005 till 17 procent 2020.

Sammanfattning

Avslutningsvis ser vi ett minskat stöd för antisemitiska föreställningar när vi använder det elastiska synsättet för att jämföra den svenska befolkningens svar på olika påståenden som uttrycker traditionell och Förintelserelaterad antisemitism och antisemitism relaterad till Israel 2005 och 2020. Andelen som inte instämmer i något antisemitiskt påstående som ingår i det multidimensionella och Israelrelaterade antisemitismindexet har ökat klart och tydligt. Samtidigt har andelen med starkare eller tydliga antisemitiska attityder och föreställningar endast förändrats i mindre utsträckning mellan dessa år.

Även om jämförelser mellan studier för olika länder vid olika tidpunkter är behäftade med problem ligger de resultat vi redovisar för det mul-

tidimensionella antisemitismindexet 2020 i linje med de tidigare nämnda studier som använt sig av det elastiska synsättet på antisemitiska attityder i Storbritannien och Norge.¹⁵⁸ I Storbritannien uppgick andelen utan negativa instämmanden i ett index för traditionell antisemitism till 70 procent, i Norge till 69 procent och i Sverige till 66 procent (se figur 7.6). Andelen som klassificeras som starkt antisemitiskt inställda var i Storbritannien 2,4 procent. För Sverige var, som tidigare angivits, andelen med starkare intensitet 5,3 procent (se figur 7.2). För Norge var andelen 7,5 procent.¹⁵⁹

I nästa kapitel redovisas i vilken utsträckning de olika dimensioner av antisemitiska attityder och föreställningar som undersökts associeras med olika demografiska bakgrundsfaktorer, utbildningsnivå, religionstillhörighet, partipolitisk sympati eller andra attityder samt hur förändringar av antisemitiska attityder och föreställningar mellan 2005 och 2020 ser ut när vi kontrollerar för olika bakgrundsförhållanden.

¹⁵⁸ I och med att föreliggande studie för Sverige inte använder exakt samma frågepåståenden som i de brittiska och norska studierna är endast en övergripande jämförelse av resultaten möjlig.

¹⁵⁹ I den brittiska studiens antisemitismindex används bland annat frågor som mäter socialt avstånd/acceptans och där de som betraktas som starkt antisemitiska har 6–8 instämmanden på ett additivt index med åtta påståenden. För Sverige är motsvarande andel 5,3 procent baserat på att instämmanden på 5–8 påståenden. Om vi använder 6–8 instämmanden blir det 3,5 procent som kan betraktas som starkt antisemitiska och ligger i linje med den brittiska rapportens räknesätt. I den norska studien används sex påståenden och om samma räknesätt används som i Sverige, det vill säga att ha 4 till 6 instämmanden på påståenden som ingår i ett multidimensionellt antisemitismindex, blir motsvarande andel för den norska studien 7,5 procent. I de brittiska och norska studierna redovisas inget index gällande Israelrelaterad antisemitism.

8. Relation mellan attityder och bakgrundsförhållanden

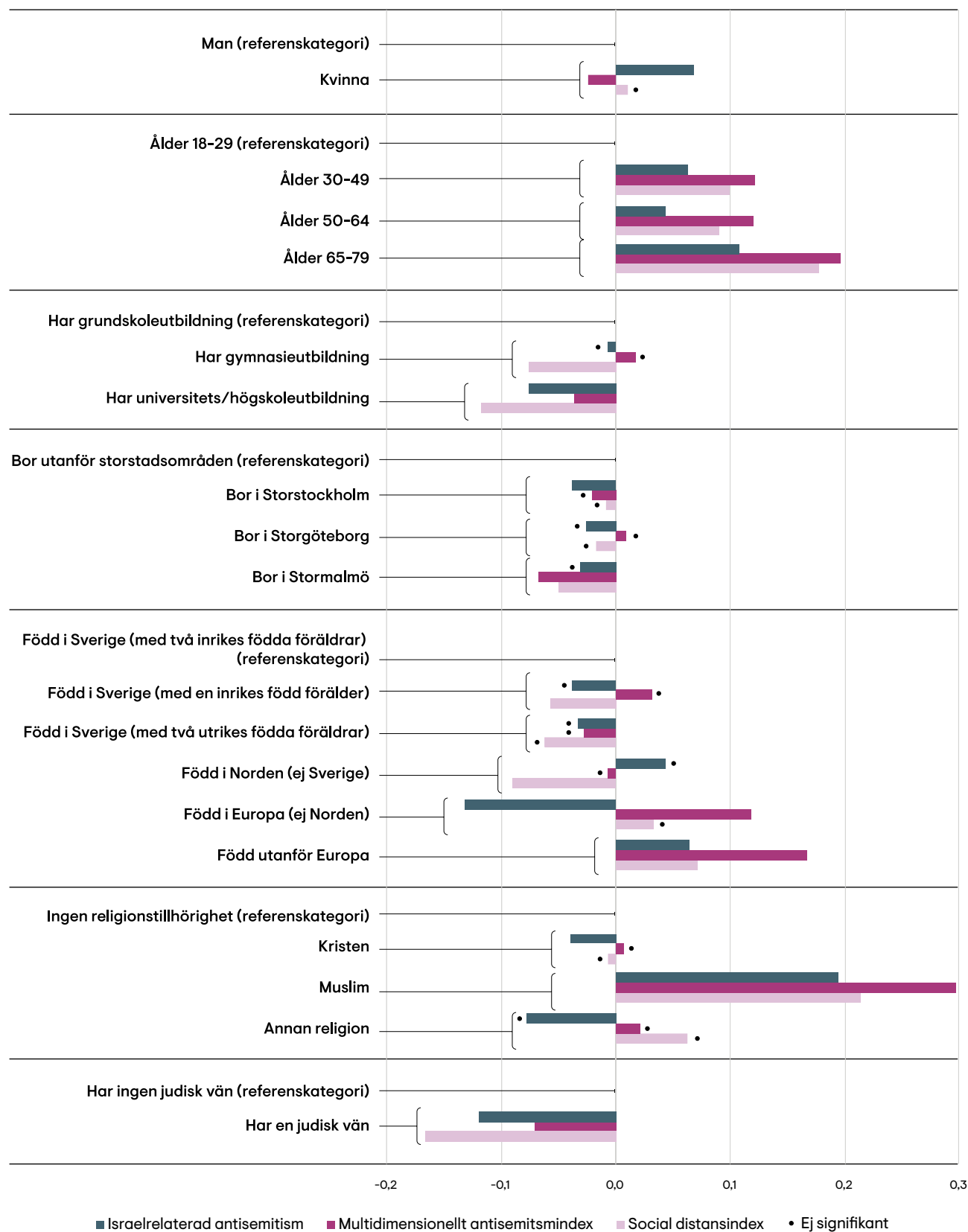
Som redovisats i kapitel 6 och 7 har antisemitiska attityder och föreställningar i denna undersökning delats in i tre olika former som separerats i olika index: social distans, traditionell och Förintelselaterad antisemitism (multidimensionellt antisemitismindex) samt Israelrelaterad antisemitism. I likhet med vissa tidigare svenska studier¹⁶⁰ vill vi även undersöka olika bakgrundsfaktors betydelse för antisemitism. Detta kapitel har två syften, dels att identifiera de viktigaste bakgrundsfaktorerna som är relaterade till antisemitiska inställningar, dels att undersöka om det finns skillnader mellan 2005 och 2020 avseende antisemitiska attityder och föreställningar när dessa relateras till olika bakgrundvariabler. Till grund för valet av de bakgrundvariabler som används ligger både svenska och internationella studier av attityder till judar och andra minoriteter/kategorier.

I detta kapitel redovisas i tre figurer utfallet för 2020 års undersökning gällande relationen mellan olika bakgrundsförhållanden med tre olika linjära index, ett för social distans, ett för multidimensionell antisemitism och ett för antisemitism relaterad till Israel. Därefter redovisas en jämförelse av resultaten för 2020 och 2005 års undersökningar.¹⁶¹ När en bakgrundsfaktor har ett positivt signifikant utfall (procent) betyder detta att den kategori som redovisas i figuren är mer antisemitiskt inställd än referenskategori. Vid ett negativt signifikant utfall gäller det omvända, och kategorin som redovisas är mindre antisemitiskt inställd än referenskategori. Insignifikanta utfall innebär att utfallet för kategorin inte skiljer sig i inställning från referenskategori. Ju högre procent, desto större skillnad i inställning mellan den redovisade kategorin och referensgruppen.

160 Bachner & Ring 2005; Bevelander & Hjerm 2015.

161 Vi använder så kallad linjär multipel regressionsanalys och fullständiga resultat av regressionerna återfinns i bilaga 2. Se bilaga 1 för medelvärden för de olika bakgrundsvariablerna. Se kapitel 5 för hur de olika variablerna i regressionerna är kodade.

Figur 8.1 Relation mellan olika bakgrundsfaktorer och olika antisemitismindex, 2020.
 Baserat på regressionsresultat (se bilaga 2 för fullständiga resultat.)

Analys av resultaten för 2020

Vi börjar vår redovisning med att visa hur olika välkända bakgrundsförhållanden – kön, ålder, utbildningsnivå, boenderegion, födelseland/region, föräldrars födelseland/region, religionstillhörighet och huruvida respondenten har en vän som är judisk – är relaterade med våra tre olika index för 2020 (se figur 8.1). Därefter redovisas hur ett index för tillit till andra människor och tillit till institutioner samt ett index gällande attityder till invandrare och ett sexismindex är relaterade till de tre olika antisemitismindexen (se figur 8.2).

Vi avslutar detta avsnitt med att redovisa i vilken utsträckning partipolitiska sympatier är relaterade till våra tre index (se figur 8.3).

Demografi: Som framgår av figur 8.1 har kvinnor och män samma attityder vad gäller social distans i relation till judar i och med att vi inte finner någon signifikant skillnad. Antisemitiska attityder (det multidimensionella indexet) är något lägre bland kvinnor, närmare 2 procent, än bland män, medan Israelrelaterade antisemitiska attityder däremot är statistiskt signifikant högre bland kvinnor, kring 7 procent, än bland män. Att antisemitiska attityder är lägre bland kvinnor än bland män har även framkommit i vissa andra studier.¹⁶² Andra undersökningar finner inte någon skillnad mellan könen när det gäller antisemitiska attityder och ligger i linje med resultatet vi finner för kön i indexet som mäter social distans.¹⁶³ Vi får således inget entydigt resultat för män och kvinnor och deras attityder till antisemitism. Det ska noteras att skillnaderna mellan könen i fråga om antisemitiska attityder kan se olika ut i olika länder, men

också att dessa kan skilja sig åt vad gäller inställning till olika minoriteter.¹⁶⁴

De olika ålderskategorier som är inkluderade i analysen visar att äldre ålderskategorier har en signifikant högre grad av antisemitiska attityder än referenskategori, det vill säga åldersgruppen 18–29 år. Det gäller alla tre index. Även tidigare studier pekar på att antisemitiska attityder tenderar att vara mer utbredda i äldre ålderskategorier.¹⁶⁵

Utbildning: Flera studier påvisar att negativa attityder till minoriteter och religiösa grupper generellt minskar med högre utbildningsnivå och högre betyg.¹⁶⁶ Även resultaten i denna undersökning ligger i linje med dessa resultat. När det gäller utbildning visar regressionen att personer med universitets- eller högskoleutbildning har mindre benägenhet att hysa antisemitiska inställningar i jämförelse med personer som har grundskola som högsta utbildning och som är referenskategori. Beroende på vilket index vi studerar är skillnaden mellan 4 och 12 procent. Personer med gymnasieutbildning är i lägre grad negativt inställda till judar (social distans-indexet) i jämförelse med dem som endast har grundskoleutbildning.

Boenderegion: Resultaten för 2020 ligger i linje med vad som framkom i 2005 års studie av antisemitiska attityder¹⁶⁷ och indikerar att boenderegion i Sverige endast i undantagsfall har ett signifikant samband med våra tre index på antisemitism. Resultaten för det multidimensionella antisemitismindexet och social distans-indexet visar att de som bor i Stormalmöregionen har en något lägre grad av antisemitiska attityder jämfört med befolkningen som bor utanför storstadsområde-

¹⁶² Kaplan & Small 2006, s. 548–561; Bachner & Ring 2005; Bevelander & Hjerm 2015.

¹⁶³ Zick m.fl. 2011.

¹⁶⁴ Kaplan & Small, 2006; Zick m.fl. 2011.

¹⁶⁵ Bachner & Ring, 2005; CNN 2018; Kaplan & Small 2006; Zick m.fl. 2011.

¹⁶⁶ Zick m.fl. 2011; Otterbeck & Bevelander 2006.

¹⁶⁷ Bachner & Ring 2005.

Bostadsregion har inte någon stark betydelse för utbredningen av antisemitiska attityder.

na. I analysen av indexet gällande antisemitism relaterad till Israel har personer boende i Storstockholmsområdet en något lägre benägenhet att bära på dylika attityder jämfört med befolkningen utanför storstadsområdena. I och med att flera kategorier i de olika regressionsanalyserna inte är signifikanta, tyder dessa resultat på att bostadsregion inte har någon stark betydelse för utbredningen av antisemitiska attityder.

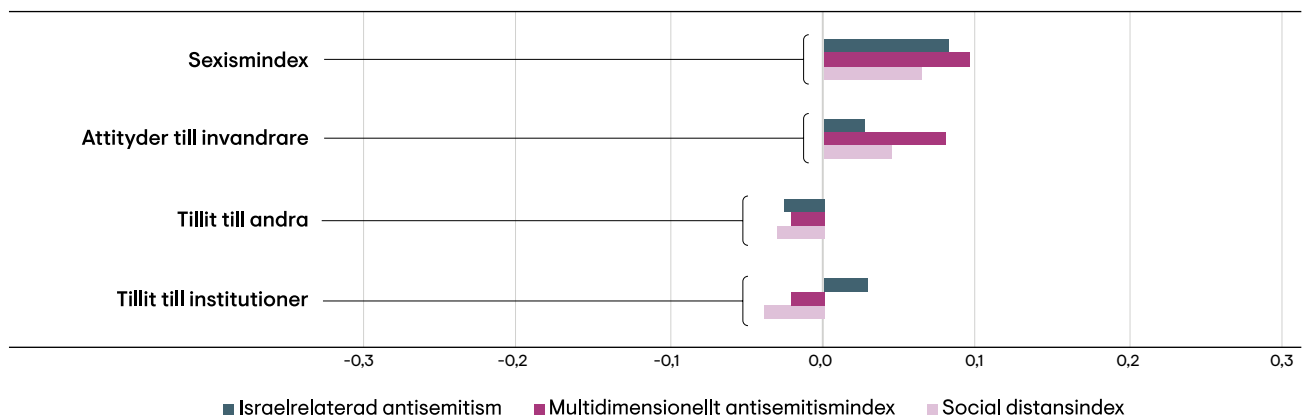
Födelseland/region och föräldrars födelseland/region: Också födelseland/region har ett klart samband med de olika antisemitismindexen, vilket även framkom i 2005 års studie av antisemitiska attityder.¹⁶⁸ Resultaten för social distans-indexet visar att personer födda i Sverige med en inrikes född förälder och födda i övriga Norden är mer positivt inställda till judar än personer födda i Sverige med två inrikes födda föräldrar. Samma index visar att personer födda utanför Europa har en jämförelsevis mer negativ inställning till judar. För såväl det multidimensionella antisemitismindexet som indexet gällande antisemitism relaterad till Israel observerar vi att personer födda utanför Europa har en högre grad av antisemitiska inställningar jämfört med referensgruppen, de som är födda i

Sverige med två inrikes födda föräldrar. Personer födda i Europa har en 13 procent lägre grad av Israelrelaterade antisemitiska attityder jämfört med referensgruppen, men de har samtidigt en 12 procent högre grad av antisemitiska föreställningar av det slag som ingår i det multidimensionella indexet. De som är födda utanför Europa har en approximativt 17 procent högre grad av antisemitiska inställningar i det multidimensionella indexet och drygt 7 procent i indexet som mäter antisemitism relaterad till Israel. För kategorierna född i Sverige med en inrikes född förälder respektive född i Sverige med två utrikes födda föräldrar är utfallet insignifikant för båda dessa index. De skiljer sig inte i inställning jämfört med referensgruppen, det vill säga kategorin född i Sverige med två inrikes födda föräldrar.

Religion: När det gäller variabeln religionstillhörighet visar resultaten att beroende på vilket index som studeras är antisemitiska föreställningar och attityder mellan 19 och 30 procent högre bland respondenter med muslimsk religionstillhörighet jämfört med referensgruppen, som består av respondenter utan religionstillhörighet. Detta resultat är i linje med 2005 års resultat och

¹⁶⁸ Bachner & Ring 2005.

Figur 8.2 Relation mellan tillit och attityder och olika antisemitismindex, 2020.
(Se bilaga 2 för fullständiga resultat.)¹⁷²

framkom även när svenska ungdomars attityder studerades.¹⁶⁹ De som har en kristen religionstillhörighet har i lägre utsträckning Israelrelaterade antisemitiska attityder jämfört med dem som inte har någon religion.

Vänskap: Tidigare studier gällande Sverige antydde att de som hade judiska vänner och bekanta tenderade att ha en något lägre grad av antisemitiska attityder i jämförelse med dem som inte hade det. I en europeisk studie fann man inget samband.¹⁷⁰ Att ha en judisk vän är enligt denna studie relaterat till en lägre benägenhet att hysa antisemitiska attityder i alla tre indexen, ett resultat som ligger i linje med en tidigare studie av ungdomar i Sverige.¹⁷¹

Tillit: I analysen inkluderades en fråga om i vilken utsträckning respondenterna har tillit till andra människor i det svenska samhället (figur 8.2). Denna typ av fråga är relativt vanlig i attitydundersökningar och tidigare studier har visat på ett

samband mellan tillit till andra och mångfald i befolkningen samt tolerans.¹⁷³ På ett teoretiskt plan menas att tillit till andra skapar social integration och socialt kapital. Ökad tillit är då en måttstock på huruvida en person som tillhör en grupp är benägen att se andra personer/grupper som ett hot.¹⁷⁴ Resultaten visar att ökat förtroende för andra är signifikant negativt relaterat till antisemitism (2 procent) och social distans (3 procent) och till antisemitism relaterad till Israel (drygt 3 procent).

Forskning visar att förekomsten av pålitliga institutioner är positivt för både tilliten mellan människor och förtroendet för olika institutioner.¹⁷⁵ Tillit till samhällsinstitutioner, som mäter i vilken grad individer har förtroende för det politiska- och samhällssystemet, är i denna studie inkluderat med frågor om i vilken utsträckning respondenten har förtroende för regering, polis och riksdag. Resultaten visar att ett högre förtroende för dessa institutioner är relaterat till en lägre grad

¹⁶⁹ Bachner & Ring 2005; Bevelander & Hjerm 2015.

¹⁷⁰ Kaplan & Small, 2006.

¹⁷¹ Bevelander & Hjerm 2015.

¹⁷² Se kapitel 5 för metod.

¹⁷³ van der Meer & Tolsma 2014; Dinesen & Sønderkov 2015, s. 550–573; Putnam 2000.

¹⁷⁴ Zick m.fl. 2011.

¹⁷⁵ Dinesen 2010, s. 93–111.

av antisemitism för två av våra tre antisemitismindex (multidimensionell antisemitism 2 procent och social distans 4 procent). Däremot finner vi ett positivt statistiskt samband mellan tillit till institutioner och index som mäter antisemitism relaterad till Israel (3 procent).

Andra negativa attityder: I figur 8.2 redovisas också om samband föreligger mellan respondenternas attityder till invandrare respektive sexism och antisemitism. Tidigare studier har visat att personer som är negativt inställda till vissa grupper eller minoriteter också är negativt inställda till andra.¹⁷⁶ Resultaten demonstrerar ett klart positivt samband mellan dessa olika index. Negativa attityder till invandrare eller fördomar om män och kvinnor är statistiskt signifikant relaterade till ökad benägenhet att hysa antisemitiska föreställningar och attityder. Starkast är sambandet för det multidimensionella antisemitismindexet, kring 8 respektive 10 procent. Sambandet med social distans-indexet är mellan 5 och 7 procent. När det gäller antisemitism relaterad till Israel är sambandet klart starkare med fördomar om män och kvinnor (ungefär 8 procent) än med negativa attityder gentemot invandrare (drygt 3 procent).

Partisympatier: Avslutningsvis redovisas i figur 8.3 i vilken utsträckning partisympatier är förknippade med de tre antisemitismindex som användes i undersökningen 2020.¹⁷⁷ I analysen är de som sympatiserar med Socialdemokraterna

referenskategori.¹⁷⁸ Ett flertal tidigare studier har kunnat visa att ideologisk eller politisk orientering på höger-vänsterskalan är korrelerat med negativa attityder gentemot olika grupper och minoriteter.¹⁷⁹ Resultaten för social distans-indexet visar att sympatisörer med Miljöpartiet, Vänsterpartiet/Feministiskt initiativ och Centern har en signifikant negativ relation med detta index på 7, 6 respektive 5 procent. Enligt samma resultat har de som sympatiserar med Moderaterna 3 procent högre grad och de som sympatiserar med Sverigedemokraterna 17 procent högre grad av negativa attityder till judar jämfört med referenskategori. Analysen av sambandet mellan partipolitiska sympatier och det multidimensionella antisemitismindexet visar att det i jämförelse med referenskategori finns en högre grad av antisemitiska föreställningar bland dem som sympatiserar med Sverigedemokraterna (20 procent högre), Moderaterna (9 procent) och Kristdemokraterna (kring 7 procent) samt bland dem som sympatiserar med ett annat parti än de nämnda (12 procent). De som sympatiserar med Centern (9 procent lägre), Miljöpartiet (10 procent) och Vänsterpartiet/Feministiskt initiativ¹⁸⁰ (12 procent) är på motsvarande sätt mindre antisemitiskt inställda, allt i förhållande till referenskategori. Regressionen för antisemitism relaterad till Israel visar att denna typ av antisemitiska föreställningar i lägre grad finns bland dem som sympatiserar med Miljöpartiet (7 procent lägre), Kristdemokraterna (13 procent) och Vänsterpartiet/Feministiskt initiativ (8 procent) i jämförelse med

176 Forum för levande historia 2014.

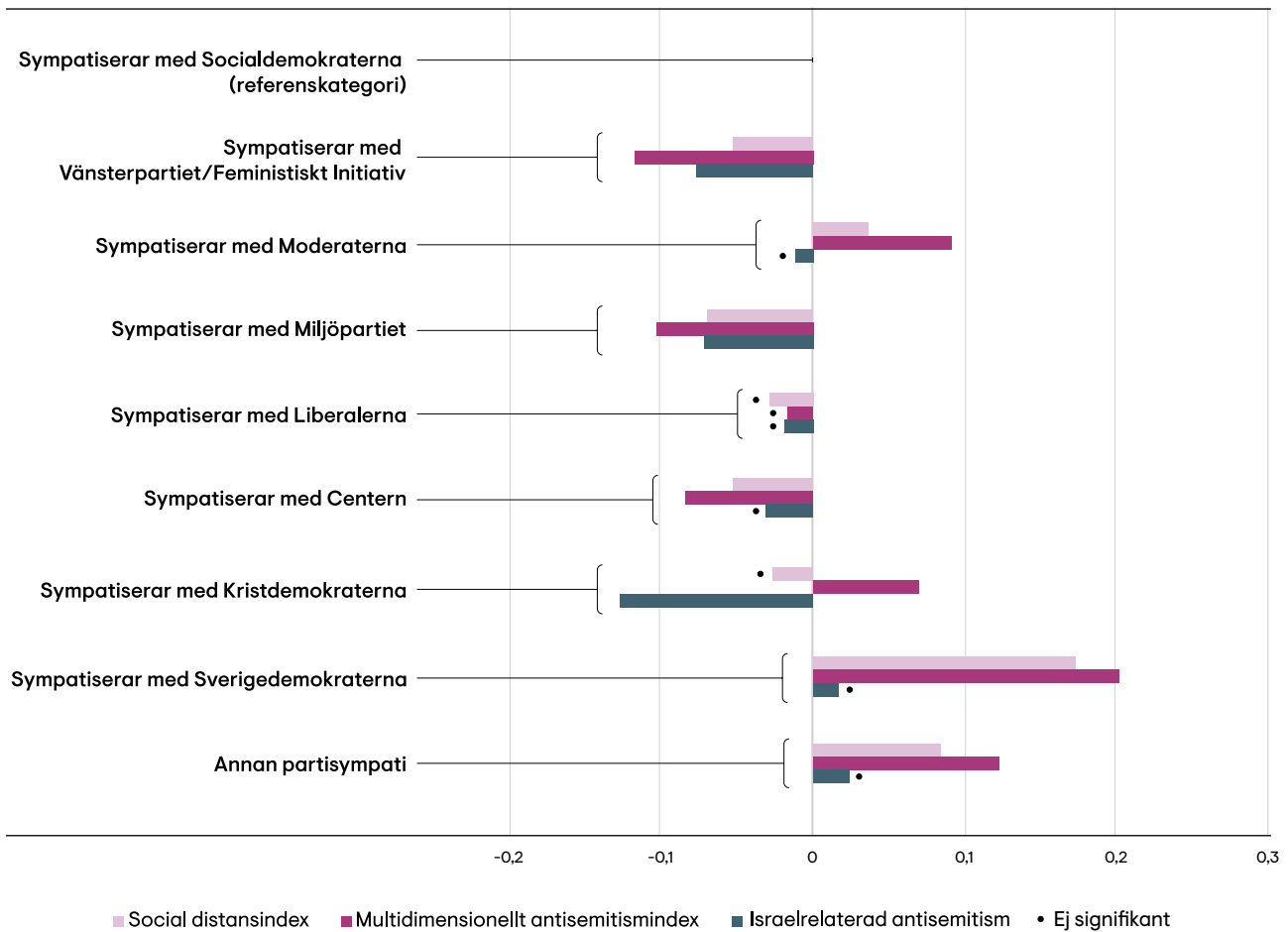
177 I regressionerna som analyserar sambandet mellan partisympatier och olika antisemitismindex kontrolleras för alla individfaktorer; se figur 8.1. Anledningen till att vi visar en separat modell med partisympatier är att en modell där vi även inkluderade tillitsindex och indexen som mäter attityder om invandring och sexism samt partisympatier visade ingen ytterligare ökning av den totala modellens förklaringsvärde och utfallet för de som sympatiserar med Sverigedemokraterna är insignifikant. Detta tyder på att de som sympatiserar med Sverigedemokraterna även har mindre tillit till andra och till institutioner, är mer negativa till invandring och hamnar högre på sexismindexet. Separata regressionsanalyser för attityder till invandring, sexism och tillit och med kontroll för olika bakgrundsfaktorer visar att respondenter med SD-sympatier har mer negativa attityder mot invandring, en högre grad av sexistiska attityder och mindre tillit.

178 Valet av Socialdemokraterna som referenskategori baseras på att de som sympatiserar med det partiet är den största gruppen respondenter i vårt material och motsvarar den nuvarande partipolitiska fördelningen i riksdagen.

179 Zick m.fl. 2011; Bachner & Ring 2005; Bentsen & Bevelander 2019.

180 Feministiskt initiativ har slagits ihop med Vänsterpartiet på grund av att för få respondenter angav sympatier med Feministiskt initiativ för att de skulle kunna utgöra en egen kategori samtidigt som partiet kan anses ha en liknande politisk inriktning som Vänsterpartiet.

Figur 8.3 Relation mellan partipolitiska sympatier och olika antisemitismindex, 2020. Baserat på regressionsresultat (se bilaga 2 för fullständiga resultat.)

referensgruppen, de som sympatiserar med Socialdemokraterna. För de andra partierna finner vi inga statistiskt signifikanta skillnader i jämförelse med referensgruppen.

Jämförelse mellan 2005 och 2020

När vi i kapitel 6 och 7 jämförde resultaten från 2005 och 2020 års undersökningar kunde vi konstatera att stödet för traditionella och Förintelserelaterade antisemitiska föreställningar (multidimensionellt index) minskat liksom att det skett en viss försvagning av antisemitism relaterad till Israel. För att utröna om denna observerade minskning är statistiskt signifikant och inte beror på skillnader i respondenternas bakgrundsförhållanden vid de två mätillfällena har vi genomfört en analys där vi slår ihop svaren på samma frågepåståenden och olika bakgrundsförhållanden för respondenterna i enkäterna 2005 och 2020. På detta sätt kan vi studera skillnader i utfall för 2005 och 2020 med kontroll för olika bakgrundsförhållanden. Resultaten från denna analys visas i figur 8.4 samt i bilaga 2. För variablerna där samspelseffekter har beräknats är referenskategorierna respondenterna i 2005 års enkät. För kön, utbildningsnivå, boenderegion och om respondenten har en judisk vän redovisas inga samspelseffekter då ingen statistiskt signifikant skillnad i utfall mellan enkäterna uppmättes.

Demografi: Som analysen för 2020 visade bär kvinnor i lägre grad på antisemitiska föreställningar än män i det multidimensionella indexet, men det omvända förhållandet gäller för antisemitism

relaterad till Israel. Inga skillnader i antisemitism mellan åren uppmättes för denna variabel.¹⁸²

Analysen visar återigen att högre ålder är relaterat till en högre grad av antisemitiska inställningar vad gäller de former som ingår i det multidimensionella antisemitismindexet. Samspelseffekter mellan ålder och enkäten 2020 visar på en högre grad av antisemitiska inställningar i alla åldersgrupper (7–9 procent) i förhållande till referensgruppen, åldersgruppen 18–29 år 2005. I analysen för antisemitism relaterad till Israel finns ingen statistiskt signifikant skillnad mellan de olika åldersgrupperna för 2005 vilket tyder på att ålder inte hade någon betydelse för denna form av antisemitism det året. Däremot är den Israelrelaterade antisemitismen högre i alla åldersgrupper 2020 i förhållande till referensgruppen, respondenter i åldern 18–29 år 2005.

Utbildning: Att ha en universitets- eller högskoleutbildning är negativt korrelerat med en högre grad av antisemitiska föreställningar. Det gäller både för det multidimensionella antisemitismindexet och indexet gällande Israelrelaterade antisemitiska föreställningar. Att ha en gymnasieutbildning är negativt korrelerat med antisemitism relaterad till Israel. Dessa resultat ligger i linje med vår tidigare analys av 2020 års undersökning och andra studier. Inga skillnader avseende antisemitiska inställningar mellan åren uppmättes för denna variabel.¹⁸³

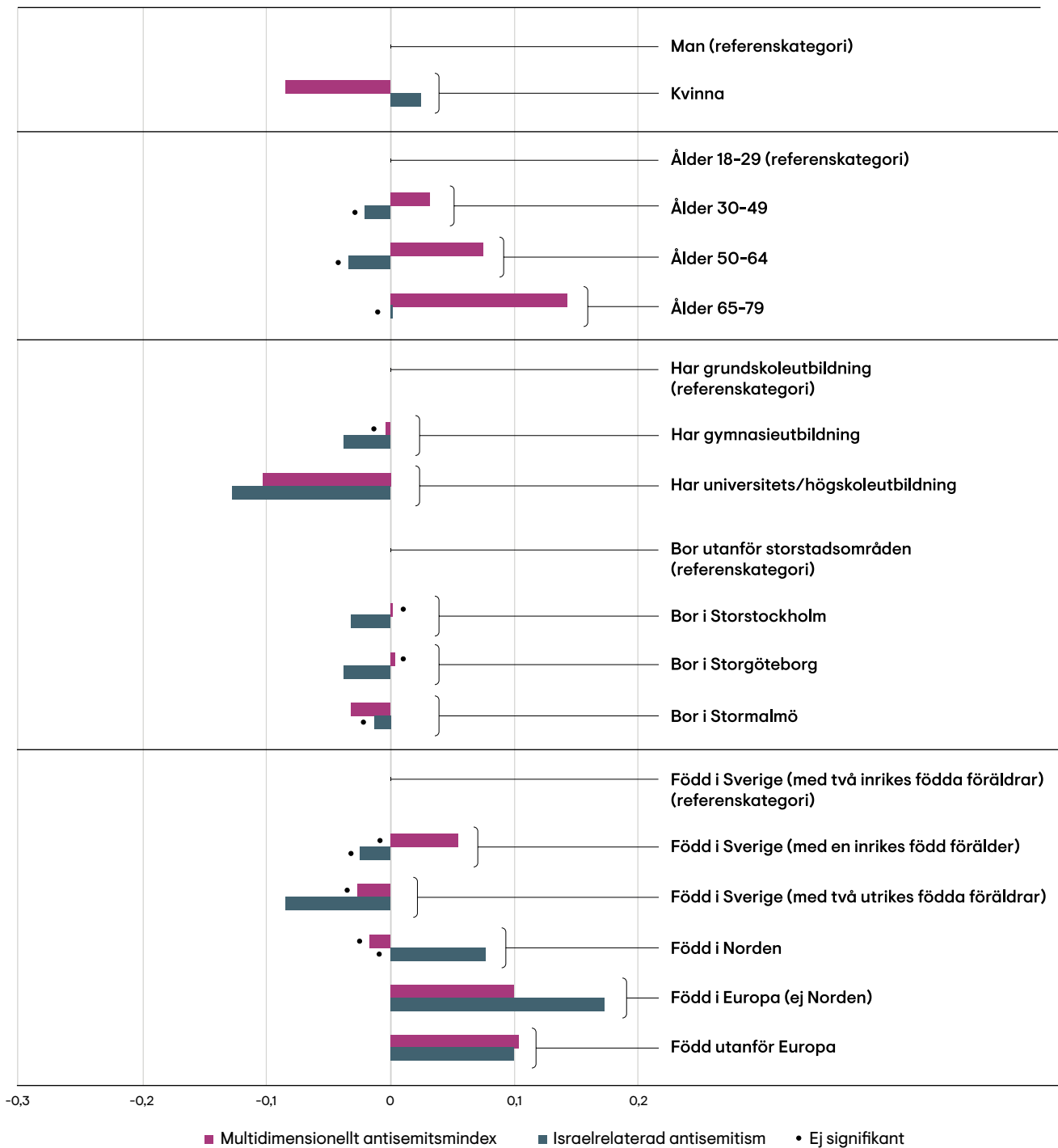
Födelseland/region: Analysen av resultaten för det multidimensionella antisemitismindexet visar att de som är födda utanför Norden (det vill säga i Europa och utanför Europa) har en högre grad av antisemitiska föreställningar jämfört med

181 Baserat på regressionsresultat sammanslagning av enkäter 2005 och 2020. (För fullständiga resultat se bilaga 2.) Variabelkategori *enkät 2020 indikerar samspelseffekt för denna kategori med enkät 2020. För fullständiga regressionsresultat se bilaga 2 och medelvärden för de olika variablerna bilaga 1.

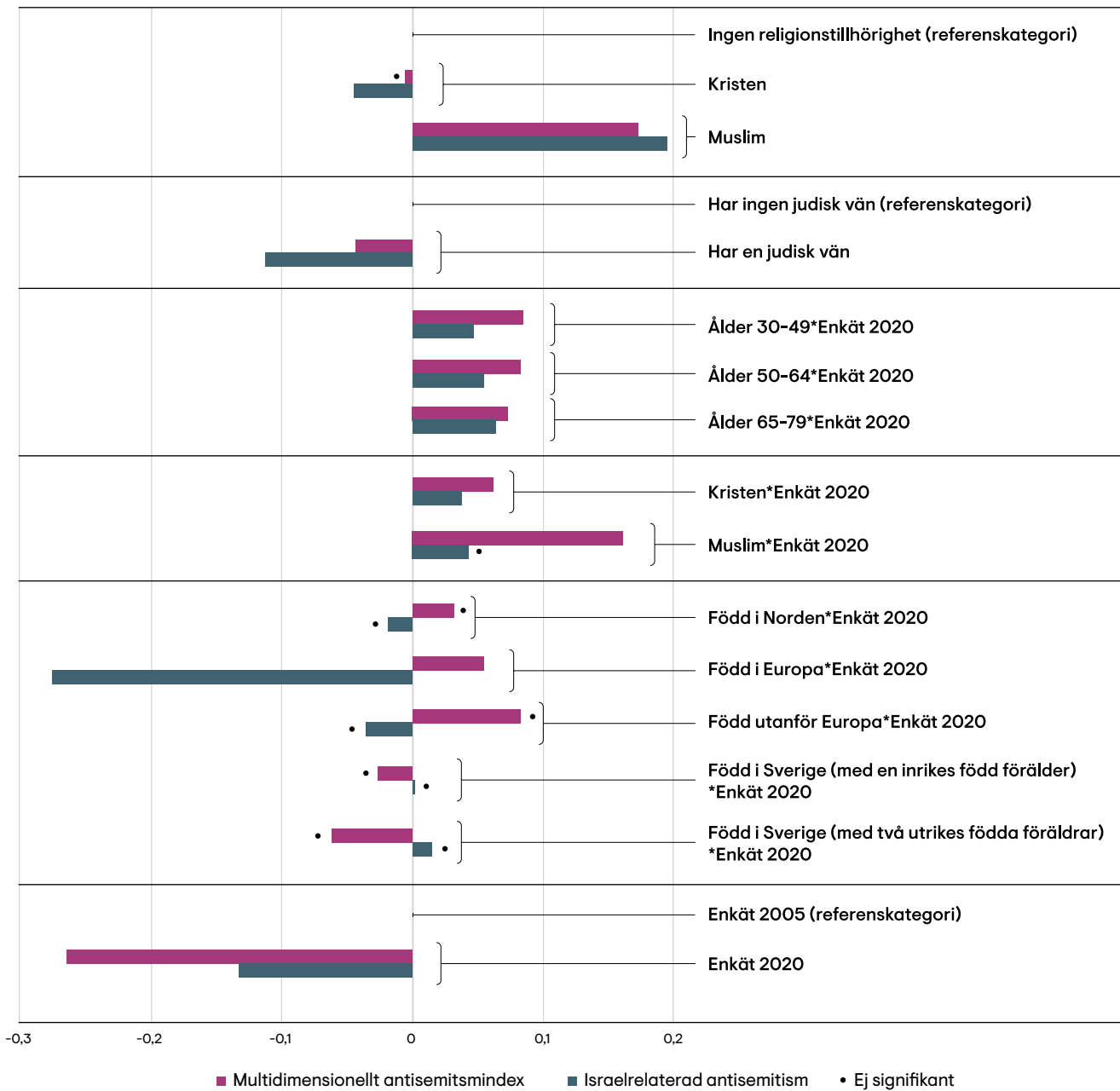
182 Någon statistiskt signifikant samspelseffekt kunde inte uppmätas och har därför tagits bort i slutmodellen som redovisas här.

183 Zick m.fl. 2011; Otterbeck & Bevelander 2006. Någon statistiskt signifikant samspelseffekt kunde inte uppmätas och har därför tagits bort i slutmodellen som redovisas här.

Figur 8.4 Relation mellan olika bakgrundsfaktorer och enkättilfällena och indexen för multidimensionell antisemitism och antisemitism relaterad till Israel.¹⁸¹

Fortsättning figur 8.4

Resultaten för personer födda i Sverige med en eller två föräldrar födda utomlands skiljer sig inte från de som gäller för personer födda i Sverige med två föräldrar födda i Sverige.

referenskategori, födda i Sverige (med två inrikes födda föräldrar) 2005. Samspelseffekter för dessa kategorier för 2020 tyder inte på någon statistiskt signifikant skillnad med referenskategori, så vi mäter inte någon förändring av antisemitiska inställningar i förhållande till referenskategori för 2020. För analysen av antisemitism relaterad till Israel har personer födda utanför Norden en högre grad av antisemitiska inställningar 2005, i jämförelse med referenskategori, födda i Sverige (med två inrikes födda föräldrar). Samspelseffekter för personer födda i Europa visar en hög negativ relation med antisemitism i enkäten 2020, och tyder på en kraftig minskning av antisemitiska inställningar i denna grupp mellan dessa två mätillfällen. Minskningen för födda utanför Europa är inte signifikant. Däremot syns även en minskning av antisemitiska inställningar bland personer födda i Sverige med två utlandsfödda föräldrar 2020 i jämförelse med referenskategori, födda i Sverige (med två inrikes födda föräldrar) 2005.

Boenderegion: Analysen av studierna 2005 och 2020 visar inte på någon stark påverkan av boenderegion

on på antisemitiska attityder och föreställningar i det multidimensionella indexet. Endast de som bor i Stormalmöområdet uppvisar 3 procents lägre grad av antisemitiska attityder. Boende i Storstockholm och Storgöteborg har ett något minskat utfall (3 procent) vad gäller antisemitism relaterad till Israel. Överlag tyder resultaten på att antisemitiska föreställningar och attityder inte är mer utbredda i storstäder än på andra platser i landet. Inga skillnader mellan åren uppmättes för denna variabel.¹⁸⁴

Religion: Resultaten för religionstillhörighet visar att de som angav muslimsk religionstillhörighet 2005 hade en högre grad av antisemitiska attityder och föreställningar, både vad gäller de former som ingår i det multidimensionella antisemitismindexet (17 procent) och antisemitism relaterad till Israel (20 procent), i jämförelse med referenskategori, det vill säga de som 2005 uppgav att de inte hade någon religionstillhörighet. Samspelseffekten för 2020 visar att de som har muslimsk religionstillhörighet har en högre grad av antisemitiska föreställningar på ungefär 16 procent när det gäller

¹⁸⁴ Som tidigare påpekats har vi i denna studie utgått från storstadsområden som innefattar fler kranskommuner runt de tre storstäderna. Se kapitel 5 för vilka kommuner som ingår. Någon statistiskt signifikant samspelseffekt kunde inte uppmätas och har därför tagits bort i slutmodellen som redovisas här.

det multidimensionella antisemitismindexet. Däremot syns inte någon signifikant förändring i relation till indexet som rör Israelrelaterad antisemitism 2020. Bland dem med kristen religionstillhörighet kan noteras att det finns en högre grad av antisemitiska föreställningar (multidimensionellt index) i denna grupp 2020 (6 procent) jämfört med referenskategorierna, de som inte hade någon religionstillhörighet 2005. De som angav kristen religionstillhörighet 2005 hade en något lägre grad av Israelrelaterade antisemitiska inställningar jämfört med referensgruppen, de som inte hade en religionstillhörighet. Även för denna form av antisemitism uppmäts 2020 en högre grad av antisemitiska föreställningar inom denna kategori.

Vänskap: Att ha en judisk vän är negativt relaterat med antisemitism. Det gäller bägge indexen, och bekräftar tidigare resultat.¹⁸⁵

Skillnader mellan 2005 och 2020: I en tidigare studie av traditionell antisemitism bland ungdomar i 16–19 årsåldern i Sverige jämfördes resultaten

mellan 2003 och 2009. Hypotesen var att antisemitiska inställningar hade ökat mellan dessa år, men eftersom det inte observerades några skillnader i utbredningen av antisemitiska attityder mellan mättillfällena blev inte hypotesen bekräftad.¹⁸⁶ Denna studie visar på en minskning av antisemitiska attityder och föreställningar i den svenska befolkningen. I förhållande till de dimensioner av antisemitism som ingår i det multidimensionella antisemitismindexet är minskningen närmare 27 procent och när det gäller Israelrelaterade antisemitiska föreställningar är den 13 procent.

¹⁸⁵ Pettigrew & Tropp 2006, s. 751–783. Någon statistiskt signifikant samspelseffekt kunde inte uppmätas och därför tagits bort i slutmodellen som redovisas här.

¹⁸⁶ Bevelander & Hjerem 2015.

Sammanfattningsvis visar resultaten av den fördjupade analysen med multipel regressionsanalys av enkätmaterialen 2020 att demografiska bakgrundsförhållanden såsom kön, ålder, utbildningsnivå och födelseregion är relaterade till antisemitism.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar resultaten av den fördjupade analysen med multipel regressionsanalys av enkätmaterialen 2020 att demografiska bakgrundsförhållanden såsom kön, ålder, utbildningsnivå och födelseregion är relaterade till antisemitism. I linje med tidigare studier framgår att högre ålder är relaterat till en mer negativ attityd, och högre utbildningsnivå har ett samband med en lägre grad av antisemitiska attityder och föreställningar. Män och kvinnor visar tendenser till högre grad av antisemitiska inställningar beroende på vilken typ av föreställningar vi studerar: män i förhållande till de dimensioner av antisemitism som ingår i det multidimensionella antisemitismindexet och kvinnor i relation till antisemitiska föreställningar som uttrycks i kontexter som rör Israel. Att vara född i Europa korrelerar med en högre grad av multidimensionell antisemitism. Att vara född utanför Europa korrelerar med en högre grad av antisemitism för samtliga tre index. Var man bor i Sverige har dock mindre betydelse för antisemitism. Muslimska religionstillhörighet korrelerar med en högre grad av antisemitiska attityder och föreställningar för samtliga tre index. Att ha en

judisk vän minskar tendensen att bära på antisemitiska inställningar. Tillit till andra människor och till det politiska systemet är relaterat till en minskad tendens att hysa antisemitiska attityder. En negativ inställning till invandrare och sexistiska attityder är korrelerat med en högre grad av antisemitism. Partisympati har också ett samband med antisemitism, och det starkaste sambandet som uppmäts är för de som sympatiserar med Sverigedemokraterna. De uppvisar en högre grad av såväl antisemitiska föreställningar (multidimensionellt index) som negativa attityder till judar som personer (social distans). Både de dimensioner av antisemitiskt tänkande som ingår i det multidimensionella indexet – föreställningar om judisk makt och inflytande, påståenden som gör gällande att judar själva bär skulden till antisemitismen samt antisemitism relaterad till Förintelsen – och antisemitiska föreställningar relaterade till Israel har minskat mellan 2005 och 2020, de förra mer än de senare. Resultaten visar också att antisemitismen minskar i mindre grad för respondenter med högre ålder liksom med muslimsk religionstillhörighet.

9. Avslutande diskussion

Ökar eller minskar antisemitismen?

Föreliggande undersökning motiveras av att antisemitism utgör ett allvarligt problem i det svenska samhället med djupgående negativa konsekvenser för den svensk-judiska minoriteten. Ett huvudsyfte har varit att beskriva förekomst och utbredning av antisemitiska attityder och föreställningar i den svenska befolkningen idag, men också att genom en jämförelse med resultaten för motsvarande studie 2005 belysa hur dessa attityder och föreställningar utvecklats över tid.

Det har under flera år framförts farhågor i den offentliga debatten om att antisemitismen ökar i det svenska samhället. Att antisemitismen tilltagit är även en uppfattning som enligt undersökningar är utbredd inom såväl den svensk-judiska minoriteten som i befolkningen som helhet. Den här undersökningen kan inte besvara om så är fallet eller inte. Antisemitism är en mångfasetterad företeelse som framträder i olika former och manifesteras på olika sätt. Undersökningar av attityder

är inte tillräckligt för att kunna besvara frågan huruvida antisemitismen ökar eller minskar i ett samhälle utan det krävs också jämförbara kvantitativa och kvalitativa studier som över tid belyser utvecklingen gällande hatbrott och incidenter, närvaro av antisemitiska motiv och attityder i politisk debatt och medier, spridning av antisemitisk propaganda på internet, antisemitismens roll och funktion i specifika politiska och politisk-religiösa rörelser samt judars och andras erfarenheter av antisemitism. Här finns också anledning att påminna om att olika former och manifestationer av antisemitism parallellt kan röra sig i olika riktningar. Som kunnat iakttas i länder som bland annat Frankrike och Tyskland kan till exempel antisemitiska attityder över tid försvagas eller ligga på en relativt likartad nivå samtidigt som antalet rapporterade antisemitiska incidenter och hatbrott under samma period ökar. Antisemitiska attityder kan också försvagas i totalpopulationen i ett land men samtidigt förstärkas i demografiska subgrupper eller i vissa politiska opinioner – och så vidare.

Den här undersökningen kan däremot ge ett svar på hur antisemitiska attityder och föreställningar i den svenska befolkningen har utvecklats mellan 2005 och 2020. På denna punkt visar resultaten att stödet för traditionella och Förintelserelaterade antisemitiska föreställningar försvagats mellan mättillfällena. Även stödet för antisemitiska attityder och föreställningar som uttrycks i kontexter som rör Israel har minskat, om än i mindre utsträckning. Därutöver noteras en markant ökning av andelen svenskar som ställer sig positiva och en tydlig minskning av andelen negativa till påståendet ”Det skulle vara helt acceptabelt med en jude som statsminister i Sverige”. På en övergripande nivå kan vi således konkludera att andelen av den svenska befolkningen som hyser antisemitiska föreställningar och attityder har minskat mellan 2005 och 2020.

Orsakerna till denna förändring är svåra att fastställa. En möjlig bidragande orsak kan vara att problem som rör antisemitism och andra former av rasism i högre utsträckning uppmärksammats i samhällsdebatten under det senaste decenniet vilket skulle kunna ha lett till en ökad medvetenhet och kunskap i frågan. Även kunskapshöjande sats-

ningar i dessa frågor liksom om Förintelsen och andra folkmord som genomförts av myndigheter och andra aktörer kan ha haft en viss inverkan.

Det är positivt att den andel av befolkningen som bär på antisemitiska attityder och föreställningar har minskat. Men det är samtidigt viktigt att notera att resultaten visar att antisemitiska föreställningar och attityder fortsatt återfinns hos en inte obetydlig minoritet av befolkningen. Här kan till exempel observeras att mellan 11 och 21 procent i olika grad instämmer i påståenden som uttrycker konspiratoriskt präglade föreställningar om judisk makt och inflytande. 10 procent instämmer på motsvarande sätt i påståendet att ”judarna” utnyttjar Förintelsen i ekonomiska och politiska syften. Dessa påståenden återger centrala motiv i samtida antisemitiskt tänkande och propaganda.

Mellan 6 och 23 procent instämmer i olika grad i påståenden som uttrycker antisemitiska föreställningar och attityder i sammanhang som rör Israel. Som påpekats kan det inte uteslutas att det finns respondenter som genom att instämma i något eller några av de påståenden som använts velat ge uttryck för kritik av Israels politik utan att närmare reflektera över utsagornas innebörd. Detta bör

beaktas när resultaten tolkas. När det gäller dessa resultat finns det emellertid också anledning att beakta att negativa attityder och föreställningar om judar i en politisk kultur där explicit antisemitism i breda grupper anses oacceptabel kan kommuniceras på ett mer legitimt sätt via Israel. Det kan därför inte uteslutas att även denna aspekt i någon utsträckning återspeglas i resultatet.

Resultaten visar att individer kan instämma i påståenden som reflekterar Israelrelaterade antisemitiska motiv och attityder utan att instämma i utsagor som ger uttryck för traditionella och Förintelserrelaterade antisemitiska föreställningar och vice versa. Men de visar också på ett tydligt samband mellan dessa dimensioner genom att de som instämt i ett större antal av påståendena i indexet gällande antisemitism relaterad till Israel tenderar att ha fler instämmanden i påståenden som ger uttryck för andra former av antisemitism.

Slutligen bör noteras att även om den stora majoriteten svenskar har en positiv inställning till judar som grannar, chefer och familjemedlemmar (mellan 89 och 96 procent) är 6 procent negativa till tanken på en jude som familjemedlem och 15 procent negativa till tanken på en svensk statsminister som är jude.

Antisemitism och konspirationsteorin om Soros

I undersökningen ställdes även en fråga om i vilken grad svenskar sätter tilltro till den i dag globalt spridda konspirationsteorin som utmålar den amerikansk-judiske finansmannen och filantropen George Soros som allsmäktig aktör och drivkraft bakom komplexa globala skeenden. Konspirationsteorierna om Soros torgförs framför allt men inte bara i högerextrema och höger-nationalistiska miljöer, och de är ibland tydligt antisemitiskt präglade, ibland inte. Även i fall där ett öppet antisemitiskt budskap saknas påminner dock mytbildningens ramberättelse starkt om traditionella antisemitiska konspirationsteorier. 10 procent av respondenterna svarade att de "tror att det ligger något i" påståendet "Finansmannen George Soros styr i hemlighet mycket av det som händer i världen".

En analys av om de som tror att det ligger något i mytbildningen även instämmer i påståenden som reflekterar traditionell antisemitism visade att inte alla av dem hyser antisemitiska föreställningar. Men analysen visade också att det bland dem som instämmer i konspirationsteorin finns en stark överrepresentation av individer som i olika grad bär på traditionella antisemitiska föreställningar. Resultaten indikerar att konspirationsteoretiska föreställningar av detta slag inte kan betraktas som en marginell företeelse i den svenska befolkningen samt att tilltron till konspirationsteorin om Soros hos en betydande grupp sannolikt är sammanlänkad med antisemitiska föreställningar.

Med tanke på antisemitismens potentiella funktion som världsförklaring och politisk mobiliseringstillgång bör dessa resultat, tillsammans med dem som indikerar ett begränsat men inte obetydligt stöd för konspiratoriskt präglade föreställningar om judisk makt, tas på särskilt allvar.

Det ska betonas att inte alla som bär på antisemitiska föreställningar och uppfattningar nödvändigtvis ger uttryck för dessa. Men det finns också anledning att påpeka att i de fall individer som bär på enstaka antisemitiska stereotyper även ger uttryck för dessa kan de vara kränkande och väcka obehag.

Intensitet och maximal spridning

Genom en beskrivning av resultaten utifrån en elastisk syn visas hur antisemitiska attityder och föreställningar förekommer med olika intensitet. På så sätt ges en mer nyansrik och adekvat bild av utbredningen av dylika attityder och idéer i befolkningen. I undersökningen följs i huvudsak den kategorisering av skiftande nivåer av intensitet som föreslagits av Daniel Staetsky: respondenter som svarat instämmande på fler än hälften av påståendena i ett index har bedömts hysa antisemitiska attityder med starkare intensitet, och de som svarat instämmande på mer än ett påstående men inte fler än hälften har bedömts hysa antisemitiska attityder med svagare intensitet. Respondenter som endast instämt i ett påstående har inte kategoriserats som antisemitiskt inställda, men ett instämmande kan indikera en latent antisemitisk attityd. Det bör framhållas att det elastiska sättet att beskriva och analysera resultat är en ny metod som fortfarande är under utveckling. Kategoriseringar och gränsdragningar mellan till exempel starkare och svagare intensitet är inte självklara. Vår bedömning är emellertid att instämmanden i över hälften av de påståenden som ingår i två av de index som använts – social distans-index och multidimensionellt antisemitismindex – utgör en god indikation på hög intensitet. Då indexet gällande antisemitism relaterad till Israel endast består av tre påståenden har resultaten för detta inte beskrivits utifrån olika nivåer av intensitet (se kapitel 5 och 7).

Andelen av befolkningen som enligt resultaten hyser en antisemitisk inställning med starkare intensitet ligger mellan 2–5 procent: 2 procent gäller för indexet avseende social distans, 5 procent gäller för det multidimensionella indexet som inbegriper påståenden som uttrycker traditionell och Förin-telserelaterad antisemitism. Dessa resultat ligger i linje med vad både Forum för levande historia och

Brås tidigare undersökning och andra studier av antisemitiska attityder i Sverige visat (se kapitel 4). Andelen som hyser en starkare antisemitisk inställning förefaller således inte ha förändrats nämnvärt sedan 2005. Andelen som enligt resultaten hyser en antisemitisk inställning med svagare intensitet är 2 procent i förhållande till social distans-indexet och 14 procent i relation till det mångdimensionella indexet. Ytterligare 14 procent har instämt i ett påstående i det senare indexet. Denna andel, som alltså inte kan kategoriseras som antisemitiskt inställd, har relevans för frågan om föreställningars spridning.

Baserat på resultatet för det mångdimensionella antisemitismindexet är det 34 procent som har instämt i ett eller flera antisemitiska påståenden. Utifrån ett elastiskt synsätt markerar denna procentandel den *maximala spridningen* av antisemitiska föreställningar i befolkningen. Det är viktigt att understryka att det *inte* betyder att 34 procent kan beskrivas som antisemitiskt inställda. Siffran ska förstås som en uppskattning av den andel av befolkningen inom vilken judar och andra skulle kunna möta den typ av föreställningar som har undersökts här. Det ska betonas att inte alla som bär på antisemitiska föreställningar och uppfattningar nödvändigtvis ger uttryck för dessa. Men det finns också anledning att påpeka att i de fall individer som bär på enstaka antisemitiska stereotyper även ger uttryck för dessa kan de vara kränkande och väcka obehag, även om de är oreflekterade och saknar en fientlig intention. En uppskattning av den maximala spridningen av antisemitiska föreställningar kan till exempel vara relevant vid tolkningen av de resultat gällande svenska judars erfarenheter och upplevelser av antisemitism som redovisats i FRA:s undersökningar 2012 och 2018 (se kapitel 4). Den självrapporterade utsattheten gäller olika typer av yttringar, inklusive våld och skadegörelse, men en stor kategori rör verbala uttryck av olika slag och i skiftande sammanhang.¹⁸⁷

¹⁸⁷ FRA 2018. Se även kapitel 4.

Betydelsen av bakgrundsfaktorer

Resultaten av den fördjupade analysen med multipel regressionsanalys av resultaten för 2020 års undersökning visar att demografiska bakgrundsförhållanden såsom kön, ålder, utbildningsnivå och födelse-region är associerade med antisemitism. Liksom även tidigare studier har visat är högre ålder relaterat till mer negativa attityder, medan högre utbildningsnivå korrelerar med en minskning av antisemitiska attityder och föreställningar. Att äldre ålderskategorier tenderar att uppvisa en högre grad av negativa attityder till minoriteter än yngre har ibland förklarats med ett så kallat generationsgap, det vill säga att tiderna förändrats och att yngre personer överlag har en mer positiv inställning till andra grupper i samhället än äldre generationer.¹⁸⁸ Ser vi till kön kan vi konstatera att traditionella antisemitiska föreställningar tenderar att ligga något högre bland män, medan motsvarande förhållande gäller för Israelrelaterade antisemitiska föreställningar bland kvinnor.

Att vara född utanför Norden korrelerar med en högre grad av traditionell och Förintelserelaterad antisemitism och att vara född utanför Europa korrelerar med en högre grad av samtliga här undersökta former av antisemitism. Att antisemitiska attityder och föreställningar är jämförelsevis mer utbredda bland personer födda i Europa och i än större utsträckning utanför Europa – av vilka en stor andel idag kommer från Mellanöstern – kan sannolikt delvis förklaras av antisemitismens närvaro och politiska legitimitet i födelselandet. Jämfört med Sverige är antisemitiska föreställningar och attityder betydligt mer utbredda i vissa andra europeiska länder, i synnerhet i östra Europa, och i än högre grad i länder i Mellanöstern och

Nordafrika, vilket visades i kapitel 4. Utfallet kan därmed till viss del tolkas i enlighet med teorin om socialt lärande som postulerar att individer genom lärande under sin uppväxt internaliserar olika attityder och föreställningar.¹⁸⁹ Möjligen kan resultaten i någon utsträckning även tolkas i linje med teorier om symboliskt hot, det vill säga att andra minoriteter kan uppfattas som ett hot mot den egna positionen i samhället.¹⁹⁰ Resultaten för personer födda i Sverige med en eller två föräldrar födda utomlands skiljer sig inte från de som gäller för personer födda i Sverige med två föräldrar födda i Sverige. En trolig förklaring till detta är att dessa personer i dagsläget tillhör den yngre ålderskategorin i befolkningen och att socialiseringsprocessen av allt att döma inte skiljer sig mellan dessa olika kategorier.

Analysen visar därtill att muslimsk religionstillhörighet korrelerar med en högre grad av antisemitiska inställningar. Även efter kontroll för ett stort antal bakgrundsförhållanden ger muslimsk religionstillhörighet det största signifikanta utfallet i vår analys. Det kan finnas olika förklaringar till detta. Tidigare studier anger bland annat teorin om socialt lärande och grupphotsteori som en möjlig delförklaring.¹⁹¹ I likhet med vad som anfördes ovan kan det till viss del handla om att individer med migrationsbakgrund i länder där antisemitismen är jämförelsevis utbredd och i högre utsträckning närvarande och legitim i politiska och andra diskurser tagit över antisemitiska attityder och föreställningar som förekommer i deras forna hemländer. Även faktorer som ut-satthet för negativa attityder, diskriminering och social och ekonomisk segregation i det svenska samhället skulle kunna öka benägenheten att över-ta antisemitiska föreställningar som utpekar judar

¹⁸⁸ Gonsalkorale, Sherman & Klauer 2009, s. 410–414.

¹⁸⁹ Meertens & Pettigrew 1997, s. 54–71; Sears & Henry 2003, s. 259–275.

¹⁹⁰ Blalock 1967; Blumer 1958, s. 3–7.

¹⁹¹ Bevelander & Hjerm 2015.

som orsak till verkliga eller upplevda orättvisor. Vidare kan antisemitiskt tänkande – här liksom i andra sammanhang – ges näring av Israel–Palestina konflikten. Resultatet ligger i linje med vad tidigare studier i Sverige och vissa andra västeuropeiska studier visat (se kapitel 4).

Var man bor i Sverige har liten betydelse för benägenheten att hysa antisemitiska inställningar. Emellertid visar resultatet bland annat att de som bor i Stormalmöregionen har en något lägre grad av antisemitiska attityder jämfört med befolkningen som bor utanför storstadsområdena. Dessa resultat pekar på att de problem med antisemitism som förekommer i Malmö inte kan relateras till en högre grad av antisemitiska attityder i befolkningen i Stormalmöregionen generellt.

Att ha en judisk vän korrelerar med en minskad tendens att hysa antisemitiska attityder. Teoretiskt sett är resultatet i linje med den så kallade kontakthypotesen som säger att ökad interaktion mellan grupper eller personer minskar negativa attityder gentemot grupper eller personer.¹⁹² Tillit till andra människor och till det politiska systemet är relaterat till en lägre grad av antisemitiska attityder. En negativ inställning till invandrare och sexistiska attityder är korrelerat med en högre grad av antisemitism.

Partisimpatier är också relaterade till antisemitism. Resultaten visar på en högre grad av antisemitism bland respondenter som sympatiserar med Sverigedemokraterna. Att antisemitiska attityder är jämförelsevis mer utbredda i opinioner som sympatiserar med högernationalistiska partier visas även i attitydundersökningar i andra europeiska länder (se kap 4). Flera studier har bland annat kunnat påvisa att individer med en högre grad av antisemitism även är mer negativt inställda till invandrare och mer sexistiska. Andra

studier har påvisat lägre tillit till samhällsbärande institutioner och till andra människor, en högre grad av sexistiska attityder och en lägre grad av tillit till invandrare samt skepsis mot invandring i grupper som sympatiserar med högerpopulistiska och högernationalistiska partier. En svensk studie där Sverigedemokraternas väljare står i fokus bekräftar dessa resultat.¹⁹³ Även resultatet för denna undersökning visar att respondenter som sympatiserar med Sverigedemokraterna har en mer negativ inställning till invandrare, en högre grad av sexism och lägre tillit till andra och till viktiga samhällsinstitutioner. Resultaten bekräftar således tidigare resultat.

Vår regressionsanalys bekräftar att antisemitiska inställningar har försvagats i befolkningen mellan 2005 och 2020. Minskningen är större för traditionella och Förintelserelaterade antisemitiska föreställningar än för Israelrelaterade sådana.

192 Pettigrew & Tropp 2006, s. 751–783.

193 Ekehammar, Akrami, Gylje, & Zakrisson 2004, s. 463–482; Jylhä, Rydgren och Strimling 2018; Zick, Küpper & Hövermann 2011; Unabhängiger Expertenkreis Antisemitismus 2017.

Avslutande reflektioner

Resultaten från den här undersökningen visar att antisemitiska attityder och föreställningar är jämförelsevis mer utbredda i vissa delar av befolkningen och vissa politiska opinioner än i andra. Som påpekats gäller detta bland annat äldre åldersgrupper och befolkningsandelar födda i eller utanför Europa eller med muslimsk religionstillhörighet samt grupper som sympatiserar med Sverigedemokraterna. Därav följer emellertid inte att förekomsten av antisemitiska attityder och föreställningar i den svenska befolkningen kan reduceras till dessa kategorier. Tvärtom visar resultaten att antisemitiska attityder och tankefigurer förekommer, om än i skiftande omfattning och med olika utbredning beroende på form, i olika befolkningsgrupper – inklusive i majoritetsbefolkningen – i grupper med olika religionstillhörighet eller ingen sådan samt i olika politiska opinioner.

Vad gäller partipreferenser kan vi till exempel konstatera att traditionella och Förintelserelatera-

de antisemitiska föreställningar är jämförelsevis mindre utbredda i grupper som sympatiserar med partier till vänster eller i mitten på den politiska skalan än bland dem som sympatiserar med partier till höger. När det gäller antisemitism relaterad till Israel ser mönstret delvis annorlunda ut. Denna typ av föreställningar är till exempel jämförelsevis mindre utbredda i grupper som sympatiserar med Vänsterpartiet/Feministiskt initiativ och Miljöpartiet men även med Kristdemokraterna. Resultat gällande attityder bland partisympatisörer bör av uppenbara skäl inte förväxlas med frågor som rör möjliga problem relaterade till antisemitism i politiska partier eller i specifika politiska miljöer, men de understryker att antisemitismen i form av idéer och attityder varken kan eller bör beskrivas som ett problem som i huvudsak förekommer i politiskt extrema sammanhang eller i det ena eller andra politiska lägret.

Resultat från mångnationella studier pekar på att utbredningen av antisemitiska attityder och föreställningar är mer begränsad i Sverige jämfört

med flera andra europeiska länder. Detta gäller enligt flera undersökningar vid sidan av Sverige även Storbritannien, Nederländerna och Danmark (se kapitel 4).¹⁹⁴ Även om resultaten från föreliggande studie av metodologiska och andra skäl bara kan jämföras försiktigt med resultat för attitydundersökningar i andra länder bekräftas denna bild. Skillnaderna blir särskilt påtagliga om resultaten för specifika frågor eller dimensioner jämförs med dem som erhållits vid liknande studier i vissa öst- och centraleuropeiska länder. Att antisemitiska attityder och föreställningar i Sverige ligger på en lägre nivå jämfört med flera andra europeiska länder betyder emellertid inte att förekomsten av dessa skulle vara liten.

För att veta hur antisemitiska attityder utvecklas i den svenska befolkningen framöver krävs fortsatt och fördjupad forskning på området. För att kunna studera utvecklingen av attityder över tid behövs regelbundna representativa enkätstudier med liknande upplägg och frågebatteri. Urvalet

av respondenter bör också vara tillräckligt stort för att individers attityder och uppfattningar ska kunna följas över olika tidsperioder. Perioden mellan studierna bör vara relativt kort så att resultaten från enkäten kan kopplas till samhällsutvecklingen politiskt, ekonomiskt och socialt. Därigenom förbättras möjligheterna att förstå förändringar gällande antisemitiska inställningar i befolkningen generellt men också i olika delgrupper. För att studera hur utbredningen och intensiteten ser ut och utvecklas i olika delar av befolkningen krävs specialstudier med mer riktade enkäter till just dessa delgrupper. I vissa av dessa grupper kan antisemitiska attityder växa eller minska antingen genom att de ökar eller minskar i utbredning eller intensitet eller genom att delgruppen blir större eller mindre.

¹⁹⁴ Se även jämförelsen med resultaten från en norsk och en brittisk studie i kapitel 7.

English summary

Antisemitism in Sweden: A comparison of attitudes and ideas in 2005 and 2020

Authors: Henrik Bachner, PhD and Pieter Bevelander, Professor.

This study was commissioned by the Living History Forum. The aim of the study is to describe the prevalence of antisemitic attitudes and ideas in the Swedish population, and to elucidate how such attitudes have evolved over time by comparing its findings with the results from a study of antisemitic attitudes conducted by the Living History Forum and the Swedish National Council for Crime Prevention (Brå) in 2005. A further aim is to examine how antisemitic attitudes relate to demographic and other background factors.

The study was based on two questionnaires with similar question sets conducted in 2005 and 2020. The more recent of the two was used in a survey of the Swedish public conducted by Novus, a Swedish analysis and research company, in the late summer of 2020. It was based on a representative stratified random sample with a response rate of 61 per cent, using the Novus Sweden Panel (public opinion panel). The final material comprises 3 507

respondents aged 18–79 (see Chapter 5 for the questionnaire’s implementation and reliability). The 2005 survey, which was conducted by Statistics Sweden for Brå and the Living History Forum, is the comparison.¹⁹⁵

As in 2005, the 2020 questionnaire primarily asked about attitudes towards and ideas about Jews. The questions were framed as question statements, with respondents asked to indicate the extent to which they agreed or disagreed with each statement. The questionnaire also included some background questions.

Antisemitic ideas take a variety of forms and contain both cognitive and emotional aspects. The statements used for the study expressed traditional antisemitic stereotypes and myths and anti-Jewish motifs found in contexts related to the Holocaust and the State of Israel (see Chapter 3 for the forms and contexts of contemporary antisemitism). There were also statements measuring social distance towards Jews. Many of the statements have been used in a similar or identical form in

¹⁹⁵ For selection, number of responses, and response rate, see Bachner & Ring 2005.

other surveys of antisemitic attitudes and ideas (see Chapter 4), which permits comparisons up to a point.

What follows is a summary of the key results from the study.

Comparison of results from 2005 and 2020

Decline in antisemitic beliefs

The results show that support for traditional and Holocaust related antisemitic ideas weakened between 2005 and 2020, while the proportion who distanced themselves from these notions increased.¹⁹⁶ Yet they also show that antisemitic beliefs continue to be held by a significant minority of the population.

Central to antisemitic thinking are conspiratorial beliefs that hold Jews as a group to have great power and influence over national and global events. This issue was addressed in four statements. In 2005, 15 per cent of respondents agreed in full or in part with the statement ‘The Jews have too much influence in the world today’; in 2020, the proportion was 11 per cent. In 2005, 17 per cent agreed to some degree with the statement ‘The Jews control US foreign policy’; in 2020, it had fallen to 12 per cent. In 2005, 26 per cent agreed in full or in part with the statement ‘The Jews have great influence over the world economy’; in 2020, the proportion was 21 per cent. In 2005, 19 per cent agreed in full or in part with the statement ‘The Jews have a strong influence over the media’; in 2020, the proportion had decreased to 13 per cent. Between 2005 and 2020, the proportion who to some degree distanced themselves from such statements also increased.

The view that Jews are themselves to blame for antisemitism was investigated with two sta-

tements. In 2005, 6 per cent agreed in whole or in part with the statement ‘The persecution and hatred of the Jews is partly the Jews own fault’; in 2020, it had fallen to 3 per cent. In 2005, 4 per cent agreed to some degree with the statement ‘The Jews crucified Jesus Christ and their suffering is a punishment for this crime’; in 2020, the proportion was 3 per cent.

Antisemitism related to the Holocaust was investigated using two questions. In 2005, 14 per cent agreed in full or in part with the statement ‘The Jews use the Nazi extermination of the Jews (the Holocaust) for economic and political purposes’; in 2020, it had fallen to 10 per cent. In 2005, 17 per cent agreed with the statement ‘The Jews believe they are the only ones who have suffered (in the past)’; in 2020, the proportion was 13 per cent. Between 2005 and 2020, the proportion who distanced themselves from such statements rose.

Conspiracy theory about Soros

The 2020 study examined support for the global conspiracy theory that the American Jewish investor and philanthropist George Soros is an all-powerful puppet master and driving force behind complex global issues. This conspiracy theory is commonly peddled among right-wing extremists and nationalists, but it is found in other political contexts too. Sometimes it is blatantly antisemitic, sometimes not, but even where it is not openly antisemitic the framing of the myth closely resembles traditional antisemitic conspiracy theories.

The statement used was ‘The financier George Soros secretly controls most of what happens in the world’. 10 per cent answered ‘I think there is something to it’, 39 per cent rejected the statement as false, and 51 per cent answered ‘Don’t know’.

To determine whether those who believed the conspiracy theory also agreed with explicitly anti-

¹⁹⁶ Depending on the rounding, some of the results from 2005 stated here differ by a few per cent from those in the original 2005 report.

semitic opinions, the study looked at the extent to which respondents agreed with traditional and Holocaust related antisemitic statements, which were part of a multidimensional index. The results show that not everyone who believed the conspiracy theory about Soros held antisemitic beliefs, but, equally, among them there was a strong over-representation of people who to different degrees harboured traditional antisemitic ideas (see Chapter 6). (The Soros conspiracy theory was not included in the 2005 study, so there are no previous results to compare with.)

Slight decline in antisemitism related to Israel

Criticism of Israel is not antisemitism per se, but antisemitic tropes are sometimes present in contexts relating to the State of Israel and the Israeli–Palestinian conflict (see Chapter 3). The results show that support for antisemitic attitudes and ideas when talking about Israel fell slightly between 2005 and 2020.

In 2005, 7 per cent agreed in whole or in part with the statement ‘Because of Israel’s policies, I increasingly dislike Jews’; in 2020, the proportion was 6 per cent. In 2005, 9 per cent agreed to some degree with the statement ‘As long as Israel exists, we will not have peace in the world’; in 2020, the proportion was 7 per cent. In 2005, 26 per cent agreed in whole or in part with the statement ‘Israel’s policies are characterised by a vengefulness rooted in the Old Testament (‘An eye for an eye, a tooth for a tooth’); in 2020, it had decreased to 23 per cent.

The statements that were used reflect antisemitic beliefs and notions, but it cannot be ruled out that there are some respondents who wanted to express criticism of Israeli policies and agreed with one of the latter statements without reflecting on their implications. This should be borne in mind when interpreting the results. (The

2020 questionnaire also had a question to measure criticism of Israel’s policies without reference to antisemitic attitudes and stereotypes; see Chapter 6).

Increased acceptance of a Jewish prime minister

Sympathy and antipathy towards Jews (social distance) was examined by asking whether the respondent would accept a Jew as a family member, neighbour, or boss, and with the statement ‘It would be totally acceptable for a Jew to be prime minister of Sweden’. The answers to the latter question should to some extent indicate the extent to which Swedish Jews were seen and ‘accepted’ as Swedes.

The results show that the proportion who approved of the idea of a Swedish prime minister who is Jewish increased markedly compared to 2005, while the proportion who distanced themselves from the idea fell significantly: in 2005, 48 per cent agreed in full or in part with the statement; in 2020, the proportion was 66 per cent. The proportion who disagreed with the statement fell somewhat from 25 per cent in 2005 to 15 per cent in 2020.

The questions about accepting a Jew as a family member, neighbour, or boss were not asked in 2005, so a comparison is not possible. According to the 2020 results, 89 per cent agreed in full or in part they would accept a Jewish family member, while 6 per cent disagreed somewhat. Similarly, 96 per cent would and 2 per cent would not accept ‘a Jew as a neighbour’, and 94 per cent said to some degree they would accept ‘a Jew as a boss’, while 2 per cent said they would not.

An elastic view of antisemitism

The 2020 study also describes the results using an ‘elastic view’ of antisemitism. Developed by the sociologist Daniel Staetsky and applied to studies of antisemitic attitudes in Britain and Norway, the elastic view makes it possible to describe more or less coherent antisemitic attitudes and beliefs in a population in terms of their diffusion and level of intensity (see Chapters 5 and 7). The results of the present study were largely categorised using the levels of intensity proposed by Staetsky: respondents who agreed with over half the statements in an index were categorised as displaying antisemitic attitudes with a stronger intensity, and those who agreed with more than one but not more than half the statements in the index were categorised as having antisemitic attitudes with a weaker intensity. Respondents who only agreed with one statement were not categorised as antisemitic, but their answer may indicate latent antisemitic attitudes.

Here the results from the combined index are presented according to the statement questions used to examine (i) social distance, (ii) traditional and Holocaust related antisemitic beliefs (a multidimensional antisemitism index), and (iii) antisemitism related to Israel. (For methodological and other reasons, statements expressing traditional and Holocaust related antisemitism have been combined in a common index; see Chapter 5.) The summary concludes with a comparison of the results from the 2005 and 2020 studies.

Social distance

The results for social distance show that 83 per cent of the population held a favourable or (as a smaller proportion) a ‘neutral’ opinion towards having a Jew as prime minister, neighbour, boss, or family member; 2 per cent held negative attitudes with a stronger intensity (they agreed with three or four out of four statements) and another

2 per cent held negative attitudes with a weaker intensity (they agreed with two statements); and 13 per cent agreed with only one statement.

5 per cent hold antisemitic beliefs with stronger intensity

In the case of traditional and Holocaust related antisemitic ideas – the multidimensional antisemitism index – results show that 66 per cent of the population did not agree with any of the eight statements, and 5 per cent agreed with five or more statements in the index and thus displayed antisemitic attitudes with a stronger intensity. The 14 per cent who agreed with two to four statements can be said to hold antisemitic attitudes with a weaker intensity. A further 14 per cent agreed with one statement, and thus, as already noted, should not be categorised as holding antisemitic beliefs, but these results could still have relevance regarding diffusion.

Maximal diffusion

In total, 34 per cent agreed with one or more antisemitic statements. Apply the elastic view and 34 per cent represents the maximal diffusion of antisemitic ideas in the population. This does *not* mean that 34 per cent can be said to be antisemitic: we cannot emphasise this enough. Instead, it gives a sense of the proportion of the population where Jews and others might encounter ideas of the type examined here. It should also be stressed that not everyone who holds antisemitic beliefs will necessarily express them. Yet, equally, even individuals who agreed with only one or two antisemitic stereotypes can, by voicing them, however unknowingly, cause offense and discomfort. Estimates of the maximal diffusion of antisemitic ideas may be relevant when interpreting the results regarding Swedish Jews’ experiences and perceptions of antisemitism reported in the surveys of 2012 and 2018 (see Chapter 4).

Connections between social distance and antisemitism

Looking at social distance and its connection with traditional and Holocaust related antisemitism, the analysis suggests these two indices measure slightly different aspects of antisemitism and that relatively many of those who hold antisemitic beliefs with a stronger intensity do not feel antipathy towards Jews as individuals. At the same time, it is evident that the more respondents agreed with statements in the social distance index, the more they agreed with statements in the multidimensional antisemitism index.

Antisemitism related to Israel

Regarding antisemitism related to Israel, the results show that 77 per cent of all respondents did not agree with any of the three statements in the index, 6 per cent agreed with two or three of the statements and in that sense could be said to hold antisemitic beliefs, and 17 per cent agreed with one statement and so were not categorised as holding antisemitic opinions. (As it comprised only three statements, the results for this index are not described in terms of different levels of intensity; see Chapter 5.)

We have also analysed the extent of the connection between antisemitic attitudes related to Israel and the traditional and Holocaust related antisemitic ideas of the multidimensional antisemitism index. The results show some respondents agreed with one or more Israel-related antisemitic statements, but did not agree with any statements in the multidimensional antisemitism index; they also show, however, that the more statements respondents agreed with in the Israel-related index, the more statements they agreed with in the multidimensional index.

An elastic view on the comparison of 2020 with 2005

When an elastic view is applied to the results of the multidimensional antisemitism index and the Israel-related antisemitism index in the surveys of 2005 and 2020, it becomes apparent there was a decline in support for antisemitic attitudes and ideas. The proportion who did not agree with any antisemitic statements in either index had also increased. At the same time, the proportion with stronger antisemitic attitudes and beliefs had changed only slightly in the intervening years.

Attitudes and background factors

An in-depth investigation using a multiple regression analysis of the 2020 survey results showed that demographic background factors such as gender, age, education, and place of birth are associated with antisemitism. As previous studies have shown, older age is related to more negative attitudes, while higher levels of education correlate with a reduction in antisemitic attitudes and ideas. Looking at gender, the tendency is for traditional and Holocaust related antisemitic beliefs to be slightly more prevalent among men, whereas the same is true for Israel-related antisemitic attitudes and notions among women. Where people live in Sweden has little significance for their propensity to hold antisemitic attitudes. Having a Jewish friend, though, correlates with holding fewer antisemitic attitudes.

Some background factors were evident in the multivariate analysis, prompting a discussion of possible explanations (see also Chapter 9). Of the individual characteristics, older age is associated with a higher prevalence of antisemitism. The fact that negative attitudes towards minorities tend to be more prevalent among people in older age categories than younger people has sometimes

been explained as a generation gap – times change, and younger people are generally more positive towards other groups in society than older generations.

The greater prevalence of antisemitic attitudes found among respondents born outside the Nordic region (the multidimensional index), and even more so among those born outside Europe (all indices) – a large proportion of whom came from the Middle East – may well reflect the adoption of antisemitic attitudes and ideas found in their countries of birth. It should be noted that antisemitism is comparatively more widespread and politically legitimate in countries in the Middle East and in some central and eastern European countries (see Chapter 4). It goes some way in explaining the greater prevalence of antisemitic attitudes found among respondents with Muslim affiliation, because a significant proportion of people in this category have a migration background in the Middle East. Factors such as exposure to negative attitudes, discrimination, and social and economic segregation in Swedish society could also increase the propensity to adopt antisemitic ideas, pointing out Jews as having caused real or perceived injustices. Furthermore, antisemitic thinking – here as in other contexts – may have been nourished by the Israeli–Palestinian conflict.

The results for people born in Sweden to at least one parent born abroad, however, do not differ from those for people born in Sweden to two Swedish-born parents. One probable explanation is that they fall into the younger age category. It would seem the socialisation process does not differ between the categories.

Respondents' willingness to trust other people or public institutions such as Parliament, the government, and the police, along with their attitudes to immigration and sexism, is significant for their propensity to hold antisemitic attitudes and beliefs: the greater the trust, the lower the pre-

valence of antisemitic attitudes, while sexism and negative attitudes towards immigrants correlated with a higher prevalence of antisemitism. These factors also correlated with party political sympathies. The results show those who sympathise with the Sweden Democrats have less trust in other people and in institutions, are more negative towards immigration and rank higher on the sexism index. This echoes the findings of previous studies of Sweden Democrat voters, who in comparison with other groups of voters were found to have a higher prevalence of xenophobic attitudes (see Chapter 9). The present analysis also found a higher prevalence of antisemitic attitudes among respondents who sympathised with the Sweden Democrats, in line with what studies in other European countries have shown for antisemitic attitudes among sections of the electorate who sympathise with right-wing populist and nationalist parties. Studies in other European countries indicate that antisemitic attitudes are linked to xenophobic and sexist attitudes. In light of previous research, it is not unreasonable to suggest a connection exists between those attitudes and the antisemitic beliefs the present study found among groups who sympathise with the Sweden Democrats.

An in-depth analysis shows that the fall in support for attitudes charted in the multidimensional and Israel-related antisemitism indices between 2005 and 2020 was statistically significant. For traditional and Holocaust related antisemitic beliefs (the multidimensional antisemitic index) the decrease was almost 27 per cent; for Israel-related antisemitic ideas it was 13 per cent.

Is antisemitism on the rise or declining in Sweden?

According to the results of the present study, the prevalence of antisemitic attitudes and ideas in the Swedish population fell between 2005 and 2020. The reasons for the change are difficult to determine. One possible contributing factor was that problems relating to antisemitism and other forms of racism were more prominent in the public debate in the past decade, which might have led to an increase in awareness and knowledge regarding these issues. Educational and public awareness-raising initiatives on this and other issues such as the Holocaust and other genocides may also have had an impact.

The fact that support for antisemitic attitudes and ideas has weakened is positive. But it should be noted the results show that antisemitic beliefs live on among a significant minority of the population.

For several years, fears have been voiced in the public debate that antisemitism is on the rise in Swedish society. Surveys show that this is also a widespread view among the Swedish Jewish mi-

nority and in the majority population. It is not for this study to say whether they are correct or not. Antisemitism is multifaceted – it takes different forms and manifests in different ways. To answer the question of whether antisemitism is on the rise or declining in Swedish society, comparable quantitative and qualitative studies are needed to complement surveys of attitudes to shed light on developments regarding hate crimes and incidents, the existence of antisemitic attitudes and tropes in political debate and the media, antisemitic propaganda spread on the Internet, antisemitism's role and function in specific political and political-religious movements, and Jews' and others' experiences of antisemitism. It should also be stressed that different forms and manifestations of antisemitism simultaneously can pull in different directions.

Concluding reflections

The results of the present study show that antisemitic attitudes and ideas are comparatively prevalent in some sections of the Swedish population, and associated more with certain political opinions than with others. As we have seen, this applies among others to older age groups, sections of the population born in or outside Europe or with Muslim affiliation, and groups that sympathise with the Sweden Democrats. However, it does not follow that the prevalence of antisemitic attitudes and beliefs in the Swedish population can be reduced to these categories. Far from it; the results show that antisemitic attitudes and models of thought, while varying in prevalence and scope according to the form they take, are found in different segments of the population, including in the majority population, in groups with different or no religious affiliation, or various shades of political opinion.

For example, when it comes to party preferences, traditional and Holocaust related antisemitic notions are less prevalent in groups who sympa-

thise with the left or the centre than among those who sympathise with the parties of the right. The pattern is slightly different for antisemitism related to Israel; such opinions, for example, are somewhat less prevalent in groups that sympathise with the Left Party or Feminist Initiative, the Green Party, but also the Christian Democrats. The results regarding attitudes among party sympathisers should not, for obvious reasons, be confused with the question of possible problems regarding antisemitism in political parties or specific political contexts, but they do underscore the point that antisemitism in the form of attitudes and ideas cannot – should not – be described as a problem limited to the political extremes or to this or that political camp.

Referenser

- Adams, Jonathan & Cordelia Heß (2020a). "A Rational Model for Blood Libel. The Aftonbladet Affair", *The Medieval Roots of Antisemitism. Continuities and Discontinuities from the Middle Ages to the Present Day* (Ed. Jonathan Adams & Cordelia Heß). London/New York: Routledge.
- Adams, Jonathan & Cordelia Heß (2020b). "Volcanic Archives. Toward a Direct Comparison of Pre-Modern and Modern Forms of Antisemitism", *The Medieval Roots of Antisemitism. Continuities and Discontinuities from the Middle Ages to the Present Day* (Ed. Jonathan Adams & Cordelia Heß). London/New York: Routledge.
- ADL (2003). "Unraveling Anti-Semitic 9/11 Conspiracy Theories". <https://www.adl.org/sites/default/files/documents/assets/pdf/combating-hate/anti-semitic-9-11-conspiracy-theories.pdf> [hämtad 2021-03-23]
- ADL (2008). "Financial Crisis Sparks Wave of Internet Anti-Semitism". <https://www.adl.org/sites/default/files/documents/assets/pdf/anti-semitism/united-states/financial-crisis-sparks-internet-anti-semitism-2008-10-24.pdf> [hämtad 2021-03-23]
- ADL (2014/2019). *ADL Global 100*. ADL: New York. <https://global100.adl.org/map> [hämtad 2021-03-23]
- ADL (2020a). "Coronavirus: Antisemitism". <https://www.adl.org/blog/coronavirus-antisemitism> [hämtad 2021-03-23]
- ADL (2020b). "Battling COVID, Iran Regime Makes Jews its Bogeyman". <https://medium.com/@adltaskforcemiddleeast/battling-covid-iran-regime-makes-jews-its-bogeyman-2f0435e604a> [hämtad 2021-03-23]
- Adorno, Theodor. W., Else Frenkel-Brunswik, Daniel J. Levinson, R. Nevitt Sanford (1982). *The Authoritarian Personality*. Abbr. ed. New York: Norton.
- American Jewish Committee (2005). *Thinking about the Holocaust 60 Years Later. A Multinational Public-Opinion Survey*. New York: American Jewish Committee.
- Andersson, Lars M. (2000). *En jude är en jude är en jude... Representationer av "juden" i svensk skämtpress omkring 1900–1930*. Lund: Nordic Academic Press.
- Baas, David (2018a) "Antisemitisk hatlista sprids via Google", *Expressen* 6/3. <https://www.expressen.se/nyheter/antisemitisk-hatlista-sprids-via-google/> [hämtad 2021-03-23]
- Baas, David (2018b). "SD-politiker förnedrar offren för Förintelsen", *Expressen* 31/8. <https://www.expressen.se/nyheter/val-2018/sd-politiker-fornedrar-offren-for-forintelsen/> [hämtad 2021-03-23]
- Baas, David (2018c). "25 politiker har avgått efter Expressens granskningar", *Expressen* 7/9. <https://www.expressen.se/nyheter/val-2018/25-politiker-har-avgatt-efter-expressens-granskningar/> [hämtad 2021-03-23]
- Bachner, Henrik & Jonas Ring (2005). *Antisemitiska attityder och föreställningar i Sverige*. Stockholm: Forum för levande historia & Brottsförebyggande rådet. https://www.levandehistoria.se/sites/default/files/material_file/antisemitiska-attityder-rapport.pdf [hämtad 2021-03-23]
- Bachner, Henrik (2004). *Återkomsten. Antisemitism i Sverige efter 1945*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bachner, Henrik (2009). "Judefrågan". *Debatt om antisemitism i 1930-talets Sverige*. Stockholm: Atlantis.

- Bachner, Henrik (2011). "Political Cultures of Denial? Antisemitism in Sweden and Scandinavia", *Politics and Resentment. Antisemitism and Counter-Cosmopolitanism in the European Union* (Eds. Lars Rensmann & Julius H. Schoeps). Leiden/Boston: Brill.
- Bachner, Henrik (2019). "Contemporary Antisemitism and the Israeli-Palestinian Conflict. Connections and Misconceptions", *Antisemitism, Islamophobia, and Interreligious Hermeneutics. Ways of Seeing the Religious Other* (Ed. Emma O'Donnell Polyakov). Leiden/Boston: Brill Rodopi.
- Bauman, Zygmunt (1989). *Auschwitz och det moderna samhället*. Göteborg: Daidalos.
- Bentsen, Beint & Pieter Bevelander, "The determinants of (right-wing) political engagement among adolescents in Sweden", *Europe at the Crossroads. Confronting Populist, Nationalist, and Global Challenges* (Ed. Pieter Bevelander & Ruth Wodak). Lund: Nordic Academic Press.
- Benz, Wolfgang (2004). *Was ist Antisemitismus?* München: C. H. Beck.
- Benz, Wolfgang (2010). "Erscheinungsformen alltäglicher Judenfeindschaft", *Aktueller Antisemitismus – Ein Phänomen der Mitte* (Hrsg. Monika Schwarz-Friesel, Evyatar Friesel & Jehuda Reinharz). Berlin/New York: De Gruyter.
- Bergmann, Werner (2004). *Geschichte des Antisemitismus*. München: C. H. Beck.
- Bergmann, Werner & Wilhelm Heitmeyer (2005). "Antisemitismus: Verliert der Vorurteilsrepression ihre Wirkung?", *Deutsche Zustände*. Folge 3 (Hrsg. Wilhelm Heitmeyer). Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Bergmann, Werner (2006a). "Was heißt Antisemitismus?", Bundeszentrale für politische Bildung. <https://www.bpb.de/politik/extremismus/antisemitismus/37945/was-heisst-antisemitismus>
- Bergmann, Werner (2006b). "Antisemitismus", Bundeszentrale für politische Bildung. <https://www.bpb.de/izpb/9714/antisemitismus> [hämtad 2021-03-23]
- Bergmann, Werner (2006c). "Erscheinungsformen des Antisemitismus in Deutschland heute", *Neue Judenfeindschaft? Perspektiven für den pädagogischen Umgang mit dem globalisierten Antisemitismus*, Jahrbuch (Hrsg. Fritz Bauer Institut & Jugendbegegnungsstätte Anne Frank). Frankfurt/New York: Campus Verlag.
- Bergmann, Werner (2020). "Counting Antisemites versus Measuring Antisemitism. An Elastic View of Antisemitism", *The Shifting Boundaries of Prejudice. Antisemitism and Islamophobia in Contemporary Norway* (Eds. Christhard Hoffmann & Vibeke Moe). Oslo: Universitetsforlaget.
- Berkowitz, Bill (2003). "'Cultural Marxism' catching on", Intelligence report, Summer Issue, SPLC. <https://www.splcenter.org/fighting-hate/intelligence-report/2003/cultural-marxism-catching> [hämtad 2021-03-23]
- Bevelander, Pieter & Jonas Otterbeck (2016). "Swedish Adolescents' attitudes towards Immigrants", *L'extrême droite en Europe* (Ed. Jérôme Jamin). Brussels: Bruylant.
- Bevelander, Pieter & Mikael Hjerm (2015). "The Religious Affiliation and Anti-Semitism of Secondary School age Swedish Youths: an analysis of Survey data from 2003 and 2009", *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 38, No. 15. DOI: 10.1080/01419870.2015.1042893

- Bevelander, Pieter & Derek S. Hutcheson (2017). "Hur långt från trädet faller äpplet?", *Valdeltagande och representation – Om invandring och politisk integration i Sverige*, DELMI Rapport 7 (red. Pieter Bevelander & Mikael Spång). <https://www.delmi.se/publikationer/rapport-och-pb-2017-7-valdeltagande-och-representation-om-invandring-och-politisk-integration-i-sverige/> [hämtad 2021-04-06]
- Blalock, Hubert M. (1967). *Towards a Theory of Minority Group Relations*. New York: Wiley.
- Blumer, Herbert (1958). "Race Prejudice as a Sense of Group Position", *Pacific Sociological Review* Vol. 1, No. 1. DOI:10.2307/1388607.
- Brantemo, Axel (2020). "Hård kritik efter nazisthot mot judar i Norrköping", *SVT* 2/10. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/ost/hard-kritik-mot-polisens-hantering-av-nazistgrupperings-hot-mot-judar-i-norrkoping> [hämtad 2021-03-23]
- Brå (2019a). *Antisemitiska hatbrott*. Stockholm: Brå. <https://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2019-05-29-antisemitiska-hatbrott.html> [hämtad 2021-03-23]
- Brå (2019b). *Hatbrott 2018*. Stockholm: Brå. <https://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2019-10-31-hatbrott-2018.html> [hämtad 2021-03-23]
- Brå (2013). *Hatbrott 2012*. Stockholm: Brå. <https://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2013-06-27-hatbrott-2012.html> [hämtad 2021-03-23]
- Bulska, Dominika & Mikołaj Winiewski (2018). *Antisemitism in Poland. Results of Polish Prejudice Survey 3*. Warszawa: Center for Research on Prejudice, University of Warsaw. <https://archive.jpr.org.uk/object-1027> [hämtad 2021-03-23]
- Bundesamt für Verfassungsschutz (2020). *Lagebild Antisemitismus*. <https://www.verfassungsschutz.de/embed/broschuere-2020-07-lagebild-antisemitismus.pdf> [hämtad 2021-03-23]
- Center mot våldsbejakande extremism (2020). *Den våldsbejakande islamistiska miljön*. Stockholm: CVE/Brå. <https://www.cve.se/om-cve/aktuellt/arkiv/nyhetsarkiv/2020-08-31-rapport-om-den-valdsbejakande-islamistiska-miljon.html> [hämtad 2021-03-23]
- Chazan, Robert (1997). *Medieval Stereotypes and Modern Antisemitism*. Berkeley/Los Angeles/London: University of California Press.
- CNDCH (2020). *La lutte contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie*. Année 2019. Paris: Commission nationale consultative des droits de l'homme. https://www.cncdh.fr/sites/default/files/rapport_racisme_-_v_definitive_08_06_2020.pdf [hämtad 2021-03-23]
- CNN (2018). *CNN Antisemitism in Europe Poll 2018*. CNN-Comres. <https://comresglobal.com/polls/cnn-anti-semitism-in-europe-poll-2018/> [hämtad 2021-03-23]
- Cohen, Katie, Lisa Kaati, Björn Pelzer & Nazar Akrami (2020). *Antisemitiska stereotyper i digitala medier*. Stockholm: FOI. <https://www.foi.se/rapportsammanfattning?reportNo=FOI%20Memo%207292> [hämtad 2021-03-23]
- Confino, Alon (2014). *A World without Jews. The Nazi Imagination from Persecution to Genocide*. New Haven/London: Yale University Press.
- CST (2020a). "Coronavirus and the Plague of Antisemitism". <https://cst.org.uk/data/file/d/9/Coronavirus%20and%20the%20plague%20of%20antisemitism.1586276450.pdf> [hämtad 2021-03-23]
- CST (2009). *Antisemitic Incidents Report 2008*. London: CST. <https://cst.org.uk/> [hämtad 2021-03-23]
- CST (2020b). *Antisemitic Incidents Report 2019*. London: CST. <https://cst.org.uk/> [hämtad 2021-03-23]
- CST (2021). *Antisemitic Incidents Report 2020*. London: CST. <https://cst.org.uk/> [hämtad 2021-03-23]
- Dalsbro, Anders (2018). "NMR hyllade nazismen och spred judehat", *Expo* 1/5. <https://expo.se/2018/05/nmr-hyllade-nazismen-och-spred-judehat> [hämtad 2021-03-23]

- Dalsbro, Anders (2020). "NMR-aktivister döms för hets och dödshot mot judar", *Expo* 1/4. <https://expo.se/2020/04/nmr-aktivister-doms-for-dodshot-mot-judar> [hämtad 2021-03-23]
- Dencik, Lars & Karl Marosi (2016). *Different antisemitisms: on three distinct forms of antisemitism in contemporary Europe. With special focus on Sweden*. Tel Aviv: The Kantor Center for the Study of Contemporary European Jewry, Tel Aviv University. <https://archive.jpr.org.uk/object-eur129> [hämtad 2021-03-23]
- Dinesen, Peter T. (2010). "Upbringing, Early Experiences of Discrimination and Social Identity: Explaining Generalized Trust among Immigrants in Denmark", *Scandinavian Political Studies*, Vol. 31, No. 1. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2009.00240.x>
- Dinesen, Peter T. & Kim M. Sønderskov (2015). "Ethnic diversity and social trust: Evidence from the micro-context", *American Sociological Review*, Vol. 80, No. 3. <https://doi.org/10.1177/0003122415577989>
- Druez, Elodie & Nonna Mayer (2018). *Antisemitism and Immigration in Western Europe Today. Is there a connection? The case of France*. EVZ, Berlin & The Pears Institute for the study of Antisemitism, Birkbeck, University of London.
- Ekehammar, Bo & Nazar Akrami (2003). "The Relation between Personality and Prejudice. A Variable- and Person-Centered Approach", *European Journal of Personality* Vol. 17, No. 6. <https://doi.org/10.1002/per.494>
- Ekehammar, Bo, Nazar Akrami, Magnus Gylje & Ingrid Zakrisson (2004). "What matters most to prejudice: Big five personality, social dominance orientation, or right-wing authoritarianism?" *European Journal of Personality* Vol. 18, No. 6. DOI: 10.1002/per.526
- Equality and Human Rights Commission (2020). *Investigation into antisemitism in the Labour Party*. London: EHRC. <https://www.equalityhumanrights.com/sites/default/files/investigation-into-antisemitism-in-the-labour-party.pdf> [hämtad 2021-03-23]
- Ericsson, Martin (2016). *Historisk forskning om rasism och främlingsfientlighet i Sverige – en analyserande kunskapsöversikt*. Stockholm: Forum för levande historia.
- European Commission (2019). *Perceptions of Antisemitism, Special Eurobarometer 484, 2018*. <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/special/surveyky/2220> [hämtad 2021-03-23]
- Fein, Helen (1987). "Dimensions of Antisemitism: Attitudes, Collective Accusations, and Actions", *The Persisting Question. Sociological Perspectives and Social Contexts of Modern Antisemitism* (Ed. Helen Fein). Berlin: De Gruyter.
- Feldman, David & Ben Gidley (2018). *Antisemitism and Immigration in Western Europe Today. Is there a connection? The case of the United Kingdom*. EVZ, Berlin & The Pears Institute for the study of Antisemitism, Birkbeck, University of London. <https://www.pearsinstitute.bbk.ac.uk/wp-content/uploads/2020/09/FINAL.REVISED.-BBK-J6399-Pears-Institute-Reports-ENGLISH-COUNTRY-REPORT-180725.pdf> [hämtad 2021-03-23]
- Feldman, David (2018). *Antisemitism and Immigration in Western Europe Today. Is there a connection? Findings and recommendations from a five-nation study*. EVZ, Berlin & The Pears Institute for the study of Antisemitism, Birkbeck, University of London. <https://www.pearsinstitute.bbk.ac.uk/wp-content/uploads/2020/09/FINAL-REVISED-ENGLISH-FINAL-REPORT-Nov-2018.pdf> [hämtad 2021-03-23]
- Fjellman, Elin (2020). "Polisen: Utredning startad om antisemitiska slagord under upploppen", *Sydsvenskan* 31/8. <https://www.sydsvenskan.se/2020-08-31/polisen-utredning-startad-om-antisemitiska-slagord-under> [hämtad 2021-03-23]

- Fjellman, Elin (2012). "Regeringen gör satsning mot antisemitism och islamofobi", *Sydsvenskan* 20/10. <https://www.sydsvenskan.se/2012-10-20/regeringen-gor-satsning-mot-antisemitism-och-islamofobi> [hämtad 2021-03-23]
- Fjellman, Therese (2014). "Omeirat (S) lämnar partiet", *SVT* 11/9. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/varmland/omeriat-s-lamnar-partiet> [hämtad 2021-03-23]
- FOI (2017). *Hatbudskap och våldsbejakande extremism i digitala miljöer*. Stockholm: FOI. <https://www.foi.se/rapportsammanfattning?reportNo=FOI-R-4392--SE> [hämtad 2021-03-23]
- Forum för levande historia (2014). *Tid för tolerans. En studie av vad skolelever i Sverige tycker om varandra och samhället i stort*. Stockholm: Forum för levande historia. https://www.levandehistoria.se/sites/default/files/material_file/rapport_-_tid_for_tolerans.pdf [hämtad 2021-03-23]
- Forum för levande historia (2018). "Nya kunskapsinsatser mot antisemitism", 17/08. <https://www.levandehistoria.se/press/release/2018/nya-kunskapsinsatser-om-antisemitism> [hämtad 2021-03-23]
- FRA (2013). *Discrimination and hate crime against Jews in EU Member States. Experiences and perceptions of antisemitism*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2013-discrimination-hate-crime-against-jews-eu-member-states-0_en.pdf [hämtad 2021-03-23]
- FRA (2018). *Experiences and perceptions of antisemitism. Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-experiences-and-perceptions-of-antisemitism-survey_en.pdf [hämtad 2021-03-23]
- FRA (2020). *Antisemitism. Overview of antisemitic incidents recorded in the European Union 2009-2020*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-antisemitism-overview-2009-2019_en.pdf [hämtad 2021-03-23]
- Friedgut, Theodor H. (1990). "Soviet Anti-Zionism: Origins, Forms and Development", *Anti-Zionism and Antisemitism in the Contemporary World* (Ed. Robert Wistrich). London: Macmillan.
- Färnbo, Mikael & Jonathan Leman (2016). "Här är 9 SD-företrädare som blev kvar i partiet trots antisemitiska uttalanden", *Expo* 5/12. <https://expo.se/2016/12/h%C3%A4r-%C3%A4r-9-sd-f%C3%B6retr%C3%A4dare-som-blev-kvar-i-partiet-trots-antisemitiska-uttalanden> [hämtad 2021-03-23]
- Gidley, Ben, Brendan MacGeever & David Feldman (2020). "Labour and Antisemitism: a Crisis Misunderstood", *The Political Quarterly*, Vol. 91, No. 2. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12854>
- Gonsalkorale, Karen, Jeffrey W. Sherman & Karl C. Klauer (2009). "Aging and prejudice: Diminished regulation of automatic race bias among older adults", *Journal of Experimental Psychology* Vol. 45, No. 2. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2008.11.004>
- Haaretz (2009). "Poll: 31% of Europeans Blame Jews for Global Financial Crisis", 10/2. <https://www.haaretz.com/1.5073513> [hämtad 2021-03-23]
- Herf, Jeffrey (2006). *The Jewish Enemy. Nazi Propaganda during World War II and the Holocaust*. Cambridge, MA/London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Heyder, Aribert, Julia Iser & Peter Schmidt (2005). "Israelkritik oder Antisemitismus? Meinungsbildung zwischen Öffentlichkeit, Medien und Tabus", *Deutsche Zustände*. Folge 3 (Hrsg. Wilhelm Heitmeyer). Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Heß, Cordelia & Jonathan Adams (2018). "Rationaliserade ritualmord: Religiösa antisemitiska stereotyper och debatten kring Aftonbladet 2009", *Studier om rasism. Tvärvetenskapliga perspektiv på ras, vithet och diskriminering* (red. Tobias Hübinette & Andréas Wasniowski). Malmö: Arx förlag.
- Hirsh, David (2018). *Contemporary Left Antisemitism*. London/New York: Routledge.

- Hjälte, Kenny & Daniel Poohl (2019). "Vänsterpartist utesluten efter avslöjande", Expo 28/10. <https://expo.se/2009/10/v%C3%A4nsterpartist-utesluten-efter-avsl%C3%B6jande> [hämtad 2021-03-23]
- Hoffmann, Christhard & Vibeke Moe (red.) (2017). *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2017*. Oslo: HL-senteret. https://www.hlsenteret.no/aktuelt/publikasjoner/digitale-hefter/hl-rapport_13des-web.pdf [hämtad 2021-03-23]
- Holmberg, Kalle (2018). "Hotad judisk förening i Umeå ger upp", DN 5/6. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/hotad-judisk-forening-i-umea-ger-upp/> [hämtad 2021-03-23]
- Holz, Klaus (2005). *Die Gegenwart des Antisemitismus. Islamistische, demokratische und antizionistische Judenfeindschaft*. Hamburg: Hamburger Edition.
- IHRA Working Definition of Antisemitism. <https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-antisemitism> [hämtad 2021-03-23]
- Jaeger, Tobias (2005). *Antisemitische Verschwörungstheorien nach dem 11. September. Neue Varianten eines alten Deutungsmusters*. Münster: LIT Verlag.
- Jansen, Frank (2021). "Höchststand antisemitischer Kriminalität seit 20 Jahren", *Der Tagesspiegel* 11/2. <https://www.tagesspiegel.de/politik/taeglich-mindestens-sechs-angriffe-von-judenhassern-hoehchststand-antisemitischer-kriminalitaet-seit-20-jahren/26905120.html> [hämtad 2021-03-23]
- Jikeli, Günther (2015). *Antisemitic Attitudes among Muslims in Europe: A Survey Review*, ISGAP Occasional Paper Series No. 1. <https://archive.jpr.org.uk/object-eur190> [hämtad 2021-03-23]
- Jikeli, Günther (2018). "Antisemitic Acts and Attitudes in Contemporary France: The Effects on French Jews", *Antisemitism Studies*, Vol. 2, No. 2.
- Julius, Anthony (2010). *Trials of the Diaspora. A History of Anti-Semitism in England*. Oxford: Oxford University Press.
- Jylhä, Kirsti, Jens Rydgren & Pontus Strimling (2018). *Sverigedemokraternas väljare. Vilka är de, var kommer de ifrån och vart är de på väg?* Stockholm: Institutet för Framtidsstudier.
- Kaati, Lisa (red.) (2017). *Det vita hatet: radikal nationalism i digitala miljöer*. Stockholm: FOI. <https://www.foi.se/nyheter-och-press/nyheter/2017-11-13-det-vita-hatet--radikala-nationalistiska-miljoer-pa-natet.html> [hämtad 2021-03-23]
- Kaati, Lisa, Katie Cohen, Nazar Akrami, Amendra Shrestha, Johan Fernquist, Björn Pelzer, Frej Welander & Tim Isbister (2019). *Digitalt slagfält. En studie av radikalnationalistiska digitala miljöer*. Stockholm: FOI. <https://www.foi.se/report-summary?reportNo=FOI-R-4813--SE> [hämtad 2021-03-23]
- Kaplan, Edward H. & Charles A. Small (2006). "Anti-Israel Sentiment Predicts Anti-Semitism in Europe", *The Journal of Conflict Resolution* Vol. 50, No. 4.
- Katzin, Mirjam (2021). *Skolgårdsrasism, konspirationsteorier och utanförskap. En rapport om antisemitism och det judiska minoritetsskapet i Malmös förskolor, skolor, gymnasier och vuxenutbildning*. Malmö: Malmö stad. <https://malmo.se/> [hämtad 2021-03-23]
- Kiefer, Michael (2017). *Antisemitismus und Migration*. Berlin: Schule ohne Rassismus – Schule mit Courage/ Aktion Courage e.V.
- Kovács, András (2019). "Postkommunistischer Antisemitismus: alt und neu. Der Fall Ungarn", *Neuer Antisemitismus? Fortsetzung einer globalen Debatte* (Hrsg. Christian Heilbronn, Doron Rabinovici & Nathan Sznajder). Frankfurt am Main/Berlin: Suhrkamp.
- Kvist Geverts, Karin & Lars M. Andersson (2017). "Antisemitismen – antirasismens blinda fläck?", *Från Afrikakompaniet till Tokyo: En vänbok till György Nováky* (red. Marie Lennersand & Leos Müller). Stockholm: Bokförlaget Exkurs.

- Kvist Geverts, Karin (2020). "Antisemitism in Sweden. A Neglected Field of Research?", *Antisemitism in the North. History and State of Research* (Ed. Jonathan Adams & Cordelia Heß). Berlin/Boston: De Gruyter.
- Krumpal, Ivar (2013). "Determinants of social desirability bias in sensitive surveys: a literature review", *Quality & Quantity. International Journal of Methodology* Vol. 47, No. 4. <https://doi.org/10.1007/s11335-011-9640-9>
- Küpper, Beate & Andreas Zick (2020). "Antisemitische Einstellungsmuster in der Mitte der Gesellschaft", Bundeszentrale für politische Bildung. <https://www.bpb.de/politik/extremismus/antisemitismus/322899/antisemitische-einstellungsmuster-in-der-mitte-der-gesellschaft> [hämtad 2021-03-23]
- Larsson, Fredrik & Petter Tarenius (2017). "Lämnar Centern efter uttalande om judar", *Hallands Nyheter* 12/4. <https://www.hn.se/nyheter/varberg/l%C3%A4mnar-centern-efter-uttalande-om-judar-1.4235092> [hämtad 2021-03-23]
- Linnaeus, Olle (2016). "Tre olika Malmöföreningar ville lyssna på bin Ladins förra mentor", *Sydsvenskan* 28/4. <https://www.sydsvenskan.se/2016-04-28/tre-olika-malmofoeringar-ville-lyssna-pa-bin-ladins-forra-mentor> [hämtad 2021-03-23]
- Lipstadt, Deborah (2019). *Antisemitism. Here and Now*. Melbourne/London: Scribe.
- Lööw, Heléne (2015). *Nazismen i Sverige 2000–2014*. Stockholm: Ordfront.
- Malmö stad (2021). "Arbete mot antisemitism". <https://malmo.se/Sa-arbetar-vi-med.../Antidiskriminering/Arbete-mot-antisemitism.html> [hämtad 2021-03-23]
- Mayer, Nonna (2020). "Antisemitismus in Frankreich", Bundeszentrale für politische Bildung. <https://www.bpb.de/politik/extremismus/antisemitismus/321715/frankreich> [hämtad 2021-03-23]
- van der Meer, Tom W.G. & Jochem Tolsma (2014). "Ethnic diversity and its effects on social cohesion", *Annual Review of Sociology*, Vol. 40, No. 1. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071913-043309>
- Meertens, Roel W. & Thomas F. Pettigrew (1997). "Is Subtle Prejudice Really Prejudice?", *Public Opinion Quarterly* Vol. 61, No. 1. doi:10.1086/297786.
- Meleagrou-Hitchens, Alexander, Bennett Clifford & Lorenzo Vidino (2020). *Antisemitism as an Underlying Precursor to Violent Extremism in American Far-Right and Islamist Contexts*. Program on Extremism, The George Washington University. <https://extremism.gwu.edu/> [hämtad 2021-03-23]
- Moreno, Federico (2018). "Extremism sprids av SSU – bjöd in radikal predikant", *Kvällsposten* 8/11. <https://www.expressen.se/kvallsposten/extremism-sprids-av-ssu-bjod-in-radikal-predikant/> [hämtad 2021-03-23]
- Nirenberg, David (2013) *Anti-Judaism. The Western Tradition*. New York/London: W. W. Norton & Co.
- Nonn, Christoph (2008). *Antisemitismus*. Darmstadt: WBG.
- Oboler, Andre (2016). *Measuring the Hate: The State of Antisemitism in Social Media*. Melbourne: Online Hate Prevention Institute.
- Olausson, Josefine (2018). "Tre män döms för synagogaattack", *SVT* 25/6. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/tre-man-doms-for-synagogaattack> [hämtad 2021-03-23]
- Orrenius, Niklas (2010). "Malmöbon som inte kan röra sig fritt", *Sydsvenskan* 28/11. <https://www.sydsvenskan.se/2010-11-28/malmobon-som-inte-kan-rora-sig-fritt> [hämtad 2021-03-23]
- Orrenius, Niklas (2013). "Malmös judiska liv tynar bort", *DN* 17/5. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/malmos-judiska-liv-tynar-bort/> [hämtad 2021-03-23]

- Orrenius, Niklas (2018). ”Medan vi tittar på Akilov sprider predikanter misstro och hat i svenska moskéer”, *DN* 16/2. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/medan-vi-tittar-pa-akilov-sprider-predikanter-misstro-och-hat-i-svenska-moskeer/> [hämtad 2021-03-23]
- Otterbeck, Jonas & Pieter Bevelander (2006). *Islamofobi – en studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet*. Stockholm: Forum för levande historia. https://www.levandehistoria.se/sites/default/files/material_file/islamofobi.pdf [hämtad 2021-03-23]
- Pankowski, Rafal (2019). ”Der Renaissance des antisemitischen Diskurses in Polen”, *Neuer Antisemitismus? Fortsetzung einer globalen Debatte* (Hrsg. Christian Heilbronn, Doron Rabinovici & Nathan Sznajder). Frankfurt am Main/Berlin: Suhrkamp.
- Parrillo, Vincent N. & Christopher Donoghue (2005). ”Updating the Bogardus social distance studies: a new national survey”, *The Social Science Journal* Vol. 42, No. 2. DOI: 10.1016/j.soscij.2005.03.011
- Pettigrew, Thomas F. & Linda R. Tropp (2006). ”A meta-analytic test of intergroup contact theory”, *Journal of Personality and Social Psychology* Vol. 90, No. 5. DOI: 10.1037/0022-3514.90.5.751
- Pew (2008). *Unfavourable views on Jews and Muslims on the increase in Europe*. <https://www.pewresearch.org/global/2008/09/17/chapter-1-views-of-religious-groups/> [hämtad 2021-03-23]
- Pew (2018a). *Being Christian in Western Europe*. <https://www.pewforum.org/2018/05/29/being-christian-in-western-europe/> [hämtad 2021-03-23]
- Pew (2018b). *Eastern and Western Europeans Differ on Importance of Religion, Views of Minorities, and Key Social Issues*. <https://www.pewforum.org/2018/10/29/eastern-and-western-europeans-differ-on-importance-of-religion-views-of-minorities-and-key-social-issues/> [hämtad 2021-03-23]
- Pew (2019). *European Public Opinion Three Decades After the Fall of Communism*. <https://www.pewresearch.org/global/2019/10/15/european-public-opinion-three-decades-after-the-fall-of-communism/> [hämtad 2021-03-23]
- Pfahl-Traughber, Armin (2011). ”Antisemitismus im Islamismus. Ideengeschichtliche Bedingungsfaktoren und agitatorische Erscheinungsformen”, *Extremismus und Terrorismus als Herausforderung für Gesellschaft und Justiz & Antisemitismus im Extremismus* (Hrsg. Helmut Fünfsinn & Armin Pfahl-Traughber). Schriften zur Extremismus- und Terrorismusforschung, No.4
- Pfahl-Traughber, Armin (2020). ”Antizionistischer und israelfeindlicher Antisemitismus. Definitionen – Differenzierungen – Kontroversen”, Bundeszentrale für politische Bildung. <https://www.bpb.de/politik/extremismus/antisemitismus/307746/antizionistischer-und-israelfeindlicher-antisemitismus> [hämtad 2021-03-23]
- Putnam, Robert D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Quent, Matthias (2019). *Deutschland rechts aussen*. München: Piper Verlag.
- Ranstorp, Magnus & Filip Ahlin (red.) (2020). *Från Nordiska motståndsrörelsen till alternativhögern. En studie om den svenska radikalnationalistiska miljön*. Stockholm: CATS/FHS. <https://fhs.diva-portal.org/smash/get/diva2:1461644/FULLTEXT02.pdf> [hämtad 2021-03-23]
- Ranstorp, Magnus, Filip Ahlin, Peder Hyllengren & Magnus Normark (2018). *Mellan salafism och salafistisk jihadism. Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*. Stockholm: CATS/Försvarshögskolan. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1231645/FULLTEXT02.pdf> [hämtad 2021-03-23]

- Regeringskansliet (2020). "Insatser mot antisemitism och för ökad säkerhet" 26/6. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/insatser-mot-antisemitism-och-for-okad-sakerhet/> [hämtad 2021-03-23]
- Rensmann, Lars (2013). "The Politics of Paranoia: How—and Why—the European Radical Right Mobilizes Antisemitism, Xenophobia, and Counter-Cosmopolitanism", *Global Antisemitism. A Crisis of Modernity* (Ed. Charles A. Small). Leiden/Boston: Brill.
- Rensmann, Lars & Julius H. Schoeps (2011). "Politics and Resentment: Examining Antisemitism and Counter-Cosmopolitanism in the European Union and Beyond", *Politics and Resentment. Antisemitism and Counter-Cosmopolitanism in the European Union* (Ed. Lars Rensmann & Julius H. Schoeps). Leiden/Boston: Brill.
- Rensmann, Lars (2021). "Israelbezogener Antisemitismus. Formen, Geschichte, empirische Befunde." Bundeszentrale politischer Bildung. <https://www.bpb.de/politik/extremismus/antisemitismus/326790/israelbezogener-antisemitismus> [hämtad 2021-03-23]
- Rich, Dave (2016). *The Left's Jewish Problem. Jeremy Corbyn, Israel and anti-Semitism*. London: Biteback Publishing.
- Röstlund, Christoffer (2014). "MP satsar mot intolerans efter antisemitiska sociala medieutspel", *SvD* 12/8. <https://www.svd.se/mp-satsar-mot-intolerans-efter-antisemitiska-uttalanden> [hämtad 2021-03-23]
- Salzborn, Samuel (2018). "Antisemitism in the 'Alternative for Germany' Party", *German Politics and Society* Vol. 36, No. 3. DOI: 10.3167/gps.2018.360304
- Samuels, Maurice (2018). "The old right-wing anti-Semitism is not dead", *Yale News* November 1.
- Schuler, Julia, Johannes Kiess, Oliver Decker & Elmar Brähler (2020). *Rechtsextremismus, Gewaltbereitschaft, Antisemitismus und Verschwörungsmentalität: AfD-Wähler_innen weisen die höchste Zustimmung zu anti-demokratischen Aussagen auf*. Leipzig: Universität Leipzig. <https://home.uni-leipzig.de/decker/wahlpraferenz.pdf> [hämtad 2021-03-23]
- Schwarz-Friesel, Monika & Jehuda Reinharz (2017). *Inside the Antisemitic Mind. The Language of Jew-Hatred in Contemporary Germany*. Waltham, MA.: Brandeis University Press.
- Schwarz-Friesel, Monika (2018). *Antisemitismus 2.0 und die Netzkultur des Hasses. Judenfeindschaft als kulturelle Konstante und kollektiver Gefühlswert im digitalen Zeitalter*. Berlin: Technische Universität Berlin. https://www.linguistik.tu-berlin.de/fileadmin/fg72/Antisemitismus_2-0_kurz.pdf [hämtad 2021-03-23]
- Sears, David O. & P. J. Henry (2003). "The Origins of Symbolic Racism", *Journal of Personality and Social Psychology* Vol. 85, No. 2. doi:10.1037/0022-3514.85.2.259.
- Shexo, Revend & Jimmie Larsson (2017). "Hätsk och hotfull stämning mot judar på demonstration", *Sveriges Radio* 8/12. <https://sverigesradio.se/artikel/6839254> [hämtad 2021-03-23]
- Silber, Mitchell D. (2019). "Terrorist Attacks Against Jewish Targets in the West (2012-2019): The Atlantic Divide Between European and American Attackers", *CTC Sentinel*, May/June. <https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2019/05/CTC-SENTINEL-052019.pdf> [hämtad 2021-03-23]
- Singal, Jesse (2014). "The ADL's Flawed Anti-Semitism Survey", *New York Magazine* 14/5. <https://www.thecut.com/2014/05/adls-flawed-anti-semitism-survey.html> [hämtad 2021-03-23]
- SKMA (2014a). "Judehat i debatten om Gazakriget", *SKMA blogg* 16/7. <https://skma.se/blogg/2014/07/judehat-i-debatten-om-gazakrisen-en-dokumentation-av-antisemitiska-kommentarer-pa-stefan-lofvens-facebooksida/> [hämtad 2021-03-23]

- SKMA (2014 b). *Judehat i debatten om Gazakriget – del 2*, SKMA blogg 2/8. <https://skma.se/blogg/2014/08/judehat-i-debatten-om-gazakrisen-del-2-en-dokumentation-av-antisemitiska-kommentarer-pa-mikael-wiehes-facebooksida/> [hämtad 2021-03-23]
- SKMA (2019). ”Svensk-palestinska centret i Helsingborg sprider antisemitism – igen”, SKMA blogg 21/5. <http://skma.se/blogg/2019/05/svensk-palestinska-centret-i-helsingborg-sprider-antisemitism-igen/> [hämtad 2021-03-23]
- SKMA (2020). ”Antijudiska slagord skanderades i Malmö”, SKMA Nyhetsbrev oktober. <https://skma.se/blogg/2020/10/antijudiska-slagord-skanderades-i-malmo/> [hämtad 2021-03-23]
- SKMA (2017a). ”Hets mot judar vid demonstration mot Israel”, SKMA Nyhetsbrev oktober. <https://skma.se/blogg/2017/10/skma-hets-mot-judar-vid-demonstration-mot-israel/> [hämtad 2021-03-23]
- SKMA (2017b). ”NMR i Göteborg: Judehat präglade avbruten nazistmarsch”, SKMA Nyhetsbrev oktober. <https://skma.se/blogg/2017/10/nmr-i-goteborg-judehat-praglade-avbruten-nazistmarsch/> [hämtad 2021-03-23]
- Staetsky, L. Daniel (2017). *Antisemitism in contemporary Great Britain. A study of attitudes towards Jews and Israel*. London: Institute for Jewish Policy Research. https://www.jpr.org.uk/documents/JPR.2017.Antisemitism_in_contemporary_Great_Britain.pdf [hämtad 2021-03-23]
- Statens medieråd (2013). *Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet*. Stockholm: Statens medieråd. <https://statensmedierad.se/publikationer/rapport/valdsbejakandeochantidemokratiskabudskappainternet.1830.html> [hämtad 2021-03-23]
- Strindlöv, Jenny (2020). ”Imam predikar avsky mot judar i sin Malmömoské”, *Kvällsposten* 7/12. <https://www.expressen.se/kvallsposten/malmoimam-predikar-avsky-mot-judar/> [hämtad 2021-03-23]
- SVT (2015). ”Judehatet i Malmö”, Uppdrag granskning, SVT 21/1. <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/referens/ug-referens-judehatet-i-malmo> [hämtad 2021-03-23]
- SVT (2019). ”Antisemitiska plakat flankerade pro-palestinsk manifestation – V-politiker bland talarna”, SVT 16/5. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/uppsala/antisemitiska-plakat-flankerade-pro-palestinsk-manifestation-v-politiker-bland-talarna> [hämtad 2021-03-23]
- Tamkin, Emily (2020). ”Anti-Semitism in the time of Trump”, *New Statesman* 30/10.
- Trus, Helena (2019). ”Varannan svensk: Antisemitismen har ökat i Sverige”, *Aftonbladet* 19/8. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/bsje3k/varannan-svensk-antisemitismen-har-okat-i-sverige> [hämtad 2021-03-23]
- Ullrich, Peter (2013). *Deutsche, Linke und der Nahostkonflikt. Politik im Antisemitismus- und Erinnerungsdiskurs*. Göttingen: Wallstein Verlag.
- Ullrich, Peter (2019). *Gutachten zur ”Arbeitsdefinition Antisemitismus” der International Holocaust Remembrance Alliance*. Berlin: Rosa Luxemburg Stiftung. https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/rls_papers/Papers_2-2019_Antisemitismus.pdf [hämtad 2021-03-23]
- Unabhängiger Expertenkreis Antisemitismus (2017). *Antisemitismus in Deutschland*. Berlin: Bundesministerium des Innern. <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/heimat-integration/gesellschaftlicher-zusammenhalt/expertenkreis-antisemitismus/expertenkreis-antisemitismus-artikel.html> [hämtad 2021-03-23]
- Vergara, Daniel (2014). ”C-kandidat lämnar efter att hon spridit judehat”, *Expo* 10/9. <https://expo.se/2014/09/c-kandidat-l%C3%A4mnar-efter-att-hon-spridit-judehat> [hämtad 2021-03-23]

- Vogt, Judith (1988). *Billedet som politisk våpen*. Köpenhamn/Oslo: C. A. Reitzels Forlag/J. W. Cappelen's Forlag.
- Wagrell, Kristin (2018). "Antisemitism and the Struggle for the 'Good' Society: Ambivalent Responses to Antisemitic Attitudes and Ideas in the 2014 Swedish Electoral Race", *Antisemitism today and tomorrow. Global perspectives on the many faces of contemporary antisemitism* (Ed. Mikael Shainkman). Brighton, MA: Academic Studies Press.
- Wetzell, Juliane (2019). "Ein Kommentar zum Gutachten von Peter Ullrich über die 'Working Definition of Antisemitism' der International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA)", Zentrum für Antisemitismusforschung, Technische Universität Berlin. https://www.tu-berlin.de/fileadmin/i65/Veranstaltungen/2019/Stellungnahme_Wetzell.pdf [hämtad 2021-03-23]
- Wigerfelt, Berit & Anders Wigerfelt (2015). "Antisemitiska och antiromska hatbrott i Sverige – erfarenheter, konsekvenser och hantering av utsatthet", *Socialvetenskaplig tidskrift* Vol. 22, Nr. 3-4. <https://doi.org/10.3384/SVT.2015.22.3-4.2341>
- Wistrich, Robert (1985). *Hitler's Apocalypse. Jews and the Nazi Legacy*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Wodak, Ruth (2018). "The Radical Right and Antisemitism", *The Oxford Handbook of the Radical Right* (Ed. Jens Rydgren). Oxford: Oxford University Press. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780190274559.013.4
- Zick, Andreas, Beate Küpper & Andreas Hövermann (2011). *Intolerance, Prejudice and Discrimination. A European Report*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung. https://pub.uni-bielefeld.de/download/2018626/2269239/Zick_Kupper_2011_english.pdf [hämtad 2021-03-23]
- Zick, Andreas, Wilhelm Berghan & Nico Mokros (2019). "Gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit in Deutschland 2002–2018/19", *Verlorene Mitte – Feindselige Zustände* (Hrsg. Andreas Zick, Beate Küpper & Wilhelm Berghan). Bonn: Dietz.
- Zick, Andreas, Silke Jensen, Julia Marth, Daniela Krause & Geraldine Döring (2017). *Verbreitung von Antisemitismus in der deutschen Bevölkerung. Ergebnisse ausgewählter repräsentativer Umfragen*. Bielefeld: IKG, Universität Bielefeld. https://pub.uni-bielefeld.de/download/2919878/2920030/IKG_ASBericht_Expertenrat_Marz2017.pdf [hämtad 2021-03-23]
- Zimmermann, Moshe (2019). "Im Arsenal des Antisemitismus", *Neuer Antisemitismus? Fortsetzung einer globalen Debatte* (Hrsg. Christian Heilbronn, Doron Rabinovici & Nathan Sznaider). Frankfurt am Main/Berlin: Suhrkamp.

Författarpresentation

Henrik Bachner är filosofie doktor i idéhistoria. Hans forskning rör antisemitism i ett historiskt och samtida perspektiv. Bachner var medförfattare till Forum för levande historias och Brås rapport *Antisemitiska attityder och föreställningar i Sverige* (2005), som föreliggande rapport utgår ifrån. Han är författare till bl.a. *“Judefrågan”. Debatt om antisemitism i 1930-talets Sverige* (Atlantis, Stockholm 2009) och *Återkomsten. Antisemitism i Sverige efter 1945* (Natur & Kultur, Stockholm 1999, 2004). Bland senare artiklar kan nämnas ”Contemporary Antisemitism in Europe and the Israeli-Palestinian Conflict. Connections and Misconceptions”, i Emma O’Donnell Polyakov, Ed., *Antisemitism, Islamophobia, and Interreligious Hermeneutics* (Brill Rodopi, Leiden/Boston 2019).

Pieter Bevelander är professor i Internationell Migration och Etniska Relationer (IMER) på Malmö universitet. Hans forskning rör bland annat attityder till invandrare, minoriteter och religiösa grupper. Bevelander var medförfattare till Forum för levande historias rapport *Islamofobi - en studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet*. Tillsammans med Ruth Wodak redigerade han *Europe at the Crossroads, Confronting Populist, Nationalist, and Global challenges*. (Nordic Academic Press, Lund 2019).

Bilagor

Bilaga 1

Medelvärden och standardavvikelsen för olika index					
	2020			2005–2020	
	Social distans-index	Multidimensionell antisemitism	Israelrelaterad antisemitism	Multidimensionell antisemitism	Israelrelaterad antisemitism
Man	1,551 (0,854)	2,279 (0,864)	2,156 (0,895)	2,322 (0,814)	2,236 (0,871)
Kvinna	1,476 (0,753)	2,058 (0,744)	2,260 (0,771)	2,109 (0,737)	2,228 (0,756)
Ålder 18–29	1,383 (0,717)	1,912 (0,783)	2,159 (0,820)	2,094 (0,780)	2,284 (0,800)
Ålder 30–49	1,487 (0,805)	2,166 (0,839)	2,182 (0,806)	2,168 (0,799)	2,195 (0,787)
Ålder 50–64	1,515 (0,774)	2,229 (0,789)	2,201(0,847)	2,263 (0,778)	2,208 (0,830)
Ålder 65–79	1,694 (0,900)	2,363 (0,766)	2,374 (0,878)	2,336 (0,759)	2,287 (0,859)
Grundskoleutbildning	1,791 (1,023)	2,289 (0,835)	2,402 (0,919)	2,438 (0,748)	2,456 (0,845)
Gymnasieutbildning	1,534 (0,806)	2,246 (0,799)	2,285 (0,799)	2,298 (0,777)	2,327 (0,807)
Högskole-universitetsutbildning	1,335 (0,600)	2,012 (0,796)	2,048 (0,803)	2,073 (0,774)	2,091 (0,787)
Bor utanför storstadsområden	1,557 (0,835)	2,204 (0,799)	2,283 (0,845)	2,232 (0,762)	2,285 (0,805)
Bor i Storstockholm	1,454 (0,771)	2,117 (0,835)	2,115 (0,840)	2,193 (0,811)	2,140 (0,826)
Bor i Storgöteborg	1,501 (0,747)	2,192 (0,767)	2,201 (0,808)	2,210(0,785)	2,159(0,813)
Bor i Stormalmö	1,369 (0,735)	2,022 (0,909)	2,093 (0,748)	2,155 (0,854)	2,194 (0,825)
Född i Sverige (med två inrikes födda föräldrar)	1,484 (0,779)	2,079 (0,755)	2,210 (0,804)	2,163 (0,745)	2,211 (0,791)
Född i Sverige (med en inrikes född förälder)	1,373 (0,661)	2,075 (0,744)	2,095 (0,756)	2,165 (0,817)	2,177 (0,828)
Född i Sverige (med två utrikes födda föräldrar)	1,483 (0,804)	2,131(0,901)	2,162 (0,885)	2,513 (0,885)	2,349 (0,948)
Född i Norden (ej Sverige)	1,361 (0,538)	2,151 (0,789)	2,371 (0,897)	2,317 (0,775)	2,295 (0,884)
Född i Europa (ej Norden)	1,506 (0,739)	2,430 (0,962)	1,905 (0,909)	2,686 (0,941)	2,428 (0,975)
Född utanför Europa	1,727 (0,998)	2,576 (0,912)	2,454 (0,910)	2,531 (0,941)	2,352 (0,929)
Ingen religionstillhörighet	1,458 (0,787)	2,048 (0,790)	2,196 (0,822)	2,229 (0,807)	2,231 (0,808)
Kristen	1,523 (0,773)	2,207 (0,781)	2,208 (0,827)	2,220 (0,747)	2,209 (0,795)
Muslim	2,009 (1,194)	3,079 (0,952)	2,832 (0,946)	3,037 (0,904)	2,864 (1,010)
Annan religionstillhörighet*	1,825 (1,194)	2,515 (1,023)	2,277 (0,967)	-	
Har ingen judisk vän	1,614 (0,878)	2,222 (0,822)	2,304 (0,832)	2,241 (0,774)	2,261 (0,804)

Medelvärden och standardavvikelsen för olika index					
	2020			2005–2020	
	Social distans-index	Multidimensionell antisemitism	Israelrelaterad antisemitism	Multidimensionell antisemitism	Israelrelaterad antisemitism
Har judisk vän	1,247 (0,482)	2,030 (0,776)	2,004 (0,812)	2,160 (0,799)	2,049 (0,802)
Sympati Socialdemokraterna	1,497 (0,747)	2,114 (0,777)	2,303 (0,791)	-	-
Sympati Vänsterpartiet/ Feministiskt initiativ	1,312 (0,565)	1,817 (0,764)	2,057 (0,801)	-	-
Sympati Moderaterna	1,469 (0,703)	2,205(0,730)	2,198 (0,831)	-	-
Sympati Miljöpartiet	1,266 (0,557)	1,764 (0,661)	2,044 (0,722)	-	-
Sympati Liberalerna	1,317 (0,549)	2,018 (0,901)	2,087 (0,816)	-	-
Sympati Centerpartiet	1,250 (0,457)	1,763 (0,616)	2,107 (0,740)	-	-
Sympati Kristdemokraterna	1,403 (0,675)	2,242 (0,734)	1,984 (0,795)	-	-
Sympati Sverigedemokraterna	1,844 (1,065)	2,570 (0,819)	2,344 (0,939)	-	-
Alla respondenter	1,514 (0,807)	2,087 (0,814)	2,222(0,837)	2,207 (0,781)	2,232 (0,8148)

*Personer med annan religionstillhörighet är endast få och ska ej tolkas.

Bilaga 2

Regressionsanalyser redovisat i kapitel 8			
Modell med olika index	2020		
	Social distans-index	Multidimensionell antisemitism	Israelrelaterad antisemitism
Man	Ref.	Ref.	Ref.
Kvinna	0,010	-0,024**	0,068***
Ålder 18–29	Ref.	Ref.	Ref.
Ålder 30–49	0,099***	0,121***	0,063***
Ålder 50–64	0,091***	0,119***	0,044**
Ålder 65–79	0,177***	0,195***	0,107***
Grundskoleutbildning	Ref.	Ref.	Ref.
Gymnasieutbildning	-0,077***	0,018	-0,007
Högskole-/universitetsutbildning	-0,117***	-0,36**	-0,076***
Bor utanför storstadsområden	Ref.	Ref.	Ref.
Bor i Storstockholm	-0,008	-0,020	-0,38**
Bor i Storgöteborg	-0,018	0,009	-0,027
Bor i Stormalmö	-0,050**	-0,068***	-0,032
Född i Sverige (med två inrikes födda föräldrar)	Ref.	Ref.	Ref.

Regressionsanalyser redovisat i kapitel 8			
	2020		
Modell med olika index	Social distans-index	Multidimensionell antisemitism	Israelrelaterad antisemitism
Född i Sverige (med en inrikes född förälder)	-0,058**	0,032	-0,038
Född i Sverige (med två utrikes födda föräldrar)	-0,063	-0,028	-0,033
Född i Norden (ej Sverige)	-0,090**	-0,007	0,044
Född i Europa (ej Norden)	0,034*	0,117***	-0,132***
Född utanför Europa	0,071***	0,166***	0,065***
Ingen religionstillhörighet	Ref.	Ref.	Ref.
Kristen	0,007	0,008	-0,040***
Muslim	0,213***	0,296***	0,194***
Annan religionstillhörighet	0,063	0,020	-0,078
Har ingen judisk vän	Ref.	Ref.	Ref.
Har judisk vän	-0,166***	-0,071***	-0,119***
Tillit till andra (index)	-0,030***	-0,020***	-0,025***
Tillit till institutioner (index)	-0,039***	-0,022***	0,030***
Attityder till invandrare (index)	0,045***	0,081***	0,028***
Sexism (index)	0,065***	0,097***	0,082***
R2	0,220	0,337	0,137
Antal	3506	3506	3506

Signifikansnivåer är *=0,001, **=0,005 och ***=0,010

	2020		
Modell med partisympati	Social distans-index	Multidimensionell antisemitism	Israelrelaterad antisemitism
Man	Ref.	Ref.	Ref.
Kvinna	0,011	-0,059**	0,056***
Ålder 18-29	Ref.	Ref.	Ref.

Modell med partisympati	2020		
	Social distans-index	Multidimensionell antisemitism	Israelrelaterad antisemitism
Ålder 30–49	0,115***	0,139***	0,075***
Ålder 50–64	0,114***	0,157***	0,060**
Ålder 65–79	0,211***	0,249***	0,134***
Grundskoleutbildning	Ref.	Ref.	Ref.
Gymnasieutbildning	-0,100***	0,005	-0,014
Högskole-/universitetsutbildning	-0,174***	-0,99***	-0,121***
Bor utanför storstadsområden	Ref.	Ref.	Ref.
Bor i Storstockholm	-0,009	-0,032**	-0,054***
Bor i Storgöteborg	-0,011	0,010	-0,022
Bor i Stormalmö	-0,056**	-0,080***	-0,036
Född i Sverige (med två inrikes födda föräldrar)	Ref.	Ref.	Ref.
Född i Sverige (med en inrikes född förälder)	-0,066**	0,015	-0,045*
Född i Sverige (med två utrikes födda föräldrar)	-0,013	-0,025	-0,049
Född i Norden (ej Sverige)	-0,078*	-0,011	0,051
Född i Europa (ej Norden)	0,041	0,156***	-0,152***
Född utanför Europa	0,110***	0,201***	0,083***
Ingen religionstillhörighet	Ref.	Ref.	Ref.
Kristen	0,007	0,024*	-0,023***
Muslim	0,213***	0,312***	0,214***
Annan religionstillhörighet	0,040	0,030	-0,056
Har ingen judisk vän	Ref.	Ref.	Ref.
Har judisk vän	-0,167***	-0,067***	-0,108***
Sympati Socialdemokraterna	Ref.	Ref.	Ref.
Sympati Vänsterpartiet/Feministiskt Initiativ	-0,055**	-0,120***	-0,077**
Sympati Moderaterna	0,034*	0,089***	-0,013
Sympati Miljöpartiet	-0,070**	-0,104**	-0,074**
Sympati Liberalerna	-0,030	-0,018	-0,020
Sympati Centern	-0,054*	-0,086**	-0,032
Sympati Kristdemokraterna	-0,029	0,068***	-0,127***
Sympati Sverigedemokrater	0,171***	0,200***	0,017
Annan partisympati	0,084**	0,122***	0,022
R2	0,159	0,221	0,097
Antal	3506	3506	3506

Modell med partisympati	2020		
	Social distans-index	Multidimensionell antisemitism	Israelrelaterad antisemitism

Signifikansnivåer är *=0,001, **=0,005 och ***=0,010

Modell med 2005 och 2020	2005–2020	
	Multidimensionell antisemitism	Israelrelaterad antisemitism
Man	Ref.	Ref.
Kvinna	-0,085***	0,024**
Ålder 18–29	Ref.	Ref.
Ålder 30–49	0,033*	-0,019
Ålder 50–64	0,074***	-0,034
Ålder 65–79	0,144***	0,001
Grundskoleutbildning	Ref.	Ref.
Gymnasieutbildning	-0,004	-0,038**
Högskole- /universitetsutbildning	-0,102***	-0,126***
Bor utanför storstadsområden	Ref.	Ref.
Bor i Storstockholm	0,000	-0,032**
Bor i Storgöteborg	0,0005	-0,037**
Bor i Stormalmö	-0,032*	-0,012
Född i Sverige (med två inrikes födda föräldrar)	Ref.	Ref.
Född i Sverige (med en inrikes född förälder)	0,030	-0,024
Född i Sverige (med två utrikes födda föräldrar)	0,054	-0,084*
Född i Norden (ej Sverige)	0,016	-0,078
Född i Europa (ej Norden)	0,100**	0,172***
Född utanför Europa	0,104**	0,099*
Ingen religionstillhörighet	Ref.	Ref.
Kristen	-0,005	-0,44**
Muslim	0,173***	0,196***
Har ingen judisk vän	Ref.	Ref.
Har judisk vän	-0,042***	-0,112***
Samspelseffekter 2020		
Enkät 2020*Ålder 30–49	0,085***	0,048*
Enkät 2020*Ålder 50–64	0,083**	0,055*
Enkät 2020*Ålder 65–79	0,073**	0,064*

Modell med 2005 och 2020	2005–2020	
	Multidimensionell antisemitism	Israelrelaterad antisemitism
Född i Sverige (med en inrikes född förälder) *Enkät 2020	-0,026	0,000
Född i Sverige (med två utrikes födda föräldrar) *Enkät 2020	-0,062	0,015
Enkät 2020*Norden	0,033	-0,018
Enkät 2020*Europa	0,054	-0,275***
Enkät 2020*utanför Europa	0,082	-0,035
Enkät 2020*Kristen	0,062**	0,038*
Enkät 2020*Muslim	0,161**	0,043
Enkät 2005	Ref.	Ref.
Enkät 2020	-0,263***	-0,132***
R2	0,138	0,069
Antal	6354	6354

Signifikansnivåer är *=0,001, **=0,005 och ***=0,010
(Analys med samspelseffekter för andra variabler var inte signifikanta)

Bilaga 3

Tabell fördelning respondenter enkäten 2020		
Kategori	Antal	Andel
Man	1 776	50,6
Kvinna	1 730	49,3
Ålder 18–29	725	20,8
Ålder 30–49	1 219	34,7
Ålder 50–64	860	24,5
Ålder 65–79	703	20,0
Grundskoleutbildning	707	20,1
Gymnasieutbildning	1 528	43,6
Högskole-universitetsutbildning	1 272	36,3
Bor utanför storstadsområden	2 082	59,3
Bor i Storstockholm	802	22,9
Bor i Storgöteborg	368	10,5
Bor i Stormalmö	255	7,3
Född i Sverige (med två inrikes födda föräldrar)	2 403	68,5
Född i Sverige (med en inrikes född förälder)	238	6,8
Född i Sverige (med två utrikes födda föräldrar)	76	2,2
Född i Norden (ej Sverige)	84	2,4
Född i Europa (ej Norden)	261	7,4
Född utanför Europa	445	12,7
Ingen religionstillhörighet	1 487	42,4
Kristen	1 873	53,4
Muslim	105	3,0
Annan religionstillhörighet*	42	1,2
Har ingen judisk vän	2 551	72,7
Har judisk vän	956	27,3
Sympati Socialdemokraterna	831	23,7
Sympati Vänsterpartiet/Feministiskt initiativ	401	11,4
Sympati Moderaterna	607	17,3
Sympati Miljöpartiet	142	4,1
Sympati Liberalerna	140	4,0
Sympati Centerpartiet	236	6,7
Sympati Kristdemokraterna	192	5,5
Sympati Sverigedemokraterna	630	18,0
Annan partisympati	327	9,3

Bilaga 4: Enkätfrågor

Vissa variabler som använts i analysen erhöles direkt via Novus panel. Här redovisas frågor och svarsalternativ som använts i undersökningen.

I vilket land är du född?

- Sverige
- Finland
- Bosnien
- Irak
- Iran
- Polen
- Somalia
- Syrien
- Turkiet
- Tyskland
- Annat, nämligen

I vilket land är dina föräldrar födda?

Mamma:

- Sverige
- Finland
- Bosnien
- Irak
- Iran
- Polen
- Somalia
- Syrien
- Turkiet
- Tyskland
- Annat, nämligen

Pappa:

- Sverige
- Finland

- Bosnien
- Irak
- Iran
- Polen
- Somalia
- Syrien
- Turkiet
- Tyskland
- Annat, nämligen

Är du ...?

- Kristen
- Muslim
- Hindu
- Jude
- Buddist
- Inget av dessa
- Vill ej uppge

Hur högt eller lågt förtroende har du för följande?

1. Regeringen
  2. Polisen
  3. Riksdagen
- Mycket högt förtroende
  - Ganska högt förtroende
  - Varken eller
  - Ganska lågt förtroende
  - Mycket lågt förtroende
  - Vet inte

Instämmer du eller instämmer du inte i följande påstående:

Det går att lita på människor i allmänhet.

- Instämmer helt
- Instämmer delvis
- Varken instämmer eller tar avstånd ifrån
- Tar delvis avstånd ifrån
- Tar helt avstånd från
- Vet inte

Vilket av följande partier sympatiserar du mest med?

- Moderaterna
- Socialdemokraterna
- Vänsterpartiet
- Miljöpartiet
- Liberalerna (tidigare Folkpartiet)
- Centerpartiet
- Feministiskt initiativ
- Kristdemokraterna
- Sverigedemokraterna
- Annat
- Inget

Nu presenterar vi ett antal påståenden som en del människor tycker stämmer bra och andra anser inte stämmer alls. Hur stämmer följande påståenden överens med dina åsikter?

Många invandrare har kommit till Sverige och arbetat sig upp i samhället trots att de har mötts av fördomar. Nyanlända invandrare borde göra samma sak, utan extra hjälp.

Det handlar om att vissa inte anstränger sig tillräckligt. Om invandrare bara ansträngde sig lite mer skulle de kunna ha samma levnadsnivå som infödda svenskar.

Invandrare som bor här lär sina barn andra värderingar och förmågor än vad som krävs för att vara framgångsrik i Sverige.

Kvinnor är alltför lättkränkta.

De flesta kvinnor tolkar oskyldiga kommentarer som sexism.

Män är alltför lättkränkta.

- Instämmer helt
- Instämmer delvis
- Varken instämmer eller tar avstånd ifrån
- Tar delvis avstånd ifrån
- Tar helt avstånd från
- Vet inte

Har du någon vän med judisk bakgrund?

- Ja
- Nej
- Vet inte

Skulle du kunna tänka dig att ha en person som är jude som ...

... chef?

... granne?

... familjemedlem?

- Ja, absolut
- 4.
- 3.
- 2.
- Nej, absolut inte

- Vet inte

Nu presenterar vi ett antal påståenden som en del människor tycker stämmer bra och andra anser inte stämmer alls. Hur stämmer följande påståenden överens med dina åsikter?

- Det skulle vara helt acceptabelt med en jude som statsminister i Sverige
- Judarna har stort inflytande över medierna
- Judarna har stort inflytande över världsekonomin
- Judarna styr USA:s utrikespolitik
- Judarna har för stort inflytande i världen idag
- Judarna tror att de är de enda som har lidit i historien
- Judarna utnyttjar nazisternas judeutrotning (Förintelsen) i ekonomiska och politiska syften
- Förföljelsen och hatet mot judarna är delvis judarnas eget fel
- Judarna korsfäste Kristus och deras lidande är ett straff för detta brott
  - Stämmer inte alls
  - Stämmer ganska dåligt
  - Stämmer varken bra eller dåligt
  - Stämmer ganska bra
  - Stämmer helt

Nu presenterar vi ett antal påståenden som en del människor tycker stämmer bra och andra anser inte stämmer alls. Hur stämmer följande påståenden överens med dina åsikter?

- Israels ockupation av palestinska områden är oacceptabel
- Israels politik präglas av en i Gamla Testamentet rotad hämndlystnad ("öga för öga, tand för tand")
- Så länge Israel finns kan vi inte få fred i världen
- På grund av Israels politik tycker jag allt mer illa om judar
  - Stämmer inte alls
  - Stämmer ganska dåligt
  - Stämmer varken bra eller dåligt
  - Stämmer ganska bra
  - Stämmer helt

Nu presenterar vi ett påstående som förekommer i vissa sammanhang. För vissa kan påståendet vara stötande, för andra inte. Anser du att det ligger något i det?

Finansmannen George Soros styr i hemlighet mycket av det som händer i världen

- Jag tror att det ligger någonting i det
- Jag tror inte alls att det ligger någonting i det
- Vet inte

